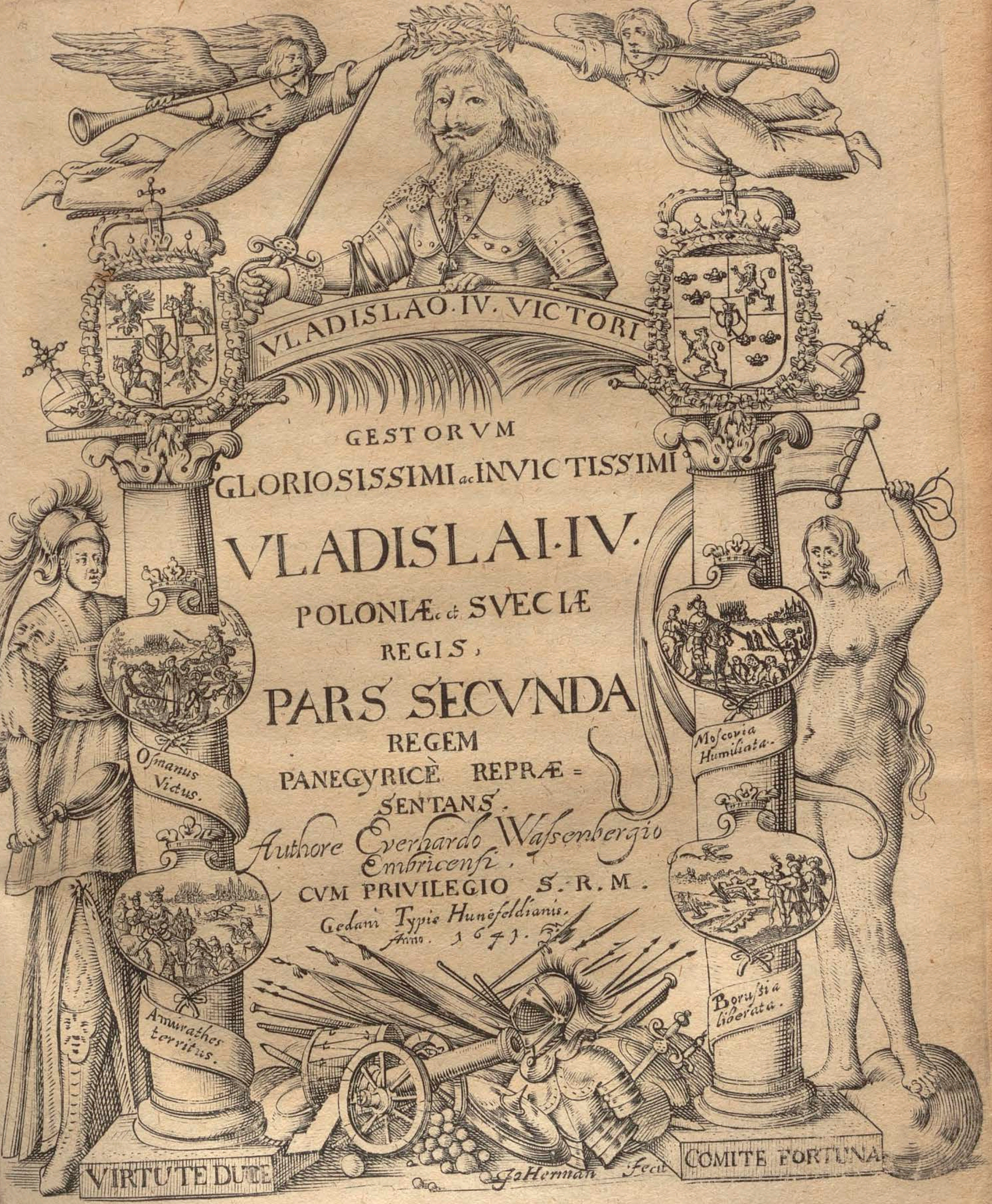

VLADISLAO.IV.VICTORI
GESTORVM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI.IV.
POLONIÆ et SVECIÆ
REGIS,
PARS SECVNDA
REGEM
PANEGYRICÈ REPRÆ=
SENTANS.
Authore Everhardo Wassenbergio
Embricensi.
CVM PRIVILEGIO S.R.M.
Gedani Typis Hunefeldianis.
Anno. 1643.
Osmanus Victus.
Amurathes territus.
Moscovia Humiliata.
Borussia liberata.
VIRTUTE DUCE
COMITE FORTUNA
Jo Herman Fecit

Ad Lectorem.

EST, benevole Lector, quod hic quoq; te scire velim: videlicet in tres libros hanc etiam partem, Serenissimum VLADISLAUM IV. REGEM, repræsentantem, me distinxisse: Quorum primus electionem ejus, coronationem, & solennem legationem Romam: secundus totus bellicus, Moscos à Smolensci mœniis pulsos, obsessores obsessos, ad pedes usq; Regis humiliatos, et, dilatatis Regni terminis pacem perpetuam initam: deinde Amurathem Turcarum Imperatorem, terrore adventus Regii, ad ignominiosam pacem compulsum, & Borussiam liberatam: Tertius totus pacificus, Regnum visitatum, honorem doctis exhibitum, Cæciliam Re-

natam ductam & coronatam, & Principem Sigismundum Casimirum ex ea natum, continet. Neque de veritate hujus quoque partis dubitare te volo, quia & à viris fide dignissimis, qui ipsi interfuerunt, accepi, & non minus, quam Primam Partem, à gravissimo Senatore Poloniæ Regni, perlectam, ad typum dedi. Fruere itaq; sine scrupulo, benevole Lector, & vale.

GESTORUM
GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI
VLADISLAI IV.
PARTIS SECUNDÆ
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.
ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniæ Regem electio.

SUMMARIUM.

Sigismundus III. singulari beneficio Dei ad Senectutem pervenit. Gustavus Adolphus Regno ejus insidiatur: Russelius Subdelegatum & litteras ad varios Senatores mittit. Litteræ Sigismundo Regi traduntur. Regis in Senatores fiducia, & Senatorum erga Regem fidelitas. Instrumentum legationis & litteræ comburuntur in foro. Subdelegatus

Russelij cum ignominia & in rusticali curru dimittitur. Filij Regis, à Republica, à tergo lateribusque Regis, in comitijs publice collocantur. Sigismundi Regis mors & laus. Comitia Varsaviæ. Omnium oculi in Vladislaum Principem, cujus Regiæ virtutes enumerantur. Mira circa Electionem ejus animadversa. Concordibus omnium votis in Regem eligitur, & lætitia universorum, ob ejus electionem.

Sigismũdus III. senex. IAm raro Dei naturæque beneficio Sigismundus III. Poloniæ Sueciæq; Rex, ad lassæ ætatis debilitatem rugasq; pervenerat: & præceps quodammodo ad occasum vita, per minus quotidie vitæ currebat. Interim prole numerosa, paternæ virtutis æmula & hærede, in qua & vivere & regnare (si ita visum Superis) in multas generationes posset, beatus. Quod tantũ solatium ejus, ille, qui tum res novas passim moliebatur, Gustavus Adolphus non parum turbavit. *Gustavus Adolphus Regno ejus insidiatur, per Russeliũ Legatum suum.* Viditque se vivente, & stipata adolescentibus optimis dignissimisq; Domo, in nullo Filiorum suorum degenerante, Regiis oculis suis Sigismundus, quod ille Sarmatico Sceptro, per Russelium Legatum suum, insidiaretur. Venit hic damnabilibus instructus chartis: sed dum in procinctu & limitibus Sarmatiæ est, non ausus progredi, Subdelegatum cum instrumento, variisq;

variisq; ad diversos Senatores litteris, Warsaviam ad comitia mittit, timorem suum ægritudine larvans; cum, ad quam integros, incorruptibiles, Regique suo fideles, litteras destinaret, non nesciret; adeoque, ante exordium inauspicatæ rei, jam de exitu minus prospero suspicaretur. Non fugit, quâ providentia erat, Sarmatiæ universæ Senatum, novæ rei pondus: & jam sagaciter consilia subodoratus, antequam sigillum litterarum solveret, ad Sigismundum Regem se contulit, quod suspicabatur aperuit, et, quid tali in negotio fieri vellet, submisse quæsivit. Rex, per Thomam Zamoscium Cancellarium suum, fidem ejus commendans, non parum Sanctioris erga se Concilii reverentia recreari respondit. In mentem quippe redire & idem gloriari posse, quod in solenni Principum externorum, qualitates terræ suæ laudantium, Sigismundus Primus; qui unicam hanc gloriam suam dixit, cum omnia possideret quæ cæteri, quod in cujusque subditi sinu ac pectore dormire tuto secureque posset. Quod ad litteras autem & Legatum attineat, etiamsi eâdem, in simili casu, quâ olim Carolus, ratione procedere posset, tamen, proniore ad clementiam natura, Cœlestium more, delinquentibus indulgere. Eant itaque, audiant, legant, consultent: neutiquam se fidei eorum

Litteræ ejus Sigismũdo Regi tradũtur.

Regis in Senatores fiducia.

diffidere; cujus experimentum ſemper, & jam vel inſolentius fecerint. Dictum, factum. Inſpexit Sarmatiæ univerſæ Senatus litteras, & ſingulos abominabatur paragraphos, cum tot, in nunquam ſatis laudabilem Auſtriacam Domum, & innoxios Societatis Jeſu Patres, obliqua legeret: cum incurabiles Reipublicæ morbos, ab hoſte prius (ſcilicet) quam à ſe animadverſos, miraretur: & imminentia, ab Oriente & Septentrione, Regno mala, vera quidem, ſed non, niſi Guſtavo Adolpho Polonorum Rege, avertenda rideret. Quaſi is vero, & non Vladislaus Ariadna illa eſſet, quæ Theſeum hunc (Sarmatiam puto) prudentiæ ſuæ fortitudinisque filo, è labyrintho periculoſo eductura eſſet. Quid ergo? Nunquam pronior (qui vel maxime pronus ſemper fuit) Senatus univerſi in Sigiſmundum optimum Regem affectus elucere potuit. Unanimi quippe iterum conſenſu, & hæc, & quicquid alibi litterarum erat, ad eum deferebatur. Qui innocentiam ipſorum & integritatem laudans, eorum reliquit arbitrio, quicquid faciendum porro videretur. Itaque, rogo in medio fori ſtructo, piacularibus flammis litteræ comburuntur: & latores, ruſticali plauſtro ad Ruſſelium ſuum revehebantur.

Senatorũ erga Regem fidelitas.

Litteræ publicæ comburuntur in foro.

Tan-

Filii Regis in Comitiis à tergo Regis collocantur.

Tantum vero abfuit ut à prole regia, ad Gustavum Adolphum, Senatus declinaret affectum, ut iisdem in Comitiis, Terrestres Nuntii, toti⁹ Nobilitatis Legati, à Sigismundo Rege suo peterent (quod nunquam antea factum) ut Soboli Regiæ locum in Comitiis faceret, à tergo lateribusque suis: ut Reipublicæ paulatim assuesceret, parentisque Regis judicia imitaretur; adeoque, tanquam successuris aliquando Regibus, abblandirentur.

Sigismũdi Regis virtutes, Mors, & laus. An. 162. 30. Apr.

Cæterum Sigismundus Rex, adversitate illa defunctus, integritati innocentiæque Senatus Regni sui, experimento irritatæ, porro confisus, Sarmatiam, prolemque suam, quotidianis precibus, de cætero, justo Numini commendavit. Adeoque, ut erat piissimus, continuis ad Deum votis meditationibusque Divinis, tantillum, quod reliquum erat, vitæ transegit. Hoc quoque in extremis ei indulgentibus Superis, ut fiducia, de filio Vladislao successuro sibi, à Senatoribus ipsis concepta, pleno judicio, & omnibus Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis munitus, Cœlestibus animā consignaret. Mortuus est, Anno post Christum natum, M. DC. XXXII. 30. Apr: Rex vere piissimus, Clementissimus, & Catholicæ fidei tenacissimus: ipse in armis fœlix, per Vladislaum filium, Divino

quodam beneficio, feliciſſimus; cui adverſa quædam, ex votis plurima contigerunt.

Gneſnenſis Archiepiſcopus diſponit negotia Regni.

Poſt ejus mortem Johannes Wezyk Gneſnenſis Archiepiſcopus Primas Regni, de Salute Reipublicæ, jam ſuæ, ſollicitus, Provinciarum Nuntios convocavit, et, prævia, contra internos externosq; hoſtes, confœderatione, ſingulis Palatinatibus dati judices, & ſecuritati publicæ proſpectum, conſtitutumque comitiorum tempus, quo Rex novus eligeretur.

Omnium oculi in Vladislaũ Principẽ.

Interim oculi omnium in Sobolem Regiam convertebantur, cujus quælibet optimum Parentis optimi Epitaphium erat, in quo ſingulæ Sigismundi virtutes fuſe legebantur. Maxime tamen Vladislaus Princeps, jam hæreditarius & Sereniſſimus Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rex, electus Magnus Moſcoviæ Dux, animos omnium oculosque afficiebat; cum eum quiſque Regem ſuum deſtinaret, & jam Sarmatia tacita animorum concordia veneraretur. Quemadmodum enim

Sen. Conſol: ad Marciam

agricola, everſis arboribus, quas aut ventus radicitus evulſit, aut contorſus repentino impetu turbo confregit, ſobolem ex illis reſiduam fovet, & amiſſarum ſemina ſtatim plantasque diſponit, & momento adoleſcunt amiſſis latiora; ita Sarmatia, Sigiſmundo Rege defuncto, prolem ex eo reſiduam fovit, eamq;

ſtatim

ſtatim ad Regnum diſpoſuit: cum jam adoleſceret quotidie, immo (ſi ita fas loqui) adoleviſſet, amiſſo lætior.

Inerant quippe Vladislao virtutes Regiæ omnes, adeo ut ſæpius, Sigiſmundo adhuc viventi, Primates, de abſolutiſſimo filio congratularentur, & felicitatem ſuam deprædicarent, quod non alibi quærendus illis Poloniæ Rex, ſed in ipſa Sarmatia & prole Regia eſſet. Prudentia quaſi ingenita erat, quę à puero Principem, per adoleſcentiam, comitata nunquam fefellerat. Immo tantũ jam olim apud hoſtes Moſchos valuerat, ut ab illis, propemodũ adhuc puer, & maximo Imperio ſufficere judicaretur, & in Magnum Ducem eligeretur. *Regiæ Vladiſlai virtutes.* *Prudentia.*

Temperantiâ omnibus in aula verſantibus exemplo fuerat, plurimis incitamento: Nomentanos, Apicios, & Mœcenates, terrarum ac maris bona conquirentes, & ſuper menſam recognoſcentes omnium gentium animalia, & ebrietate quotidiana vertiginoſos, ſemper averſatus; memor pleniſſimos eſſe voluptatibus ſtultiſſimos quoſque, & nequitiam abundare jucundis: magis amans remiſſas Sapientum voluptates & modeſtas, languidas fere compreſſasque, immixtas interpoſitasque vitæ, ut inter ſeria ludi. Jam vero, affectibus domandis, robuſtiſſimo ſemper animo fuerat, *Temperantia.*

ne mi-

ne min⁹, inter quotidianas victorias, fortis animo, quam manu viribusque diceretur: non ignarus

Sen. lib. 4 de ben. *gentes facilius esse barbaras impatientesque alieni arbitrij regere, quam animum suum continere & tradere sibi.*

Clemētia Clementia, licet adhuc sub Patre & nondum omnino sui juris, tamen sæpiusculе se ostendebat, cum & hostibus cædi destinatis aliquando parceret, pro supplicio adjudicatis intercederet, nec inimicos quidem suos & adversarios, pro aliorum voto, ulcisceretur. Et recte hoc quidem ad morem Cœlestium, & optimæ gubernationis nor-

Sen lib. 1 de Clem: mam. *Quod si enim Dij placabiles & æqui delicta potentium non statim fulminibus persequuntur: quanto æquius est hominem hominibus præpositum miti animo exercere imperium, & cogitare, utrum Mundi status gratior oculis pulchriorque sit sereno & puro die, an cum fragoribus crebris omnia quatiuntur, & ignes hinc atque illinc micant. Atqui non alia facies est quieti moderatique imperij, quam sereni Cœli & nitentis. Crudele Regnum turbidum, tenebrisque obscurum est, inter trementes & ad repentinum sonitum expavescentes, nec eo quidem, qui omnia conturbat, inconcusso.*

Humanitas. Humanitate, comitate, affabilitate, tantum Sarmatas alios supergressus erat, quantum ipse dignita-

gnitate ſuper cæteros omnes eminebat: nam cum utilem ſe efficere civibus ſuis mortalibusque univerſis propoſuiſſet, non tantum paratus erat petentibus aliquid, ſed obvius; nunquam contracta cuiquam fronte rugoſus, ſed liberalis, lætus, lenis. Adeo ut Serenitate mentis, antequam Rex, jam Sereniſſimus eſſet: occulto virtutis & naturæ ſuæ genio ad ſumma trahente, ut jam hoc poſſideret, unde Reges Sereniſſimi nominantur, antequam eligeretur, antequam coronaretur. Neque enim ego ullam aliam ob rationem Reges Sereniſſimos appellatos judicaverim, quam ut jugiter Serenitatis ſuæ memores, eandem plane faciem ſervarent, lætam, comem, placidam, & inconcuſſam.

Fortitudinem tot præliis, certaminibus, hoſtibusque devictis, tot per annos, tot per arma, tot per hoſtes probatam, non poterat Orbis ſatis admirari: qui juvenilibus annis, plures, potentiores, formidabilioresque hoſtes vicerat, quam cana ætate etiam feliciſſimi Duces conſueviſſent. Quid Moſcovia vaſtius? Quid Turcia populoſius? Hanc terruerat, illam ſubjugarat: huic Leges poſuerat, illi imperarat: iſtorum potentiam & Imperium tantum non everterat, horum paucis, non dico annis, non dico menſibus aut ſeptimanis, ſed diebus, concuſſerat & debilitarat. Adeo ut verius de *Fortitudo & felicitas.*

B illo,

illo, quam Pompeio Magno, illud Ciceronis usurpari posset, cum tam periculosum Bellum tam parvo tempore confecisse, *quantum aut ab omnibus Imperatoribus uno anno, aut ab uno Imperatore omnibus annis, confici posse videretur*. Felicitatem vero, cum per tot victorias, nunquam interruptas, nunquam corruptas, comitata fuisset, comitaturam porro, Cœlesti beneficio, sperandam esse.

Orat. pro Lege Manil.

Liberalitas.

Regia demum illa virtus liberalitas, in Regio Vladislai animo altius radices fixerat, adeo ut liberalissimus Principum sui temporis merito diceretur. Inerat quippe illi particula quædam Divinæ auræ; adeoque liberalius de facultatibus suis dispensans, non tristi, non rugosa fronte, nec rogatus multum, sed ultro quotidie offerebat. Jucundiora enim sunt, quæ humana facie, leni, placidaque tribuuntur, quæ cum dat superior non insultat, sed descendit in æquum detrahens muneri suo pompam. Recte ad naturam beneficii, quod conferre, non perdere liberalitatem, Vladislaus cupiebat. Quid enim beneficium est? *Benevola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id, quod facit, prona, & sponte sua parata.* Hac itaque vera liberalitate omnium animos sibi colligabat. Quæ profecto tanta in hoc Regio Principe semper emicuit, ut alias, & apud exteras nationes degens, tam copiose dona-

Sen: lib. 1 de ben:

donaret, ut à quibuſdam etiam declinare nonnihil ad alteram partem judicaretur. Sed neſciebant illi, quod in aliis vitium, in Regibus Principibusque virtutem eſſe, *quos eo loco fortuna poſuit, ex quo largiri multa poſſunt*, & quos armis quam beneficiis vinci minus flagitioſum eſt. Sen: lib. 5 de ben:

Suſpiciebat ergo Sarmatia Univerſa hanc Regiam indolem, hunc integerrimum animum, in quo omnes virtutes Regiæ, imo, quod amplius, boni Viri, non tantum inerant, ſed etiam eminebant. Quid enim aliud, ſi liceret inſpicere, in boni viri animo inveniremus? *Pulchram faciem*, inquit Seneca, *ſanctam, ex magnifico placidoque fulgentem videremus: hinc juſtitia, illinc fortitudine, hinc temperantia prudentiaque lucentibus. Præter has frugalitas, & cõtinentia, & tolerantia, & libertas, comitasq́ʒ, & (quis credat?) in homine rarum humanitas bonum, ſplendorem illi ſuum affunderent. Tum providentia, tũ elegantia, & ex iſtis magnanimitas eminẽtiſſima, quantũ, Dij boni, decoris illi, quantum ponderis gravitatisq́ʒ adderent? Quanta eſſet cum gratia authoritas? Nemo illum amabilem, qui non ſimul venerabilem diceret.* Quid horum in abſolutiſſimo Vladislao non vidimus? Ideoque hunc boni Viri, & hunc Regium vere animum, promiſcue omnes non amabilem tantum, non venerabilem tantum, ſed Sarmatico

Anhelabant Sarmatæ Vladislaum Regem.

Epiſt. 95.

Sceptro dignissimum agnoscentes, imperare sibi anhelabant: unum illum, plus quam oneri illi parem, qui Sarmatiam sustineret, & liberrimis nobilissimisque Viris mentibusque jura daret, prædicantes.

Et jam determinatum tempus comitiorum aderat, & paulatim Senatores, Episcopi, Palatini, Castellani, Nuntii terrestres, Nobilesque conveniebant, cum, tentoriis extra Warsaviam in aperto campo fixis, fossa Primates à vulgaribus distinguerentur: extra quam, caupones, lixæ, calones, castris quodammodo exesse jussi, & à nucleo nobilitatis secreti, degerent. Tum jucundum illud risuque dignum contigit, quod, cum Senatores omnes, Palatini, Castellani, Capitanei, aliisque promiscue Nobiles, propter obitum Sigismundi Regis pulla veste convenissent, neminemque jam velamenta distinguerent, promiscue Baietto tecti, sæpius humilioris conditionis homines, præsertim si lineamenta corporis, gravitas, incessusque venerabiles proposuisset, Senatoribus & Palatinis ignoti, ab iisdem non vulgariter, sed pro Magnatibus honorarentur.

Comitia inchoantur.

Cæterum multos dies, immo Septimanas, de legibus & conditionibus, novo Regi præscribendis, & ab ipso ratificandis, tenuit, antequam ad electionem

Duo notabilia circa electionem Vladislai

onem deſcenderetur. Cum autem convenire præſtituto tempore nequiviſſent, conſultius viſum eligere, & iterum convenire. Duo autem notabilia & maxime rara, circa novam illam electionem, acciderunt. Alterum, quod toto conſultationis & electionis tempore, noctibus ſingulis à Cœlo pluvia deorſum fuſa, mira viciſſitudine, dies ſereniſſimas ſemper natura indulſerit: adeo ut, cum de Sereniſſimo Vladislao Principe eligendo univerſorum mentes occuparentur, favere Superi, applaudere Cœlum, & ipſa rerum natura videretur. Alterum, quod, inaudita felicitate, Vladislaus æmulum in electione nullum habuerit: Ita mentes omnium, ſeu deſperatione, ſeu reverentia, ſeu affectu, cum digniſſimum omnes judicarent, in unum conſpiraverant. Interceſſere ipſi Sereniſſimi Fratres, Romanus quoq; Pontifex Urbanus VIII. Romanorum Imperator Ferdinandus II. Filius ejus Ferdinandus III. Hungariæ Rex, aliisq;. Placuit Reipublicæ, quod propoſitum ſuum, tot exterorum Principum interceſſionibus erigeretur. Nihil ergo reſtabat, niſi ut vota in voces creſcerent, & qui jam animo Rex nominabatur, verbo diceretur. Solum hoc tempus remorabatur, quod tardius, exorbitantium affectu votis currere videbatur. Sed tandem & ipſa adfuit exoptata o-

mnibus serena fronte dies, Vladislaum viduæ Sarmatiæ Regem, Sarmaticum Vladislao collatura Regnum. Itaque, quod felix, faustum, fortunatumque, in campo sub dio Reipublicæ capita convenere: adfuit Generosa & ipsa votis concursura Nobilitas, & plebs innumerabilis Warsaviensibus effussa portis, ad Solennitatem curiosa convenit. Johannes Wezyk Gnesnensis Archiepiscopus Primas Regni, unde initium rerum omnium, à Deo cœpit. Et Sacrum de S. Spiritu hymnum, populo succinente, de geniculis inchoavit. Tum, prævia Oratione, ad talem eligendum Regem universos exhortatus est, qui Ecclesiæ Catholicæ ornamento, Reipublicæ Polonæ præsidio, Sarmatiæ universæ emolumento futurus judicaretur. Ne autem judicia humana fallerent, rogandum Deum Ter Optimum Maximũ, ut instillare sensibus omnium & intellectui, dignissimum non dedignetur. Iterum ergo in genua provoluti adoravere. Interim vero (quod in tanta hominum plusquam centum milliũ multitudine miraculo simile fuit) tam profundum silentium erat, ut ne hinnitus quidem equi, non tussis male sani, non murmur aut strepitus audiretur; immo ne hominum quidem umbra præsens fuisse videretur. Tum vero, cum illa Senatorum Primatumque Majestas se sursum movit, ora omni-

omnibus sua rediere: ita geminato murmure, ut tacuisse tantum ad ingeminandas, recepto spiritu, voces viderentur. Inde mutua reverentia ab invicem discedentes, singuli Palatini ad singula tabernacula se contulere: & votum ipsi suum primo emittentes, à Primatibus Nobilibusq; singulis Palatinatus sui collegere.

Hinc tertium, in ipsa jam electione, rarum emersit. Cum enim Palatini, ad circulum subdio reversi, universorum vota apud Archiepiscopum Gnesnensem deponerent, insolenti quadam concordia, ita in unum Vladislaum conspiravere, ut è tot millibus non unum fuerit, quod ad alium dirigeretur. Singulare hoc Dei beneficium erat, pacis & concordiæ Principis, qui eandem omnibus mentē Divinitus instillaverat. Amoris & affectus indicium erat, cum, quem pectore suo clausum singuli gessissent, communibus votis aperuissent. Immo & omen erat felicissimum fore, & concordiam pacemque subditis universis collaturum, in quem tam feliciter & fortunate, tot diversarum suffragia gentium, & Polonica, & Lithuanica, & Russica, & Borussica, & Masovitica, & Podoliana concordassent. Quem Senatores omnes, & Nobilitas universa, & Civitates præcipuæ, quibus ferendi, in electione Regum, suffragii jus competit, pari desiderio anhelarant, unâ omnes elegerant mente ac voce.

Omnium votis Vladisla° Rex electus. Mense Novemb. Anno 1632.

Sic

Sic etiam Archiepiscopus Gnesnensis accepit, & consilia divina miratus, Deũ laudans, Sarmatiæ novoq; Regi tacite congratulabatur. Itaque hilari fronte ad Marscalcum Regni Lucam Opalinium conversus, Serenissimum Vladislaũ hæreditarium Sueciȩ Regem, electum Magnũ Moscoviȩ Ducem, nunc electũ Dei gratia Poloniæ Regem & Magnũ Lithuaniæ Ducem, non sine voluptate utriusq; declaravit. Marscalcus Magnatibus Regni, inde populo universo, electum Vladislaum Poloniæ Regẽ, & Magnum Lithuaniæ Ducem, vicissim aperuit, & primus votivam illam lætitiæ congratulationisq; plenã vocem, *Vivat*, ingeminavit. Tum vero universa multitudo imitata Marscalcum, eandem vocẽ cum fœnore reddidit, tanto reboatu, ut multorũ auditus periclitaretur, cum tot millium guttura ad raucedinem laborarent. Inde, cum promiscuum vulgus cæpisset vociferandi vovendiq; satietas, ad agendas Deo, pro concessa felicitate, gratias, Senatores cõvertebantur. Et Gensnensis Archiepiscop⁹, SS. Ambrosii & Augustini hymnũ. *Te Deũ Laudamus*, solenniter inchoavit: qui Musicorum vocibus, Chelis & Cymbalis continuatus, & tandem modeste plerorumque circumstantium vocibus, præ lætitia, quasi coadjuvantibus, absolutus, fortunatissimæ coronidem electioni imposuit.

Electus Rex proclamatur

CA-

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Poloniæ Regem Coronatio.

SUMMARIUM.

Reges à natura monſtrari: quæ varias Cæremonias, ad eos à vulgaribus diſtinguendos, excogitavit. Hæ Cæremoniæ explicantur: & quod Reges ab iiſdem officii ſui admoneantur. Polonia anhelat coronationem Vladislai IV. ut maturius ejus virtutibus, ab invaſione hoſtrum liberetur. Sed Vladislaus, febri correptus, & ſeptimanis aliquot lecto affixus, vota omnium nonnihil retardat. Tandem tamen convaleſcens Cracoviam proficiſcitur: quam Summa magnificentia & pompa ingreſſus, poſtridie Parentibus ſuis juſta perſolvit, & Anno 1633, 6. Feb: die Dominica, ſolenniter coronatur.

QUemadmodum Reges natura monſtravit, ita modum quoque ſuggeſſit, quo à vulgaribus diſtinguerentur, & non uno titulo venerabiles Terrarũ Orbi proponerẽtur. Ad hoc eis Diadema, Scetrum, Pomum aureum, Gladium, Sacram unctionẽ, Dalmaticã, piviale, & tot cæremonias, in coro- *Natura Reges monſtravit.*

 natio

natione adhiberi ſolitas, excogitavit partim, partim etiā revelatione Divina accepit, ut & ſęcularib⁹ & Eccleſiaſticis gradibus, ad dignam eminentiæ ſuæ Majeſtatem, Reges aſcenderent: quæ omnia tamen viciſſim Reges officij ſui commonefacerent; ut quot Cęremonijs totidem fere Sacramentis, ad juſtum Regimen, inſtruerentur Quid enim oleum, quo primo inunguntur, aliud, quam ut, à Deo faciendum initiū, doceantur, et, ſine ope Divina, tanto ſe operi impares, & infirmos cogitent; cujus, per untionem, benedictione, in omnibus cōfirmantur? Quid, immediate poſt unctionē, piviale & Dalmatica, niſi ut, quatuor initijs formato pallio, de potentia Dei pariter moneātur; cui quatuor partes Orbis ſubjectæ, & cujus indulgentia Reges terram poſſident?

Ceremoniæ coronationis Regiæ quid ſignificēt.

Quid gladius, niſi ut, juſtitiæ memores, huius adminiculo, puniant improbos, molem iniquitatis, & hoſtes, deſtruant, & Eccleſiam, populoſque ſibi ſubjectos, à periculis fortiter tueantur? Quid Diadema, niſi ut eminentiam ſuam cogitent, et, quemadmodum dignitate & honore reliquos homines, ita rebus optimis quoque præcedant; nec virtute minus, quam præmio virtutis emineant: præſertim quia

Regis ad exemplum totus componitur Orbis?

Denique (ut ſingula non diſcutiam) quid Sceptrum

rum sive virga, nisi ut, unde Reges nominantur, moderati regiminis recordentur, et, procul tyrannide, se populorum quasi Magistros cogitent, et, è subditis, malos terreant, bonos elevent, errantes autem & dubios, aut doceant, aut confirment? Recte ergo, tum ad dignitatem eorum, tum ad utilitatem etiam, statim post electionem, vel ipso auspicio sui regiminis, Diademate Reges coronantur; ut uno semel compendio, & sui, & officii sui, à Cæremoniis ipsis admoneantur.

Itaque amabat quoque Polonia Vladislaum IV. quem ob easdem rationes in Regem suum elegerat, cæremoniis etiam solitis solenniter confirmari; & amabat impensius, & serio magis, quo maturius ejus virtutibus erigeretur, & ab insultibus hostium Respublica liberaretur. Jam enim & Sarmatiam Mosci intraverant, imminebant Turcæ, vagabantur Tartari, & è longinquo Sueci minabantur. Et anhelabat ipse Vladislaus etiam, ut, dignitate consummatâ, expeditus in hostes & prælia proficisceretur; adeoque Regnum maximum, quod ob virtutes Regias omnes electione acceperat, victis in circuitu hostibus, pacifice possideret. Sed ipsius, & omnium vota, importuna, post electionem ejus, infirmitas nonnihil retardavit. Acutissima enim febri correptus, maximo omniũ *Regis infirmitas coronationem retardat.*

cum dolore, decubuit, & non, niſi poſt Septimanas aliquot, vires recepit.

Convaleſcens Cracoviã proficiſcitur.

Ut primum autem valetudo in melius ivit, ad conſuetum hujus ſolennitatis locum, Cracoviam profectus eſt. In cujus viciniam cum veniſſet, in amęniſſimo prædio Cellariorum, medio circiter à Cracovia milliari, noctem unam tranſegit. Ubi illuxit, tanta Senatorum, Capitaneorũ, Nunciorum Terreſtrium, & promiſcue aliorum Nobilium, ad cohoneſtandum eius ingreſſum, multitudo confluxit, ut numeroſi exercitus ſpeciem præberet. Superant enim, in hac parte, omnes facile Nationes Orbis, Poloni, quas non numero tantum, ſed etiam ſplendore tranſcendunt.

Ejus ſolennis ingreſſ9 An. 1633. 3. Feb.

Itaque Vladislaus Rex, aliquot Nobilium millibus comitatus, ea magnificentia Urbem ingreſſus eſt, ut triumphũ potius quam ingreſſum diceres. Præcedebat Archiepiſcopus, quem Epiſcopi, Palatini, Caſtellani, Capitanei, Nuncij Terreſtres, externorum Principum Regumque Legati, & alij, æmulo veſtium apparatu, ſuo quique ordine, Nobiles comitabantur: quorum aliqui, præſertim Senatores, centenis aliquot famulis, pro more Patriæ, comitati, Hunnorum alij, Gothorum Wandalorumque alij, Turcarum, Tartarorum, Perſarum, & Hungarorum alij, & omnium fere gentium, aut ut

viguit

viguit olim, aut ut usurpant modo, habitum referebant. Nec interim Cracovienses feriabantur: quorum alii, è tota Pentapoli, in occursum Regium, multis cuneis egrediebantur: alii expurgatas plateas pinearum semper virentium sertis, & parietes ædium tapetibus variis exornabant. Sic Rex, extra Urbem, à diversis, diversorum Cracoviensium Oppidorum, Senatoribus Salutatus, sub aureo Cœlo, inter frequentes tormentorum explosiones, in Urbem equitabat, & Regium deinde Palatium, inventionibus novis & variis exornatum, subiit.

Antequā autem coronaretur, placuit prius Serenissimis Parentib⁹ suis (nam Regina quoq; non ita pridem obierat) justa persolvere. Quod sequenti die omnium Senatorum comitatu factū, prosequentibus, Orationibus gravissimis, typoq; vulgatis, Mathia Lubinski Plocensi Episcopo, & Johanne Lipski, tunc quidem Culmensi & Pomesaniæ Episcopo, nunc autem Archiepiscopo Gnesnensi, Primate & Primo Principe Regni. *Parentibus suis justa persolvit 4. Febr.*

Tertia autem ab ingressu die, more Regibus Polonorum consueto, pedes, licet nondum omnino in valetudine confirmatus, rupeculam Casimirianam ascendit, & S. Stanislai reliquias venerabatur.

Ejus in Regē Poloniæ coronatio 6. Febr.

Sexta demum Februarii die, quæ erat Dominica, ad solennia coronationis processum est. Tum Johannes Wezik Gnesnensis Archiepiscopus, Pontificaliter indutus, cum diversis Episcopis, Abbatibus infulatis, & toto Clero, ad Palatium Regium processit: quod cum Episcopis solis ingressus, Regem (per Marschalcum interim, sandaliis, tunica, chirothecis, alba, Dalmatica, Pallioque vestitum) inter Primores Regni stantem, aqua benedicta aspersit, & acceptum, inter Episcopos Cracoviensem & Cuiaviensem, medium, præferentibus Senatoribus, quibus hoc officii est, Coronam, Sceptrum, pomum aureum, & gladium evaginatum, ad D. Stanislai Basilicam, solenni processione deduxit. Ibi, postquam regalia, qui ea portabant, Senatores, in altare deposuissent, & Rex, ex concepta formula, juramentum, de servandis & manutenendis Juribus, Privilegiis, Libertatibus Ecclesiasticis & Sęcularibus, privatis & publicis Regni & M. D. Lithuanię, præstitisset, Dalmatica & piviali exuebatur: quibus, cum ab Archiepiscopo oleo Sacro esset inunctus, solenniter iterum indutus, ab eodem Archiepiscopo gladius, ejus dexteræ prius insertus, lateri accingebatur. Inde diadema illi imposuit, & aureo pomo sinistram, dexteram vero Sceptro imple-

implevit. Quibus solita solennitate peractis, Rex panem & vinum sub offertorio obtulit, et, pacem (ut dicitur) exosculatus, Sacrosanctum Christi Corpus accepit. Demum, absoluto Sacro, ad thronum, medio templo ordinatū, ab Archiepiscopo ductus, & (ut ita dicam) inthronisatus, gubernaculis Regni præficiebatur. Ita Vladislao solenniter in Poloniæ Regem coronato, Archiepiscopus, *Te Deum Laudamus*, exordiebatur: quo omni musicalium instrumentorum genere absoluto, Rex, accepto in manus sacro gladio, aliquot optime de Republica meritos, ad Equestris ordinis dignitatem evexit. Ad Palatium deinde deductus, accumbentibus ordine Senatoribus, ipse in throno, ad mensam eminentiorem, cibum cepit. Et ita quidem istius diei solennitati litatum.

Sequenti die Rex, præferentibus Senatoribus iisdem regalia, maxima cum solennitate, ad forum deductus, à civibus, in edito Solio, ad hoc pulcherrime juxta prætorium facto, jusjurandum, & pretiosissima aurea & argentea dona accepit: et, sinistra pomum aureum, dextera gladium evaginatum tenens, aliquot benemeritos, iterum nobilitate donavit. Subsequentibus deinde *Festivia post coronationem*

inde

inde diebus, coronationis suæ solennia, tum spectaculis variis, tum audiendis congratulantium variorum Principum legationibus clausit; & mox simul à solennibus animum ad alia transtulit, quæ sequemur.

CA-

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. Solennis legatio missa Romam.

SUMMARIUM.

Vladislaus Rex, post coronationem suam, Georgium Ossolinski, ad obedientiam Summo Pontifici præstandam, Romam mittit. Hic Georgius Ossolinski describitur: ejus prudentia in instruenda legatione. Stupenda magnificentia Romam ingreditur, & obedientiam Summo Pontifici, Vladislai IV. nomine, mira eloquentia præstat. Filij unici titulo à Romano Pontifice cohonestatur, & eadem Pompa regressus, majorem Polonicæ Nationis æstimationem, Vladislai vero Regis maximam, Orbi illidit; adeoque legatio hæc, in summam utriusque gloriam desiit.

SOlennitatibus coronationis peractis, more Imperatoribus Regibusque Christianis consueto, de obedientia Summo Pontifici exhibenda, Poloniæ Rex Vladislaus IV. cogitare cæpit: quam præstare quidem certissimum erat, sed per quem in deliberationem venit. Oportebat enim talem esse, qui Regis Septentrionalium maximi Ma- *Rex Georgium Ossolinski Legatum Romam legit.*

 jesta-

jestatem, eminentiā, & magnitudinem, moribus suis referret: qui triumphos & victorias ejus, tum & liberrimæ gentis magnanimitatem, generositate sua exprimeret: & deniq; talem per quem Vladislaus, & Polonia loquerentur. Itaque Rex non minus judicio quam imperio maximus, cæpit oculos suos circumferre ad opus, & cum plurimos in fortunata hac parte Polonia dignos intueretur, unum tamen ex omnibus Georgium Ossolinski legit velut oportuniorem. Quem Virum, quia non tantum tanti circa se Regis opinioni respondit, sed perennem etiam terrarum Orbi, inusitata hac suæ legationis dispositione, splendore, & ordine, stuporem illisit, circa rarum velut una rapti, curiosius aspiciemus.

Quis iste Georgius Ossolinski. Ille itaque Georgius Ossolinki Comes in Teczyn, antiquæ nobilitatis familia genitus, pueriles & adolescentiæ annos, more majorum suorum, non amœnioribus tantum, sed severioribus etiam Musis impendit: & adeo quidem feliciter, ut easdem, quas diu coluerat, tandem in ævum socias sibi adjungeret. Inde animus ille discendi avidus, & Poloniæ terminis nescius circumscribi, pleraq; alia Europæ Regna, in spem majoris fructus, sibi impressit. Nec minori quam conceperat utilitate, Germaniam, Belgium, Galliam, Italiamque

 per-

peragrans, omnium iſtarum regionum linguas, & neceſſariam ſcientiis conſummandis experientiam, in Poloniam retulit. Mox ergo publicis rebus admotus, eam prudentiæ & omnis eruditionis famam ſparſit, ut legationibus extraordinariis regni adhiberetur. Ita Anno 1621. cum periculoſum illud bellum Valachicum immineret, à Sigismundo III. glorioſæ memoriæ, Legatus in Angliam miſſus, & è naufragio quaſi reſurgens, etiam ab illo Rege ſubſidium militum impetravit: quamvis, ob belli illius inopinatum finem, ſerotinum illud, & alterius dolo alio tractum. Ab eo tempore, in ſummis ſemper officiis, Curios, Tuberones, ac Fabricios imitatus, ea ſanctitate vixit, ut nulli corruptioni obnoxius, publice & aperto capite potuerit dicere: *Libertates Regni non vendidi.* Suppar Oſſolinio huic, hac in parte, Petrus Roſe, in Belgio Sanctioris concilii Præſes: qui, antequam ad hunc eminentiæ gradum aſcendiſſet, ea ſemper integritate vixit, ut Secretarius ejus, hanc illi dignitatem, ob ſolam virtutem ejus, ominaretur. Tandem, in ea jam conſtitutus, ad aucupandam gratiam viri, non infimæ conditionis homo, pretioſiſſima munera obtulit. Quæ ille cum generoſe ſpreviſſet, eo tandem ab importuno flecti ſe paſſus eſt, ut caput porcinum ſe admiſſurum pro-

mitteret. Quod cum alter, catena aurea circa dentes dispoſita, & rictu oris adamantibus auroque repleto, obtuliſſet, ille, præ indignatione impalleſcens, *ergone me corruptibilem*, inquit, *judicaſti? Apage: nec aliud à me porro, quam ſupercilium meum, & juſtitiæ publicæ rigorem exſpecta.* Et quam recte hoc illi! *Prudentiſſimus quisque*, ait Seneca, *cum primum induci videt munuſcula, à theatro fugit, & ſcit magno parva conſtare.* Cæterum, ut ad propoſitum revertamur, Is, & ejuſmodi erat Georgius Oſſolinski, cum ſupremus Polonicæ coronæ Legatus, à Vladislao Rege, Romam deſtinaretur. Quo munere deinde maxima ſua cum laude, & totius Orbis admiratione defunctus, Legatus poſtea, ab eodem Rege, & ad Rempublicam Venetam, & ad Sereniſſimum Electorale Collegium Ratisponam miſſus eſt. Et talis Sacratiſſimo Imperatori Ferdinando II. apparuit, qui majoribus titulis dignus judicaretur. Itaque, ab eodem Cæſare, in Sacri Romani Imperii Principem elevatus, parem meritis ſuis dignitatem in Sarmatiam retulit. Sed hæc per anticipationem.

Epiſt. 74.

Omnia ad legationem neceſſaria diſponit.

Ut primum ergo hic Princeps Oſſolinski, hoc legationis officium Romam, juſſu Regio, ſibi ſubeundum ſenſit, ſtatim ad media, quibus tanti Regis, à quo mittebatur, Majeſtatem, victoriarum

ac

ac triumphorum gloriam, prudentiæ ac magnificentiæ famam, divitias, vires, & arma, quasi primo intuito, spectatrici Romæ, veluti compendio terrarum Orbis, ingereret, animum vertit. Ad quæ, multa consideranti, tria potissimum necessaria videbantur. Primo, ut comitatum & famulitium legeret, probitate, moribus, corporis proceritate, ac authoritate vultus, muneri suo conveniens, & ex quo singuli, sicut ille Regem, se loquerentur; non nescius, ex horum compositione, judicium de Rege, de Regno, de Legato sumi. Secundo, ut omnes secum veste patria uterentur: tum quia nihil in illa fœminei, et, procul ab omni mollitie, magis venerabiles viros proponit, & militares animos virilius exprimit: tum etiam, quia nunquam antea Romæ visa, ipsa sui novitate, tractos in curiosiorem considerationem intuentium oculos, recrearet. Non ignorabat enim prudentissimus Princeps, si peregrina occidentalium nationum veste uteretur, languidius homines concursuros; nihil amplius quippe visuri, quam quod quotidie præter oculos iret. Præsertim cum in earundem vestium splendore nihil, quicquid excogitari poterat, à Criquio nuper, Galliarum Regis Legato, fuerat intermissum. Hunc sequi videri posse, si in eadem vestium ratione splendorem æmula-

mularetur. Sed & Criquius idem, & notabilis fulgor legationis illius, in mentem veniebat: cui cedere Vladislaum Regem, gentemque Polonam, è dignitate utriusque conveniens non judicabat. Hinc ergo tertiũ, quod necessarium videbatur, emersit. Videlicet ut, quod in Criquii legatione argentum fuerat, aurum faceret: quod aurum, uniones & margaritas: quod uniones & margaritæ, smaragdos, pyropos, chrysolitos faceret & adamantes. Adeoq; non uno modo splendidior, & comitatus sui elegantia, & vestium ibi inusitatarum novitate, & inæstimabilium rerum pretio pompaque, de omnibus ante hac legationibus, ad Pontificem Romam missis, quodammodo triumpharet.

Laudabile est in legationibus velle eminere.

Scrib. lib. secundo.

Laudabile autem hoc in Regibus & Legatis, hac in parte, studium esse, velle eminere, tum Politicorum omnium scriptis, tum inveterata, à tot seculis, Regum consuetudine, comprobatur. *Ita Artaxerxes Persarũ olim*, Politico-Christiani verba sunt, *ad Alexandrum Romanum, quadringentos in una legatione misit, omnes corporum proceritate & ornatu insignes, ut merito dubitaverint spectatores, corpora ornatum vestibus, an vestes corporibus darent. Ita mutuo in his forma & vestis lenocinabantur, mutuoque splendore decus addebant & admirationem.* Sic ante seculum integrum, & tot insuper annorum

rum decades, magnanimus ille Galliæ Rex, non ſplendidam tantum legationem ad Pontificem Romam, ſed equos etiam argenteis ſoleis calceatos, primus in Urbem miſit. Sequutus modernus Chriſtianiſſimus Rex Ludovicus XIII. & equos pariter, ex eodem metallo ſoleis, calcantes humū, cum Criquio Legato ſuo, in eandem Urbem miſit, & numero perſonarum, in admirabilem magnificentiam exornato, prædeceſſores omnes ſuos ſuperavit. Ut taceam, & in China, & in Japonia, & in aliis Regnis, ab Europa toto Cœlo diſcretis, eandem Regum Legatorumque æmulationem ſtudiumque legi.

Itaque, ut ad Oſſolinium Principem revertamur, hic ſecundum laudabilem hunc tot gentium & ſeculorum morem, omnibus, eadem magnanimitate, qua conceperat, in effectum deductis, longinqui tandem itineris ſeriem feliciter auſpicatus eſt. Et quamvis non lente procederet, non ante tamen, quam Anno 1633. 20. Novembris, Romanæ Urbis territorium attigit: cui ſtatim octoginta ſexigæ Cardinalium & Romanorum Equitum, cum Cardinale de Torres Ampliſſimi Poloniæ Regni protectore, octo ultra pontem Militum milliaribus Italicis, obviam prodierunt. Cum autem Summus Pontifex Urbanus VIII. gravi tunc temporis

Princeps Oſſolinski in Italiam proficiſcitur, & Pontificem privatim ſalutat. Anno 1633. 20. Nov.

poris catharro decumberet, peracto mutuæ ſalutationis officio, ab eodem Cardinale de Torres, aliquot Roma milliaribus, verſus portam Flaminiam, ad Palatium Julii III. deductus eſt. Inde, aſſumptis comitum ſuorum præcipuis, ipſe cum Cardinale De Torres, rheda Cardinalis Barberini, invitante Filo Marino Cameræ ejus Præfecto, exceptus, Romam properavit, ut Summum Pontificem privato nomine ſalutaret. Quod diſertiſſima Oratione, & concinnatis in miram officioſitatis ſpeciem verbis ex tempore faciens, ſtatim prima quaſi ſuperficie rerum, amorem Summi Pontificis, nec non eximiam eloquentiæ laudem meruit. Adeo etiam ut Summus Pontifex ſummopere dolere ſe diceret, quod infirmitate impeditus, non ſtatim pro voto ſuo, gratiſſimo ejus ſolenni ingreſſu frui poſſet.

In Palatio Iulij III. dieb9 aliquot moratur.

Cæterum, abſoluto privatæ ſalutationis officio, Princeps Legatus ad Palatium Julij III. rediit, et, quoad publicæ legationis ſuæ munus, inter felicia ſua numeravit, quod, ob valetudinem Summi Pontificis, aliquot diebus ſolennem ſuum ingreſſum ſuſpendere copia fieret: tum ut longinqui itineris nauſeam, tali præſertim tempore anni, cum comitatu ſuo, optata quiete decoqueret: tum etiam ut melius omnia, ad ſolennitatem, & per

per otium quasi, disponeret, diem sui ingressus, quem alias casus pro placito daturus fuerat, electurus: denique ut Romani, quibus, quicquid post Criquium aliquis conaturus erat, vile videbatur, per occasionem, instar præludii, nunc inusitatarum vestium novitate, nunc his, nunc raritatibus aliis, ad splendorem solennitatis totius, & curiositatem, mutua invicem relatione, irritarentur. Factum est ut Princeps judicaverat, & ea curiositas animos Romanorum invasit, ut in spē futuri splendoris Roma erigeretur.

Itaque Princeps Legatus, videns omnia ad intentum suum adolevisse, & valetudinem Summi Pontificis in melius ire, tandem 27. Novemb: (qui erat dies Dominicus) tempore pomeridiano, ad mentem Summi Pontificis, ante Palatium Julij III. Suos in ordinem rite disposuit. Quod ubi Romæ vulgatum, innumerabilis hominum multitudo portis ad spectandum effusa est. Quinimo & omnis Romana nobilitas, Cardinales, externorum Principum Regumque Legati, honoris gratia, aulicos suos in occursum misere. Adeoque & Romanus Pontifex, ipsum aulæ suæ Præfectum, Faustopoli, Amasiensem Archiepiscopum, cum cubicularijs omnibus & famulatu, obviam ire jussit. Et hac tam mirabili rerum fa-

Solenniter & inaudita magnificentia Romam ingreditur. 27. Novemb.

cie, Princeps Ossolinski, Vladislai IV. Poloniæ & Sueciæ Regis Legatus, porta Flaminia Romam ingressus est. Præcedebant duo nobiles Poloni in Attalicis vestib⁹ coccinei coloris, quos sequebantur currus viginti duo panno rubro pretiosissimo tecti, & Stemmatibus variis, Principis Legati comitatûs insigniti, quos sex muli singulos trahebant. Post currus decem Cameli, ex quibus dromedarii quinque, rubris tegumentis Attalicis, purissimo auro prætextis, amicti, à Persis & Armenis ducebantur: his vestis erat oblonga aureis filis intertexta, more Turcico caput tecti. Deinde tubicines Polonici quatuor, in viridi veste Attalica, ad plantas pedum usque pendula, cum stemmatibus pretiosissimis Principis Legati, equitabant: quos triginta quatuor Cosaci, in vestibus Attalicis coccinei coloris, & pennati, more Polonico, sequebantur: quorum terga equitatus Summi Pontificis, & Cardinalium muli claudebant.

Modico ab hisce divortio, viginti Ephebi, pulcherrimis Attalicis vestibus coloris cærulei, pharetris insuper Orientaliũ more, aliisq; sumptuosissimis militaribus armis decori, equitabant. Hos præcessit Chociszevvski, ætatis provectæ homo, clypeum & sagittam, Persarum more, manu tenens,

nens, alis etiam ad ephippium alligatis, in ſplendidiſſimo habitu: adeo auri, gemmarum, ac lapidum pretioſiſſimorum numero ac varietate lucens, ut ſpectantium mirabili fulgore verberans oculos, in ſtuporem pariter animos una raperet. Ducti, poſt Ephebos hoſce, quinque equi Turcici generoſiſſimi, quorum ephippia & ornamenta omnia, auro puriſſimo, pretioſisque lapidibus, ad invidiam usque, reſplenduere. Primum ephippium ſolis adamantibus erat diſtinctum: Secundum eranis: pyropis tertium: quartum variis pretioſis lapidibus: quintum fere inæſtimabile ſolis adamantibus erat refertum. Præcipue vero periſtroma, quod ob multitudinem adamantum dignoſci non poterat. In fronte inſuper equi quoddam quaſi monile fuit, quod viginti millibus Scutatorum, Polonicalium vero florenorum octuaginta millibus fuit æſtimatum. Hi omnes equi, quod inauditum ab ullo ſeculo, ſoleis aureis calceati fuere, ad fragilitatem omnes diſpoſitæ: quarum duæ etiam per partes in vulgi manus venere. Equos autẽ hoſce Perſæ pariter & Armeni ducebant, eodem cum Camelorum ductoribus habitu ſuperbi. Poſt hos Principis Legati ſtabuli Præfectus, clavam argenteam manu premens, viginti ejuſdem Principis Legati cubi-

cularios, frameis aureis &aliis pretiosissimis armis spectabiles, duxit: inter quos Gembicki, & Lipski, nobilissimi adolescentes, eminuere: quos sedecim aulici Hispaniarum Regis Legati, nec non & Cardinalium Officiales, & variorum, Christianorum Principum, Legatorum familiares, sequebantur.

Modico iterum post hos intervallo, viginti principaliores aulici Principis Legati, inæstimabilis pretii vestibus decori, equitabant: quos Jacobus Zelinski, ejusdem Principis aulæ Præfectus, clavam argenteam manu gestans, præcessit; cujus latera nobiles duo claudebant. Inde Princeps D' Enrichemont, Criquii Galliarum Regis Legati cognatus, magno Gallicorum nobilium numero comitatus, sequebatur; cujus vestigia Cubicularii Summi Pontificis, pariter equites, premebant.

Et jam ad præcipuos Principis Legati comites ordo devenerat, quos Romani Equites bini & bini medios introducebant: ex hisce primus, post Cubicularios Summi Pontificis, Komorowski Cracoviensis Canonicus erat, quem tres germani fratres Narussewicz, magni Thesaurarii Lithuaniæ filii, sequebantur. Post hos autem, Wezick, Johannis Wezick Gnesnensis Archiepiscopi, Pri-

matis & Primi Principis Poloniæ Regni, ex fratre nepos, cum Christophoro Lanzcoronski, & Stanislao Minozki, S. R. Majestatis, Cubiculariis, equitabat; quorum vestigia Carolus Corniatus, Principis Legati nepos, veste lapidibus & pellibus pretiosissimis superba, premebat. Inde Lipski Plocensis Canonicus, cum Roncallio Secretario Regio, Summæ doctrinæ & authoritatis Viro sequebatur. Post quos Dobieslaus Cieklinski Secretarius itidem Regius introducebatur: qui equo generosissimo Arabico vectus, stupenda quadam agilitate, catenam auream in frustula minuta dicerpsit; quæ ad equi peristroma pendens, anhelanti tandem & curiosæ plebi in spolium cessit. Hic veste insuper ad talos usque dimissa, & lapidibus multis pretiosis superba, intuentium oculos mira voluptate perfudit. Post hunc, Zebrzidowski natu minor, in splendidissimo habitu Gallico, Potocki Palatinides Braslaviensis, Palatinides itidem Smolenscensis, & duo Firlei Palatinides Sendomirienses sequebantur: Quorum vestigiis, Comes Theodorus Tarnowski, & Alexander Lubomirski Palatinides Russiæ, compositis in admirabilem magnificentiam vestibus ornati, insistebant. Novissime Nicolaus Ossolinski, Ossolinij Principis Patruelis, in longa

& viridi holoſerica veſte, Zebellinis pellibus pretioſis ſubducta, & exterius lapidibus pretioſis ornata, equitabat: cujus verticem, Palatinides Calliſſienſis Grudzinski, & Petrus Danielowicz Præfectus Parcteinenſis, ornamentis omnibus fere inæſtimabilibus ſplendidi, & generoſiſſimis equis Turcicis vecti, claudebant.

Immediate Legatũ ipſum, Gembicki Gneſnenſis Suffraganeus, hujus Legationis Secretarius, pręcedebat: Qui latus ejus ſiniſtrum prius ſtipaverat, ſed, ad portã del popolo, Reverendiſſimo Domino Fauſtopoli, Amaſienſi Archiepiſcopo, loco ceſſerat. Ita Princeps Oſſolinski, Vladislai IV. Poloniæ & Sueciæ Regis Legatus, inter hunc & Cajetanum Patriarcham Alexandrinũ (qui dexteram ejus occupavit) medius, claudentibus latus ejus utrũq; triginta ſtipatoribus, unius coloris veſtibus, & globis pennisq; argenteis, Polonorum more, ornatis, Urbem Romanam ingrediebatur. Veſtis illi inferior pretioſiſſima Phrygia erat, denſiſſimo plumata auro, quam viginti (ut ita dicam) fimbrię, Polonice vulgo Petlice, adamantinæ, & globi viginti ex meris adamantibus decorabant. Framea ex auro puriſſimo erat, eranis & margaritis pluribus variegata: quæ ſola quinq; millibus Scutatorum, hoc eſt Polonicalium florenorũ viginti millibus, æſtimabatur.

batur. Veſtis ſuperior longiſſima pariter Phrygia; in qua viginti adamãtiæ fimbriæ, ſeu Petlice Polonice, & globi ex ſingulis adamantibus totidem. Equo Turcico generoſiſſimo, ſoleis aureis calceato, vehebatur; cui ad caput pluma nigra ſolis adamantibus lucens. Criſtæ auriculares vero, ut & ephippium, ſtapedes, & periſtroma totum, gemmis variis, plurimis, & pretioſiſſimis diſtinguebantur. Hunc ornatum Princeps Legatus, propria corporis authoritate in immenſum auxit. Et cum Romani equum, paramenta, & ornatum corporis Oſſolinii Principis mirarentur, majorem tamen identidem, ex vultu ejus, voluptatem capiebant. Ibi frons læta, ridentes oculi, & facies integra ad temperatã hilaritatem compoſita. Deniq; cui deeſſe nihil eorũ videbant, quę à ſcrupuloſis Politicis, ad Legatum optimum & abſolutiſſimum, requirebantur. Poſt Legatum Principem, Prælati, Equites, & nobiles plurimi, aut honoris gratia, aut benevolentiam aliquam Polonorum experti, ſequebantur. Noviſſime elegantiſſima Principis Legati rheda, Attalica viridi inducta, plurimo variegata auro, viſebatur. Hanc ſex equi generoſiſſimi Turcici trahebant; quibus aurigæ Attalicis togis viridibus, infra plantas pedum pendulis, inſidebant.

Hac inaudita ab ullo ſeculo pompa & magnificen-

ficentia, Princeps Legatus, Porta Flaminia Romam ingressus, ad Palatium suæ commorationi designatum, deducebatur: factis aliquot etiam, à deducentibus Romanis, per nobiliores Urbis regiones, de industria, gyris, quo curiosæ plebis oculi, insolita novitate & splendore, diutius pascerentur. Tantus autem erat ubique concursus, ut aliquando etiam, præ multitudine hominum, vix progredi Legatus potuerit. Ipsum Palatium (quod erat sub monte *della Trinita*) virgultis viridibus, & picturis artificiosissimis, Poloniæ Regis Vladislai IV. victorias, resque gestas repræsentantibus, erat decoratum. Quod cum Princeps Legatus ingrederetur, omnia in circuitu castri S. Angeli tormenta, in congratulationis & lætitiæ signum, detonuere. Triumphum non Legationem diceres. Quamvis nec male dictum judicem, si utrumq; diceremus. Quippe cum eodem tempore Poloniæ Rex Vladislaus, Schismaticos Moscos, à Smolensci mœniis, in unam stationem abactos, & obsessores obsidens, ad supplicem deditionem paulatim, fortitudine sua sollicitaret, quid aliud videri poterat, quam, per splendidissimam hanc Legationem, in Septentrione cum vinceret, Romæ triumphare! sic est profecto. Nec aliter omnes postea, comperta victoria, acceperunt, quam uni Vladislao IV.
Supe-

Superos indusisse, in tanto terrarum divortio, & vincere simul & triumphare.

Cæterum, ut ad Principem Legatum revertamur, hic apud Summum Pontificem Eminentissimo Cardinalium collegio septum, magna præsentia sui, nec magnifice minus quam Romam ingressus fuerat, hac Oratione commissum sibi à Serenissimo Rege suo munus Legationis absolvit. *Obedientiã Summo Pontifici, Vladislai Regis nomine præstat 6. Dec.*

Venit iterum Romam Vladislaus, Pater Beatissime, & qui nuper Barbaricis ornatus laureis, ad tuos pedes venerabundus jacuit, is hodierna die triplici cinctus diademate, ante hanc Apostolicam Sedem tuam, per me Oratorem suum, supplex procumbit. Vladislaus, inquam, Poloniæ, & Sveciæ Rex, ac Magnus Moschorum Dux, qui antequam regnaret, Regum ac Regnorum Tyrannos debellavit; qui Romam triumphator sine triumpho ingressus, pia vota, & Pontificiorum pedum oscula triumphalibus prætulit; qui, cum videri noscique maxime nollet, Urbis, & Orbis oculos in se convertit; qui nova Tyberim felicitate beavit, cum citra Rhenum fluere solitum, invicta dextera, ultra Tyram, ac Boristhenem traxit; qui denique desertori populo, Græcum Constantinianæ donationis diploma è superba Gaza eripuit, tanquam pro Romano Pontifice pugnasset, cui Romam, hostium etiam spoliis, asseruit. De hoc tali, ac tanto Principe, tibi Pa-

ter Beatissime, non in cunis, sed in ipso gloriæ, ac rerum gestarum fastigio, non fama, sed aspectu, ac familiaritate noto, quid in hoc amplissimo Orbis Theatro afferam, haud reperio. Jam enim olim sapientissimo tuo judicio omnes ejus penetrasti ac percensuisti virtutes; easque, uti probè cognitas, quæ liberæ gentis Sceptra moderentur dignas judicasti, cum non ita pridem Vladislaum unum esse, qui Polonis imperare queat, solenni commendatione asseruisti. Huc ergo potius mea deflectat Oratio, ut quos, qualesque populos tibi, sanctæque Sedi tuæ, supplices Rex noster secum offerat, declarem: quod dum exequor, Pater Beatissime, Paterno affectu favebis Filij, Pontificatus tui natu minimi, gloriosis conatibus. Solenne enim Patrum est, eorum gestis potissimum recreari, quos recentiori, sive lucis, sive gloriæ, partu Orbi ediderint. Quidcumque ergo gentium Septentrio tegit, quam late à Carpathiis Montibus ad Caspium mare, à glaciali Oceano ad Pontum Euximum patet Europa, totum id, genu flectente Vladislao, ante thronum tuum prosternitur, Pater Beatissime. Omnes enim illæ gentes, aut liberis suffragiis eum sibi Regem dixerunt, aut hæreditario jure, licet refragæ, ad ejus spectant Majestatem, aut denique armis subactæ Dominum recognoscunt. Sed primum merito locum obtinet Polonia, quæ uti Principibus suis libere paret, ita Religionem & Sacra, nulla vi, nullo metu adacta colit.

Illa,

Illa, illa Sarmatia, Romanorum armis impervia, Romanæ Religioni mancipata: illa, tot olim superstitionum altrix, nunc unius Dei serva: illa libertatis custos acerrima, nullius jugum experta, Romanis Pontificibus, eorumque Sedi Apostolicæ obsequentissimâ. Polonia, inquam, quæ sola Monstra non parit. Nulla inde hæresis, nullum Schisma, & si qui vicinarum gentium peste afflati, acerrimo legum supplicio, & perpetuæ infamiæ nota, à reliquæ nobilitatis corpore rescinduntur. Si quis legem, Vladislao Jagellone Rege latam, totius nobilitatis, patrio more, consensu firmatam, legerit: fatebitur, nullius concilij anathema hæresim acrius perstrinxisse. Et quamvis iniquitati temporum, amorique consanguineo aliquid indulsisse videamur: non tamen legem abrogari, unquam passi sumus, nec patiemur: testaturi posteritati, nos legum, Patriæque salutem, unius Religionis integritate firmare. Hoc ipso lugubri nuper Reipubl. nostræ statu, cum Sigismundum Regem, vivam pietatis Religionisque imaginem, Cœlo receptam, terris ereptam planximus, vidisses, Pater Beatissime, illis ipsis centuriatis Comitiis, Senatum, Populumque Polonum, magis pro Religione adversus concives suos, dira hæresi corruptos, certantem, quam de communi Patriæ salute, aut de futuri Principis electione sollicitum. Æquavit fervor Procerum curam Antistitum; eorumque,

& tui Apostolici Nuncij solennes excivit gratiarum actiones. Innatum scilicet genti Polonæ avitæ Religionis studium. Hinc illa erga Sacrorum Præsides observantia, quæ eis prima in Senatu subsellia detulit, & præcipuas Reipubl: partes curare jussit. Tacebo prodigam, ut ita dicam, in Templorum ædificia, ac ornamenta, liberalitatem: Omittam cultum Numinis, & Sacrorum ferventissimum: hæc enim omnia ita se habere Orbis consensus asserit. Animorum certe ejus gentis Magnitudinem, vel inde colligere licet, quod à tot seculis adversus feros, & immanes nominis Christiani hostes excubent; nec stationem deserant. Ottomanorum signa, quæ tot Acies, tot Urbes validas expugnarunt, tot montium claustra penetrarunt, fluminumque impetus superarunt, tot Christianorum copias fuderunt; nuda Polonorum pectora stiterunt, & ne patentes, ac pervios ingrediantur campos, hucusq; prohibuerunt. Scythicam pernicitatem, ne universam quaquaversus pervagetur Europam, unica Reipubl: nostræ moratur Provincia. Moschos solo nomine Christianos, re & moribus quibusvis Barbaris execrabiliores, toties vicimus, fudimus, & demum nobilissimam ejus Regionis partem in Provinciam redegimus. Hæc omnia summa animi magnitudine, ac prorsus Romana, steterunt. Parentavimus siquidem antiquæ Urbi, Majorum nostrorum ferocia læsæ, cum in ejus mores, &

insti-

instituta transivimus. Hinc libertatis studium; hinc æqui juris, ac legum amor; hinc masculæ frugalitatis exempla, nil in moribus, nil in habitu corporis molle, vel effœminatum, nil acu pictum. Juventus prætextam, non in Cytharædorum Gymnasiis, sed intra castra deponit. Equitibus rura paterna colere haud pudendum, ne Urbanis enervati delitiis, bello fiant ineptiores. Humiles domos plerumque habitant: sed excelsos animos fovent; non propugnaculorum, non Pontis sublicij, sed legum & innocentiæ præsidio tuti. Neq; vero hanc magnanimitatem, ferociam quispiam dixerit. Cicurarunt Sarmaticam, si quæ fuit, feritatem, Religio, & Musæ Latinæ. Has ubi è septentrione devolutæ gentes latio moverunt (credo equidem) castra secutas, eique vitæ assuetas, Heliconi suo prope ultimum valedixisse. Gentem profecto nostram adeo sibi manciparunt, ut sine earum præsidio, & ornamento, militarem gloriam minus gloriosam æstimet. Et merito: earum enim beneficio libera Nobilium capita de se ipsis decernunt magno nobilitatis ornamento. Neq; à Scholarum cathedris interpretes petimus, latino freti eloquio, quod una cum moribus & institutis, in partem gloriæ nostræ lubentes assumpsimus. Talis itaque ac tanta Polonia, ad tuos pedes prima procumbit, Pater Beatissime: illud collum, nullius unquam jugum ferre solitum, illas manus liberas, illum animum

excelsum, & ad imperandum natum, Regis sui exemplo, Majorum instituto, tibi submittit. Tuis auspiciis se Vladislaum Regem dixisse, ac proinde eum tibi debere profitetur. Tu enim geniales ejus Divos, Primum, ac Fælicianum, Roma discessuro, in sacris cineribus tribuisti, non sine Pontificio omine, eum primum Regum nostrorum fore, qui sine æmulo: Fœlicissimum, qui conjunctissimis tam populosæ gentis animis, & suffragiis, Rex diceretur. Tuis ergo auspiciis, Pontificum Maxime, habet Vladislaum Polonia, Vladislaus Poloniam, Tu utrumque. Habebis, Deo favente, Vladislai invicta dextera tandem aliquando tibi, sanctæq; Seditua mansuefactos Scandicos rebelles leones. Habebis & desertores communis Pastoris, ad Tuum ovile propediem reduces. Exivit etenim, Pater Sancte, Filius hic tuus, non ætate, & meritis, aut Majestate, sed capessitæ Regiæ dignitatis tempore, minimus, ad venationem, ut te satiet, famemque tuam impleat, avidam gloriæ Summi Dei: inde longævi auspicaturus primordia Imperij, unde Cœli, & Ecclesiæ ruinas sperat reparandas. Erige hanc tuam dexteram, Pontifex Optime Maxime, qua, nescio quo turbine motum, ac pœne ruentem Orbem retines, summo hujus seculi bono dudum destinatus, & sancta benedictione prosequere tam chari pignoris pios conatus. Excitabuntur hoc præclaro exemplo reliqui Christianorum Principes,

pes, & postpositis perniciosis eorum nomini & gloriæ odijs, illuc arma convertent, quo nefarij Imperiorum prædonis libido, jam tandem vindicanda, vocat. Vladislaus certe Rex, uti nunc se, Regnaque, & arma sua sanctitati Tuæ tradit, obedientiam præstat, nec se ab hujus sanctæ Sedis auctoritate, & observantia, unquam discessurum profitetur: Ita Te Duce, Te auspice, paratus semper erit Christianorum Aquilas, notis sibi itineribus, non sequi, sed præire.

Ferunt à plurimis annis Legatorum neminem, ab Eminentissimo Cardinalium Cætu, ob singularem eloquentiam Principis, tanto cum gustu fuisse auditum. Quinimo & ipsum Summum Pontificem dixisse fama est, credere se Ciceronem pro rostris melius, & majori populi Romani cum voluptate, non perorasse. Ut ut sit, hoc certissimum est, & summopere à Romano Pontifice fuisse dilectum, & Filii Unici titulo decoratum. Itaq; diebus aliquot maximo in honore habitus, eadem pompa & magnificentia, Româ in Poloniam tandem regressus est. Hoc ei Famæ Genio tribuente, ut Romani ipsi faterentur, nec fuisse unquam, nec fore fortassis, parem gloria, ordine, & novitate rerum omnium, Legati alicujus ingressum. Adeoque & sibi persuadebant, non unius capitis, thesauri, & inventionis rem fuisse, sed ad rei summam Polo-

Legatus Roma discedit.

Legatio hæc in maximã Poloniæ

Regis gẽtisque Polonæ laudem desit.

Poloniam integram laborasse: cum tamen Princeps Legatus, privatis fere sumptibus, hanc admirabilem struxisse pompam dicatur. Quod facile sibi persuadebit, quisquis splendidissima Polonorum Comitia viderit. In quibus, quotquot Senatores fere, tot pompa & magnificentia Reges Orbis obstupescit. Desiit ergo Legatio hæc, sicut in æstimationem Polonicæ gentis majorem, ita in laudem Vladislai Regis maximam: ut qui toties, quoties invicem, inauditam hanc à seculo solennitatem, Romani referent, toties, recrudescente memoria, in eorum animis triumphabit.

GE-

Numerorum Arithmeticorum, in hac tabula obſidionis Smolenſcenſis, liberationis, obſeſſorum ac deditorum Moſcoviticorum caſtrorum, explicatio brevis.

Num. 1. Echinata repagula, poſt quæ 7000. Moſcorum fuſa. Vide pag. 65. & ſeq.

Num. 2. Via qua Caſimirus Princeps milites & neceſſaria in Urbem miſit Vid. pag. 67.

Num. 3. Mattiſſonij Statio in Pokrovienſi monte, à Vladislao Rege occupata. Vid pag 69. & ſeq.

Hac via, de qua ſupra Num. 2. & prope mœnia Urbis Num. 4. usq; ad fortalitium Sigiſmundi, Rex procedit, aciem inſtruit, & fortiter pugnat: de quibus Vide pag. 74. & ſeq.

Num. 5. Prozarovij, Caroli Huberti, & Dammij Stationes & munimenta, quæ eo modo deſerunt, ut pag. 77. deſcribitur.

Num. 6. Caroli Jacobi, & Leslei Stationes & munimenta, quæ eo modo deſerunt, ut pag. 78. deſcribitur.

Hac eadem via, de qua ſup: Num. 4. & Num. 2. Rex trans Boriſthenem regreſſus, Alaudarum, & Skorownium, montes occupat. Num 7. Vid. pag. 82. & ſeq:

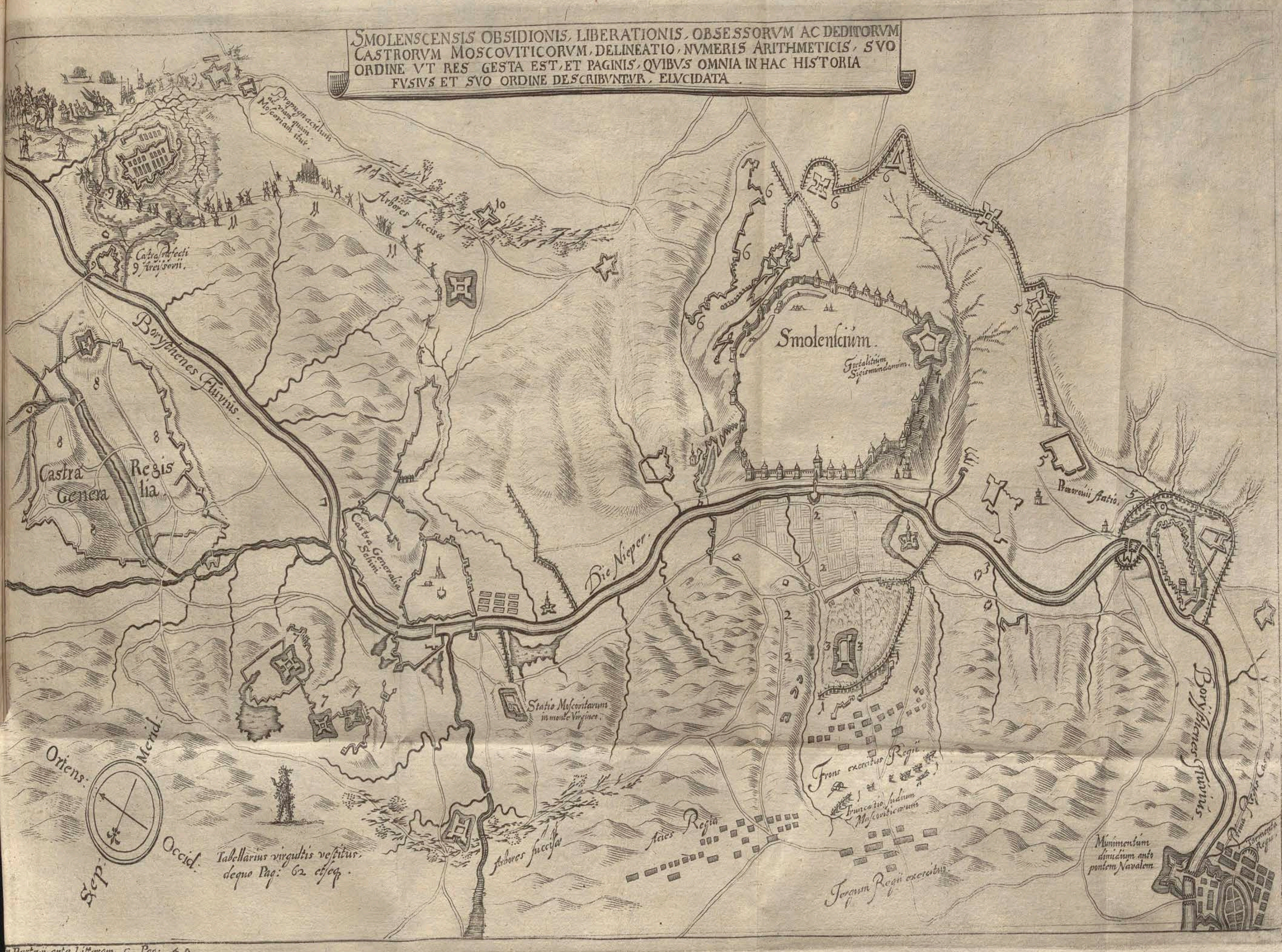
Num. 8. Caſtra Regis generalia, de quibus pag. 90.

Num. 9. Pons Polonicus, Artiſchevij munitio, & Coſacorum Zaporovienſium Statio. Vide eandem pag. 90.

Num. 10. Locus & fortalitium ubi Moſci Commeatum Polonorum intercipere nitebantur: de quibus vide pag. 98 & ſeq.

Hac via, Num. 11. deditis caſtris, poſitisq; ad Regios pedes vexillis, Moſci in Moſcoviam ſe recipiebant. De hiſce vide pag. 114. & ſeq.

Smolenſcenſis obſidionis &c.

in Parte ii ante Litteram G. Pag: 49.

GESTORUM GLORIOSISSIMI ac INVICTISSIMI VLADISLAI IV. POLONIÆ & SVECIÆ REGIS,

PARTIS SECVNDÆ LIBER SECUNDUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAI IV. in Moscos Smolenscum obsidentes, expeditio novissima ac felicissima.

SUMMARIUM.

Michael Fedrowickz illegitimus Moscoviæ Dux, incentore Michaele Borisowicz Sehino, oblatam à Polonis pacem spernens, quatuordecim annorum inducias rumpit, & Sehinum, cum numerosissimo exercitu, versus Poloniam mittit. Sehinus aliqua Oppida minora expugnans, Smolenscum, cui præfuerat cum à Sigismundo III. expugnaretur, obsidione cingit, & va-

rijs exoticis artibus expugnare nititur. Vladislaus Rex, statim post coronationem suam, tumultuarie collecto exercitu, ad eam obsidione levandam, è Polonia movet. Castra ad Boristhenem ponit; quem transgressus, feliciter cum Moscis pugnat. Interim Casimirus Princeps legionem integram & commeatum in Urbem immitit. Vladislaus Rex in castra priora revertitur, & mox, Boristhenem iterum transgressus, Pokrovianum montem, dejectis hostibus, armata manu occupat. Mosci Pokrovianum montem frustra recuperare nituntur. Rex Prosorovij locum tenentis Generalis stationem aggreditur, atrox & anceps prælium, pari damno, majore tamen Polonorum gloria. Prozavovius stationem suam noctu deserit, & in Sehini stationem concedit. Inde Leslæi stationem Vladislaus Rex aggredi parat: sed Leslæus quoque, Regis resolutione perculsus, suam deserens, in Sehini stationem fugit. Woiewocius Præfectus Smolenscensis interficitur: ejus laus. Rex Alaudarum & Skorownium montes occupat munitque: quos dum Mosci recuperare nituntur, acerrime dimicatur, magno cum Polonorum damno & majori periculo: tandē tamē Mosci retropulsi. Irruptio in Moscovitica castra à Weihero frustra tentatur. Legatio Tartarorum ad Vladislaum Regem: qui hostilia castra obsidione cingit, & æmulationes in exercitu suo prudentissime destruit. Magnum Regis periculum,

quod

quod animadvertens, insigni clade Moscos afficit. Mosci commeatum Polonorum intercipere nituntur, sed cum damno rejiciuntur. Rex Moscovitica castra omni ex parte claudit, & Kazanovium in Moscoviã penitiorem mittit; qui spolijs gravis ad Regem revertitur. Poloni triumphant, ob victoriam de Turcis obtentam. Rex Tartarorum Legatis audientiam præbet, & muneribus donatos dimittit. Tractatur de deditione castrorum, conditiones à Polonis præscriptæ, & castrorum deditio. Sehinus cum toto exercitu suo, ter curvato dorso, Vladislaum Regem veneratur. Rex bene meritis prẹmia distribuit, in penitiorem Moscoviam movet, Drohobusium & Wiesmam expugnat, Bialam obsidet, & varijs copijs Moscoviam vastat. Moscovitæ pacem petunt, quam Rex, extortis hosti aliquot Provincijs, ipsis indulget, & magna cum gloria in Poloniam revertitur.

UT fortuna Vladislao Regi Sceptrum, coronam, gladiumque dedit; ita statim quoque ut iis ad Reipublicæ conservationem uteretur voluit: ut & beneficiũ non frustra concessisse videretur, & simul non esse mollem delicatamque rem regnare demonstraret. Redibant ergo quæ Gustavus Adolphus per Russelium suum insinuaverat, & Moscovitica, & Tartarica, & Turcica, & Suecica, per circuitum arma; quibus quomodo suffecerit o-

mnibus, & erectus sub quolibet pondere generose steterit, percurrendo singula videamus.

Quid Moscum ad rumpendas inducias moverit.

Et primum quidem bellum Moscoviticum erat, quod ante annos aliquot vario marte gestum, quatuordecim annorum induciæ discreverant; ita tamen, ut penes Poloniam Smolenscia & Czernihovia Provinciæ, tunc subactæ, manerent: penes Vladislaum Principem, nunc Poloniæ Sueciæque Regem, & electio rata, & jus integrum, & incorruptus Magni Moscoviæ Ducis titulus perseveraret. Male hoc habebat Michaëlem Fedrowicz à factiosorum globo, & levibus ad immutanda consilia Moscis, insigni præjudicio Vladislai, in Magnum Moscoviæ Ducem sublevatum. Videbat quippe penes se potentiam quotidie, stipulatis induciis, se magis magisque quidem exerentem, penes alium autē legitimum jus, titulum & partem Imperii perseverare; adeo ut scenicus magis Dux, & anima destitutum cadaver, quam Cæsar Moscoviæ videretur. Insuper tot victoriis, tanta fortitudine, tanta virtute & fortuna celebrem Vladislaum, obliquo animo, livido oculo, & paventi corde intuebatur: & æmulum, immo Dominū suum, ut jure tot annis fuerat, reipsa aliquando futurum timebat. Itaque, ab ipso potentiæ suæ crepusculo, bellum iterum & arma præparabat: & hoc quotidie

tidie magis, cum induciarum beneficio, pacatæ Provinciæ, omnes nuper exhaustæ, & Polonicis armis vastatæ, ad se redirent, & Michaelis iram & intentionem non vanam facerent. Ardentem prçterea bella virum, ambitiosus jugiter Sehinus inflammabat, & æstuantem per se animum ad furias promovebat. Quare & hujus suggestione, non quod in Moscovia tantum, sed quod alibi quoque roboris erat, colligebatur, adeo ut delectibus Germania, Gallia, Anglia, Belgium, Suecia, Dania commoveretur, & omnes illæ famosæ fortitudinis nationes, ut robur par Polonico robori opponeretur, convocarentur. Et jam horum, præter Moscovitas, triginta millia in armis erant: non spiculis, non telis, aut inanibus Orientalium terriculamentis, sed nitrato pulvere, glandibus ignitis, majoribus minoribusque tubis, et, quod maximum erat, animâ militię, Occidentalium disciplina instructi. Addebat reliquo armorum apparatui, horrendum illud, ad neces generis humani, compendium, machinarum inauditæ magnitudinis numerus. Sic ut diceres Europam universam his terroribus, non Sarmatiam unam peti.

Et Polona Respublica quidem à bello aliena erat, tum propter incommoda quæ eo tempore eam premebant, tum quia induciæ cum

Poloni ulteriores inducias aut

pacem of ferunt, Mosci autem respuunt.

cum Suecis initæ paulatim ad finem currebant: Denique etiam quia de bello Turcico rumor increbrescebat. Itaque in tempore Legatis in Moscoviam missis, aut inducias prorogare, aut etiam de pace perpetua agere, se non alienam ostendit. Mosci autem externis viribus, numeroso exercitu, vario bellico apparatu, spe & fiducia sui, feroces, facilitatem Polonicam ut metum accipientes, æqua omnia temerarie & præsumptuose respuebant; ad nihil jam amplius quam belli occasionem intenti.

Ante finem induciarũ arma Poloniæ inferunt.

Cum ergo Sigismundus III. gloriosæ memoriæ, Sarmatiæ Rex, è terrenis ad cœlestia Regna migrasset, ad inferenda nefaria arma se composuerunt. Quippe tunc necessario capite viduata Polonia erat: et, secundum morem libertatemq; Regni, Comitia prius indicenda, exspectanda, ad septimanas sex ad minimum duratura, in longum tempus distractura Provincias apparebat, & ante menses aliquot effluxuros, quam Rex novus eligeretur & coronaretur. Quarum rerum non ignari Moscovitæ, rupta lege gentium, non exspectatis induciarum terminis, securius acies promovebant, sperantes interea temporis vellicare Sarmatiam dum variis occuparetur. Erat Exercitus Imperator Sehinus, qui præter Moscovitarum septuaginta, Occidentalium triginta millia, Astrachanen-

chanensium, Casanensium, Czeremissorum, inhabitantium Cingulum terræ, adorantium Auream Anum, populorum quædam millia secum trahebat; ut non tantum armis, sed incognitarum quoque gentium nomine & terrore pugnaret. Et jam, victis viarum difficultatibus, infesta Sarmatiæ arma Barbarus inferebat: & quid ni audacter cum nemo resisteret? quid ni feliciter cum nemo propugnaret? Cesserunt ergo quasi impetu uno vicina omnia, & arces passim & oppida obvia, non secus ac incendio quodam belli correpta, humiliata, depopulata, passim jugum accipiebant. Cessuram hoc impetu suo Poloniam Barbarus porro præsumebat, cum in limitibus oppida minora cessissent. Adeoque non postremum munimentum Regni, Smolenscum ipsum (cujus Præfectus fuerat cum à Sigismundo III. expugnaretur, captus etiam libereque, præstito prius juramento se nunquam in Poloniam arma resumpturum, dimissus) perjurus tumidusq; gradiebatur: nec secus quam minatus fuerat obsidione cinxit.

Sehinus Smolenscum obsidet. Anno 1632. 14. Nov.

Est autem Smolenscum (ut supra fusius parte I. lib. I. cap. 2. vidimus) antiqua Russiæ Urbs: quæ à Basilio, Johannis Basilidis Patre, frustra obsidione tentata, per Michaelem Glinscium Sarmatam expugnata, centum prope annos à Moscovitis possessa,

Quod illud Smolenscum.

possessa, à Sigismundo III. duorum annorum obsidione fatigata, ac demum armata manu recuperata, jam iterum à Sehino exercitu Moscovitico circumvallata, in idem prope Sarmatis & Moscovitis evaserat, quod Cicilia olim Carthaginensibus & Romanis, quod nostra ætate Babilonia Turcis & Persis.

Sehini artificiosa obsidio

Cæterum Sehinus non copijs tantum suis, sed exterorum etiam ingenijs ferox, Italico Belgicoq; more, munimenta moliebatur: prorsus ut ante Smolenscum in Oriente, Bredanæ cuiusdam obsidionis lineamenta formarentur. Propugnacula ibi, aggeres, suggestus, valla, cuniculi, stationes, in legiones singulas, cohortes singulas, distinctus exercitus. Et, quod mirere, una Sehini statio vallo fossaque egregie munita, septuaginta Moscovitarum millia continebat, Moscoviticorum Tartarorum statio altera duodecim millia, & cæt:

Premit Vrbem & muros tormentis humiliat

Et jam Smolenscum mensibus aliquot obsidione clausum, numerosis exercitibus circumsessum, cuniculis propemodum evertebatur. Tormentisquippe maxima murorum parte nudatum, vinci forte potuisset, nisi fortissimus ille vir, Woiewocius Præfectus Urbis, miles, ut apparuit, infractus, Romana quadam virtute, consilia hostium & conatus elusisset. Ille hiatum, turribus ipsis

ipsis quoque convulsis, immanem, obstruxit alibi, alibi reparavit. Novum autem de integro vallum, terra cespitibusque firmum, fossa munitum, post murorum cicatrices objecit: & irruptionibus variis ita Barbaros fatigavit, ut munimenta alia, propugnacula alia, & accessus alios, ad retondendos impetus, in cervicibus Urbis, necessitate compulsi, molirentur. Ad extremum vero, aut fame, aut ferro, cessurus videbatur, nisi in auxilium tandem Vladislaus aliunde movisset.

Hunc Serenissimum Regem, quo minus Barbarorum præsumptionem castigaret statim, coronationis suæ necessitas hucusque retardaverat. Simulac vero coronatus fuit, non tanquam assecutus intentum, ad segnem aut inertem quietem se composuit: non somno aut caris turbæ voluptatibus, quicquid in illo erat indolis vivæ, demersit: sed tanquam præteritarum expeditionum, victoriarum, triumphorum, justo præmio ad majora animatus, ab ipsis coronationis suæ festivitatibus, statim ad bella animum transtulit. Verumenimvero non una difficultas erat quæ Regem premeret, immo quæ retardare multa conantem potuisset, nisi in Vladislaum incidissent. Aberat nervus belli ærarii publici subsidium. Miles collectus nullus erat, nec sine pecunia colligi poterat. Quartani

Vladislaus Rex colligit exercitum.

(hoc est, ordinarij milites, qui à quarta Capitaneatuum proventus parte sustentantur) ob non soluta stipendia integra murmuraturi videbantur. Et alia plura, quæ, Monetæ Divæ gratia non affulgente, in quolibet Regno sueta sunt oriri. Hæc tamē omnia, licet difficillima alias, sola Vladislai persona, solus respectus ejus rupit. Quippe cum ille (non parcens interim quoque thesauro suo, à Parentibus Serenissimis sibi relicto) assuetum servire sibi militem, non semel victorem secum, & quosdam diversarum gentium spoliis divites convocaret; & illi vicissim munificentiam, felicitatem, & fortitudinem Regis sui considerarent, tanquam ab illo omnia sibi promittentes, variis ex locis conveniebant. Præsertim cum promissa ejus nunquam inania experti fuissent, & procul Tyrannide aut Barbara quadam sævitia, ob modestiam & Imperii moderationem, nunquam in pravum sese & injusta bella flectentem, affectu omnes & amore prosequerentur: sicut recte Seneca mihi dixisse videatur. *Placido tranquilloq́ Regi fida sunt auxilia, quibus ad communem salutem utatur: gloriosusq́ miles (publicæ enim securitati dare operam videtur) omnem laborem libens patitur, ut Parentis custos.*

Lib. 1. de clem:

Rex in Lithuaniā mo-

Cæterum ut & copias, quæ omnibus angulis Regni in bellum properabant, ad celeritatem magis

gis accenderet, & vicinior hoſti illum vel ſolius nominis ſui terrore concuteret, in Lithuaniam aulico ſolo comitatu profectus eſt. Non fefellit Regem conſilii ſingularis effectus: utrumque enim contigit. Siquidem propinquiore Rege, tanquam fulmine cominus oculos perſtringente, perculſi, multũ de priſtino vigore Moſci remittentes, cuniculos quosdam, velut alibi & à tergo operam ad reſiſtendum Regi collocaturi, imperfectos relinquebant: & cum alibi unum tentaſſent, & pulvis, qua illatus fuerat via, ad ſuos rediens, quadringentos aduſtione necaſſet, tanquam non capiundæ Urbis omen acceperunt, cum & labor proprius ſuos destrueret. Milites vero, qui omni Polonia colligebantur, alacritate Regis ſui animoſiores, celerius conveniebant; adeo ut ingenti terrarum ſpatio, brevi tempore, millia convenirent. Quæ ubi Regi ſe conjunxerunt, non procul ſtationibus hoſtium, ad Boryſthenem, in loco Huſzyca dicto, caſtra locavit: quo, ad facilius transmittendum militem, duobus pontibus ſubiugato, munitionibus varijs ſua caſtra firmavit. Tum vero & Chriſtophorus Radzivillius, Dux Birſæ & Dubinki, Palatinus Vilnenſis, & ſupremus Lithuanici exercitus Generalis, qui ad Kraſnam, aliquot, ante Regis adventum, menſibus conſęderat, & non una clade Moſcos af-

vet, & ad Boryſthenem caſtra po-nit. Anno 1633. 1. Sept.

fecerat, cum ſeptem millibus ad Vladislaum properavit, & Regis copias numeroſiores reddidit.

Regis fiducia in parvis copiis.

Veruntamen ſi tumultuarium illum exercitum, & numerum copiarum conſideremus, mirabimur certe ingentem Regis animum, qui hac tam parva manu, tantam hoſtium multitudinem, munitionibus tormentisq; firmam, non dico vincere, ſed aggredi quoque præſumpſerit. Et profecto temeritatem dicerem, niſi & Regis prudentiam, virtutem, felicitatem, & non unam, minoribus copiis, è numeriſiſſimo hoſte, victoriam cogitarem. Commune hoc illi cum Imperatoribus maximis, qui rationibus & conſilio ducti, cum numeroſioribus copiis poſſent, paucis pugnare maluerunt. Sic Alexander Magnus, cum, præter Macedonas ſuos, cunctæ Græciæ & univerſo Illyrico innumerabilem delectum poſſet indicere, nunquam majores quadraginta millibus copias duxit; inhabile regenti ratus, quicquid excederet, & turbam potius fore quam exercitum. Sic Pirrhus Epirotarum Rex, è Græcia in ſubſidium Tarentinorũ navigans, exiguum militem, ſed multam artem, virtutem, induſtriam, contra Romanos in Italicum littus expoſuit. Sic Annibal, toto terrarum Orbe Romanis quærens hoſtem, non niſi ſedecim millia ab Antiocho Magno, quibus alia via

Magni Imperatores ſemper paucis copiis dimicaverunt.

per Alpes, quam prius venerat, in Italiam, tot gentibus terrisque dominantem, rursus descenderet, petiit. Sic Julius Cæsar adversus Pompejum, totius Orientis auxilio dimicantem, paucis, & ad Dyrachium extenuatis quidem legionibus præliabatur. Sic Constantinus Magnus, adversus Maxentium Tyrannum, centum octoginta octo millibus armatorum ferocientem, non nisi quarta exercitus sui parte pugnavit. Sic nuper Georgius Castriotus, vulgo Schanderbechus, adversus immensas trecentorum aliquando millium Turcarum copias, non nisi decem selectorum millibus dimicare, & vincere quoq; cõsueverat.

Demaratus autem Lacedæmonius, apud Senecam, Xerxi tot myriadibus Græciæ bellum inferre meditanti, rationibus hisce dissuadet. *Verum est, quod dicitur, majorem belli apparatum esse, quam qui recipi ab his regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed hæc res contra nos est. Ob hoc ipsum te Græcia vincet, quia non capit. Uti te toto non potes. Præterea, quæ una rebus salus est, occurrere ad primos rerum impetus, & inclinatis opem ferre non poteris, nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quam victum esse te sentias.* Quis eventus? Post paucula iterum Senecam audiamus. *Acciderunt quæ Demaratus prædixerat. Divina atq; humana*

Rationes quare.

Lib. 6. de ben:

mana impellentem, & mutantem quicquid obstiterat, trecenti stare jusserunt: stratusque per totam Græciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque & Demarati rationes, & tot Herorum exempla Vladislaus secutus, non viginti armatorum millibus, centum septuaginta Moscorum & exterorum millia aggredi non dubitavit. Et eo successu, qualem nec Alexander unquam, nec Schander-Bechus, aut quisquam prænominatorum Heroum habuit. Quippe illi vicere quidem, sed hostem reliquere: hic vicit ut hostilem exercitum nullum relinqueret. Cæterum ordinem rei videamus.

Rex Vladislaus miro Stratagemate statum Vrbis cognoscit.

Postquam Vladislaus Rex, tantilla suorum manu fretus, in primis, ad Borysthenem, castris, vicini hostis munimenta, locorum situm, liberationis modum, & hisce similia, accurato oculo perlustrasset, antequam aliquid aggrederetur, statum Urbis, & præsidiariorum in ea, cognoscere constituebat. Sed maxima diffultas erat, cum omnes ad Smolenscum aditus hostilibus copiis insiderentur. Qua autem sylvæ & angusti calles spem faciebant, Mosci suorum millibus equitabant. Interim Vladislaus Rex è re præsenti consilium capiens, inaudito hucusque Stratagemate, spem & fiduciam hostium in suam commoditatem

tem vertit. Militem strenuum & audacem virgultis viridibus ita circumquaque vestiri fecit, ut, hominis persona prorsus tecta, arborem mere & virgulta mentiretur. Huic litteras ad præsidii Ephorum & Præfectos Urbis credidit, ad quas responsum si referret, mercedem non exiguam pollicebatur. Miles, Monetæ Divæ gratiis allectus, per nota nemora callesque periculo se commisit. Et ubi adventantes aut in propinquo Moscos animadvertit, fixo vestigio hærens, prorsus arborem & virgulta referebat. Adeo etiam ut Mosci ab utroq; latere transeuntes deciperentur. Quibus jam procul agentibus, ubi se sibi & audaciæ suæ redditum vidit, caute rursus progrediebatur. Et tandem ea ratione, inadvertentibus Moscovitis, non semel in Urbem, & ab Urbe regressus, statum ejusdem, & necessariarum rerum in ea penuriam, Vladislao Regi aperuit.

Deliberatio qua ratione Vrbi succurrendū

Ubi ergo Rex Smolensciano s, annona, milite, pulvere tormentario, & pecunia indigere didicit, qua via potissimum de his omnibus provideri possent, cum suis in consilium ivit. Erat autem scissio inter Duces: alii enim censebant, ad Prozarovii stationem & munimenta fortunam tentandam, & data occasione, de necessariis Urbi providendum. Et hanc sententiam plures tenebant.

bant, tum ob varias rationes, tum etiam quia Prozarovii statio, castris Regiis vicinior erat. Alii autem Boristhenem transeundum, & ex ea parte præsidiariis subveniendum. Erat enim ibi via, ad pontem Urbanum ducens, quo Boristhenes subjungatur: Hanc Mosci munire contempserant, quod ea parte periculum minus suspicarentur. Et in hac sententia pauciores erant, sed inter hos ipse Rex.

Itaque hujus sententia prævalente, signum ad arma & expeditionem tympanis & tuba datum. Antequam vero castris legiones educerentur, prospectum hoc singulari providentia Regis, ut militem de sarcinis suis sollicitum, hac cura liberaret; ne de alia quapiam re, quam pugna, victoria, & spoliis hostium cogitaret. Itaque eadem prima illa ad Boristhenem castra, pluribus munimentis claudens, in iis impedimenta omnia, currus, & quicquid vel anxium, vel tardum reddere exercitum poterat, reliquit, & quatuor cautissimorum millium præsidio munivit. Et prudentissime hoc providus Vladislaus. Quippe non semel animadversum est, sarcinas cladibus occasionem dedisse, & expeditissimos milites ad victoriam momentum attulisse; cum sarcinati sollicitudine sua divisi, latus ad cladem,

Providētia Regis.

pro-

propter impedimenta nudarent, & expediti, quaſi levi curſu, ad victoriam & victorum ſpolia properarent. Nota ſunt illa Virgilii.

Et me quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, nec adverſo glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis
Suſpenſum, & pariter comitiq́ onerique timentem.

Recte ergo militem, ad conceptam animo ſuo victoriam, expeditum Rex, ante ullam pugnam, reddidit. Tunc autem, Boryſthenem transgreſſus, verſus Matthiſſonii ſtationem, ad prima munimenta hoſtium, ſolis armis & ſpe victoriæ gravem duxit. Duo autem alia neceſſaria cautiſſimo Regi viſa ſunt, antequam aggrederetur. Alterum, ne duobus illis Pontibus, quibus, ſubjugato Boryſthene, ſua Moſci cis & citra Boryſthenem caſtra univerant, & quodammodo colligarant, copiæ, à dextro latere, hoſtibus ſubſidio venirent. Alterum, ne à ſiniſtris, ex ipſa hoſtium ſtatione pariter, in diſtrictos pugna occupatoſque Polonos, ſubito & de repente incurrerent. Utriq; provida cautela Regis occurſum eſt. Et à dextris quidem, ad hoſtium pontes obſervandos, Martinum Kazanovium Palatinum Podolienſem, & Polonici exercitus Generalem, Adami Kazanovii, Sendomirienſis Caſtellani, & Archicamerarii Regni fra-

trem patruelem, triginta & amplius, annis, per omnes gradus Martios, probatũ militem Ducemq; destivnait. A sinistris, in editiori tumulo, suggestũ tumultuatio opere excitavit, & in illo tormentis aliquot collocatis, eruptiones & insultus hostium è statione sua prohibuit. Sic ab utroq; latere tutior Vladislaus, ad unum solummodo à fronte hostem propius admovit exercitum. Tum vero nova & alia difficultas imminentem Barbaris Regem remorabatur. Quippe septem Moscovitarum millia, ad resistendum illi, stationibus suis egressa, opportunis locis, qua adiri maxime poterant, repagula echinata objecerant: quæ humiliare prius oportebat, quã ipsi adiri aut vinci possent. Itaq; Rex hoc quicquid erat operis Radzivillio Duci commendavit. Hic assumptis aliquot Cosacorum, & desultoriorum equitum, Tragonum vulgo, turmis, quadringentis insuper Sclopetariis, quos Heidones Poloni vocant, palis securibusque oneratis, ad exequendam voluntatem Regis properavit. Sed major erat, quam sperabatur, difficultas: cum his munimentum destruere, illis defendere & impedire nitentibus, ingens pugna oriretur. Tandem tamen, summo licet periculo & labore defuncti, Poloni superiores, quicquid erat obstaculi humiliaverunt. Tum vero Vladislaus Rex cum universis

Septem Moscovitarũ millia cedit.

copiis,

copiis, se septem millibus hostium intulit. Moscovitæ autem acerrime resistebant: præsertim cum duobus illis pontibus in subsidium venire copias à longe conspicerent. Sed has cum Kazanovius magna vi retro trans Borysthenem egisset, & illi ulterius Regi resistendo non essent, in stationes præcipiti fuga se receperunt.

Interim autem, cum Vladislaus Rex cum septem illis hostium millibus dimicaret, & Kazanovius, ad Moscovitarum pontes cum iisdem fortiter præliaretur, Casimirus Princeps (sic enim inter Duces convenerat) in omnem occasionem intentus, neglecta illa (de qua superius egimus) ab hostibus via, suam legionem peditum, annona, pecunia, nitrato pulvere, aliisque necessariis rebus abunde provisam, per Urbanum pontem, Smolenscum misit: cui præsidiarii obviam progressi, integram illæsamque, nihil sentientibus Moscovitis, in Urbem introduxerunt. Adeoque Stratagemate tali, si non Urbs omnino obsidione levata, saltem penuriæ prȩsentique necessitati, in longum prospectum fuit.

A Casimiro Principe Urbi subvenitur. 7. Sept.

Noctem istam Vladislaus Rex, non in domo, non in tentorio, non in lecto mollique pluma, sed rheda sua transegit: & lassa imperio prælioque brachia, fatigata non uno labore membra, non ali-

Fortitudo Regis.

bi quam in proprio curru ad quietem compoſuit. Procul à delicatis illis diffluentium luxu moribus: Epiſt. 56. quos Anneus in illo notat, de quo dicit. *Aſpice illum, cui ſomnus laxæ domus ſilentio quæritur: cujus aures ne quis agitet ſonus, omnis ſervorum turba conticuit, & ſuſpenſum, accedentium propius, veſtigium ponitur. Huc nempe verſatur atque illuc, ſomnum inter ægritudines levem captans: quæ non audit, audiſſe ſe queritur.* Procul, inquam, ab hujuſmodi moribus, circumſtrepentibus copiis ſuis & hoſtium, in medio tumultus, ſolo carpenti ſui ventre clauſus, ſomno ſe Vladislaus quietique dedit.

Inſequenti vero die, Rex, cũ omnia heſterni prę- *In priora caſtra revertitur.* lii pericula, difficultates, & labores, maturo judicio ponderaſſet, quoniam multum cruoris per vi- *8. Sept.* ctoriam quoque fuſum erat, aliquot dierum quietem neceſſariam judicavit: tum ut miles ſpiritum nonnihil reciperet: tum etiam, qua ratione, ſine multa ſanguinis profuſione, Urbem penitus liberare poſſet, viam meditaretur. Commune hoc illi, cum religioſiſſimis Imperatoribus quibusq;: qui ſalutem ſuorum, ſingulari ſtudio, cladibus etiam hoſtium præpoſuere. Sic (ut procul à ſanguine ipſius non abeam) Carolus V. invictiſſimus Imperator, cum in Africa clade non una afficere Mahometanos potuiſſet, maluit abſtinere tamen, quo

ſaluti

ſaluti ſuorum conſuleret; cujus unius vitam mille ſibi Mauris chariorem dixit. Quippe, ut Seneca, *Nullũ ornamentum Principis faſtigio dignius pulchriusq́ eſt, quam illa Corona, OB CIVES SERVATOS. Non hoſtilia arma detracta victis, non currus Barbarorum ſanguine cruenti, non parta bello ſpolia. Hæc Divina potentia eſt, gregatim ac publice ſervare: multos autem occidere & indiſcretos, incendij ac ruinæ potentia eſt.* Itaque Vladislaus Rex, ut ad propoſitum revertamur, cum ob has rationes neceſſariam, ut dixi, quietem judicaret, exercitum ſuum univerſum, per pontes, trans Boryſthenem in caſtra priora reduxit. Hoſtes autem fugere Regem arbitrabantur. Tam caute enim Caſimirus Princeps in Urbem ſubſidium miſerat, ut multo tempore neſcius hoſtis, cum recedere Regem videret, re infecta, & quaſi deſperabundum, longius abire putaret. *Lib. 2. de clem:*

Interim Vladislaus, diebus aliquot quiete tranſactis, cum modum alium non inveniret, aggredi ſtationes hoſtium armata manu decrevit: ut quicquid inſtruxerat diuturni ſceleris longa molitio, felici tandem congreſſione conſumeret. Quamobrem univerſas copias, eodem quo prius itinere, per pontes, trans Boryſthenem, ad Mattiſ- *Pokrovienſem mõtem, armata manu occupat. 21. Sept.*

ſonii ſtationem duxit. Erat autem ſtatio hujus in Pokrovienſi monte: qui ſicut aſſenſu erat difficilis, ita induſtra hoſtium naturam juvante, & munimentis, (quæ Mattiſſonius idem, immixtus ſuo milite Barbaris, defendenda ſuſceperat) inexpugnabilis pleriſque videbatur. Adeoq; & natura loci, ſitus, difficultas, munimenta, & univerſum Martis & artis opus abſterrere quemvis Imperatorem potuiſſet. Sed ut erat generoſi excelſiq; animi Vladislaus Rex, ita difficilia & excelſa humiliare, & ſub jugum mittere proponebat. Itaque circumſpecte, quo ſaluti ſuorum conſuleret, per vias tutiores in ſuperiora nitebatur: tandemque feliciter, non uno Stratagemate uſus, nemine ex ſuis deſiderato, in verticem ſaluus evaſit. Jam autem & Barbari in armis erant, & Boryſthenem, frequentibus copiis tranſeuntes, Mathiſſonio ſubveniebant. Ingens periculum erat, cum Chiliarchæ Abrahamovicio, ad latus Radzivillii Ducis, equus cui inſidebat occideretur. Et jam in ipſo montis vertice, ad majorem ſuorum ſecuritatem, reductum moliebantur. Tum vero Vladislaus Rex, immiſſis tribus ſolummodo haſtatorum (quos Huſſaros Poloni vocant) turmis, adeo laborantes terruit, ut equitatu Moſcovitico fugiente, peditatus, unius quadrantis horę ſpatio, ad

ad internetionem deleretur: Mattiſſoniani vero in ſtationes ipſorum proximas agerentur. Interim potiti præſenti victoria Sarmatæ, appropinquationibus ſuis, exequias ipſis Mottiſſonij caſtris ſtruebant. Quare pavidi deteriora metuentes Moſci, ſtationes ultro deſeruerũt, & Mattiſſonius, beneficio noctis, relictis tormentis, annona, alijsque proviſionibus, cum ſuis evaſit. Qua autem ratione, quo, & quomodo ſeſe receperit, Mattiſſonius, confecto bello, poſtea Gedani interrogatus, noluit dicere. Hoc certiſſimum eſt, niſi tenebræ fugam occuluiſſent, non unum è Moſcis futurum fuiſſe, qui evaſiſſet.

Cæterum jam victor Rex ab uno latere Smolenſcum omnino liberaverat; adeo ut commeatus libere inveheretur, & è contra ex Urbe pro libitu eveheretur, quicquid neceſſarium videbabatur. Quinimo & ipſe Rex in Urbem aliquando conceſſit: tum quo & confidentiam ſuis, & præſidiariis animum adderet: tum etiam quo hoſtes irritarentur, cum Urbem nunc obſidione liberatam, & præſentia Regia ſpirantem jam altius, cum dolore, cruciatu, deſperatione, metu, & confuſis affectibus intuerentur: pro qua tot labores, tot pericula, tot difficultates, incaſſum ſubiverant, & diutinos ſeptem annorum apparatus,

In Vrbem ſe confert.

ratus, ſeptem annorum molimina, & ineffabiles ſumptus, in inane & vacuum abiiſſe conſpicerent: et, quod maximum omnium eſt, ſpem ipſam felicioris alicujus ſucceſſus, quod dicitur, in cinerem recidiſſe.

Moſci Pokrovienſem montem fruſtra recuperare nituntur.

Præfecerat autem Vladislaus Rex, in Pokroveniſi monte, munimentis aliquibus Botlerum & Wolſenium Scotos, cum legionibus ſuis, Chiliarchas: ut & loca illa defenderent, & è ſuperioribus jugis, in ſubjectas hoſtium ſtationes, tormentorum fragore detonarent. Fremuere Moſcovitici Generales, cum è monte, quem paulo ante inſederant, tormentis eminus peterentur; adeoque jam exitio eſſe, quod præſidio fuerat, & tutelam in metum abiiſſe. Quid ergo? Tribunis imperant recuperare montem, quem ipſi defendere paulo ante nequiverant. Tum vero Barbari, quo ignominiæ maculas fortitudine & virtute detergerent, tanto impetu, legionibus variis, in Polonos è ſtationibus ſuis aſcendebant, ut uno velut momento, per notas ſibi valles, nullo adverſariorum ſuorum ſentiente, in verticem montis evaſerint. Et jam in Sarmatas, repentino malo perculſos, fortiter irruebant: adeoq;, poſt acerrimam quatuor horarum pugnam, eo deventum eſt, ut pedes pedibus conjungentes, ſclopetis, bipennibus, haſtis, gladiis, & qui-

quibusvis ad manum armis, pectora invicem, tempora, frontemque pulsarent. Hoc, ardens vindictam, Mattissonius à longinquo videns, ejusdem ipsius montis amissi dedecore stimulante, cum suis quoque militibus alia parte, in subsidium adfuit. Quis tunc furor, quis conatus, quæ partis utriusque pertinatia fuerit, non facile dictu est. Ex eo tamen vel maxime elucescit, quod æquantes ad noctem usque clades, ambigua victoria dimicaretur. Ad extremum una, non virtus, non dextera, non fortitudo Polonos, sed fortuna, familiari in bello casu, perculit; dum referta tria nitrato pulvere vasa, nescio quo infortunio, ignem concipiunt, et, uno velut momento, circumstantes omnes adurunt, disiiciunt, & in aëra secum rapiunt. O quantus tunc tumultus, quæ turbatio, quis horror; cum Sarmatæ & à fronte, & à lateribus armis, & in ipsis stationibus suis infortunio miserando & miserabili, ad metum, motum, desperationem, & fugam sollicitarentur! In vestigiis tamē suis, quod mirere, constantissime perseveraverunt; & fortunæ, & hostium furori, qui infortunio ipsorum creverat, pares fuerunt. Sed & Vladislaus Rex, qui erat ad minima quoque suorum vigilans & curiosus, statim post pulveris injuriam, Vice-Tribunum propriæ legionis suæ Meydelium, cum

prætoriana legione ſua, in ſubſidium Botlero Wolſenioque miſit. Hic adventu ſuo Polonis animum auxit, & terrorem omnem à ſuis in Moſcos tranſtulit. Itaque & languidius hi dimicabant, & apparebat jam magis pudore quam virtute pugnare. Ut ergo tenebræ texere frontem, ſpe ſubinde irritati, in totum male multati, retro tandem ad ſuos abiere.

Rex periculoſe Frozaroryj ſtationem oppugnat. 28. Sept.

Vladislaus Rex qui abſolutam volebat & ſine ulla exceptione victoriam, non ſatis ad gloriam ſuam duxit, quod Smolenſcum obſidione levaſſet, niſi etiam inhærentes adhuc Urbis ſuæ cervicibus hoſtes longius ſubmoveret: & jam non clades, ſed cladibus fœdifragium perſequeretur, & mature rebelles, maturis quoque flagellis caſtigaret. Adeoque triplici inſtructa acie, eadem via, qua Caſimirus Princeps Urbi ſubvenerat, per Urbanum pontem, penes Smolenſci muros, uſque fortalitiũ Sigiſmundi (quod à Sigiſmundo III. glorioſæ memoriæ, juxta profundam vallem ſtructum) exercitum movit; Prozorovii Locum-tenentis Generalis, & Tribuni Dammij ſtationes, externo partim, partim Moſcovitico milite, armis tormentiſque præſumentes, invaſurus. Itaque ipſo Wenceslai feſto, hora tertia crepuſculo matutino, Comiti Jacobo Weihero, Tribuno Abrahamovicio, & Za-

& Zaporoviensibus Cosacis, primum in hostiles munitiones assultum facere imperavit. Quod ea ipsi ferocia præstitere, ut ingens illud & late diffusum Moscovitici exercitus corpus, velut ictu uno, ad sensum perductum, totum commoveretur, & extra stationes suas, contractis viribus suis, in aciem & apertum exiret. Inde, jam præparatis ad arma partibus, signo dato acies concurrere. Primus, ut pro animositate sua longius hostibus sese suis ingesserat, Comes Weiherus damnum tulit: cum sclopetarii Barbarorum, longioribus, ad Germanorum morem, tubis, in occupatos certoque hoste districtos, à lateribus satis feliciter explosissent. Ille tamen, ut est probatissimus miles, & militaris scientię peritissimus, prudenter cladem texit, periculo provide sese exemit, & hosti vulnera sua reposuit. Proximus ipsi periculo Sapieha fuit: qui cum hastatis suis, & à lateribus, & à fronte, & à tergo, Moscovitarum agminibus omnino clausus atque circumdatus, ab omni parte vellicabatur. Hostilis tamen industria, ferocia, furor, intra Herois istius virtutem, generositatem, & fortunam fuit. Salvus quippe cum suis evasit; tam longe quidem, inter extrema pericula, à turbatione propria alienus, ut neque militaris ordo, quem pertinacissime adhuc observabat, cum se reciperet, turbaretur.

Signum tamen unum, in hoſtium manibus, militare, velut, ut dicimus, plumam liquit. Coſacorum eadem fortitudo & fortuna fuit: poſt crudeliſſimam enim concertationem, multitudine hoſtium preſſi, pedem retro dedere. Et jam omni ex parte Polonus laborabat. Et profecto periculum non leve fuiſſet, niſi Vladislaus Rex prudentia, fortitudine, & fortuna ſua, omnem rei bene geſtæ gloriam hoſtibus ſubduxiſſet. Ille enim partim monendo, partim exhortando, partim ſuo exemplo præeundo, pronos jam ad fugam Sarmatas, ad conſtantiam animavit. Et hoc maxime neceſſario tempore, cum hoſtilis omnis, alia etiam parte, equitatus, ad conſummandam victoriam properaret. Sed hic, à Kazanovio, cum paucis cohortibus, à Rege obviam miſſo, quod mirere, non diſtentus tantum, ſed inuſitata quadam fortitudine & felicitate retroactus eſt. Quod ut ſtuporem Sarmatis, ita horrorem Barbaris inferebat; adeo ut languidius jam arma moventes, animum hoſtibus ſuis, tanquam pæniteret ſucceſſus, reſtituerent. Ad meridiem tandem, cum ab hora tertia matutina fuiſſet pugnatum, pari gloria parique clade, quaſi ſigno dato, partes in caſtra ſe recepere. Moſcus autem ſimilior victo, cum initio pugnæ viciſſe videretur.

Hoc

Hoc autem & ipse existimavit, cum haustum, ab equitatu, à pauculis Polonorum turmis retroacto, metum, post paululum vili desperatione patefecit. Siquidem Vladislaus Rex, ambigua istius diei fortuna irritatus (ut est generosissimi animi nunquam successibus dubiis acquiescentis genius) arma iterum, aciem iterum, impetum iterum meditabatur. Nec secus quam cogitaverat, ipso S. Michaelis festo, pugnaturus in campum prodiit. Tum vero quid animi hostibus esset apparuit, cum & Prozarovius Locum-tenens Generalis, & Carolus Hubertus, & Dammius, aliique Tribuni militares, relictis stationibus suis, ad Sehinum Generalissimum suum, trepida sese fuga reciperent. Magnum me hercule hoc pro Polonis erat, cum simul fortalitia octo munitissima, victualibus & annona summe provisa, duobus grandibus machinis æneis, armis insuper aliis, & bellica suppellectile copiosa apprime instructa, ipsorum arbitrio relinquerentur. Præsertim cum duobus jam lateribus Smolenscum, submotis longius hostibus, sui juris redderetur: & quæ sine dispendio humani sanguinis expugnari non potuissent, ultro, magna indulgentia Superum, in manus traderentur. Tentoria tamen sua Barbari, sive quod labores suos & commoda ho-

Dū Vladislaus iterū oppugnationem parat, Prozarovius stationem deserit. 29. Sept.

ſtibus inviderent,ſive ut immunditiem ſuam abſconderent, incenderunt. Et ſanctiſſimæ Trinitatis templum, victualibus & annona grave, quatenus defendere ipſi non poterant, & tamen hoſtibus ſuis eriperetur, ſuppoſito rumpi pulvere & ardere fecerunt. Ut fugæ quoq; præcipitium & velocitatem colligas, non tantum ſibi temporis indulſerunt, aut etiam crediderunt, ut languidos, infirmos, immo etiam mortuos, cujus tamen rei Schiſmatici ſuperſtitioſiſſimi ſunt, ſine ullo ſolatio inhumatos relinquerent.

Caroli Huberti & Leslei ſtationē aggreſſurus, eos jā fugiſſe comperit. 4. Octob.

Cæterum Vladislaus Rex, non hac ignominia hoſtis, & ſua felicitate contentus (ut Heroicæ indolis genius eſt non acquieſcere, ſed ſperare proſpera ulteriora ſemper) quicquid circa Smolenſcum adhuc erat hoſtile, armis deſtruendum duxit. Reſtabant autem, præter Sehinum, exercitatiſſimi exterarū gentium, ſub Carolo Jacobo & Lesleo, milites, non fortalitiis tantum & munimentis firmi, ſed in ipſis, ad mænia Smolenſci, foſſis infeſti. Quapropter & hos majori animo, pluribus artibus, & Stratagematibus variis, aggredi ſtatuit. Adeoque & exercitum ſuum, oratione commoda animatum, ipſo S. Franciſci feſto, in aciem cornuaque diſpoſuit: ut vel oculos hoſtium promptitudine ſua ad prælium irritaret, vel

vel ad pavorem animos, copiis expeditis instructisque, sollicitaret. Alterum accidit. Quemadmodum enim membrum unum corporis, si patiatur, totum afficit, & ad viciniora contagio serpens, tandem compositum ipsum sollicitat, dissolvit, destruit: ita timore correpti Barbari pusilanimitatem suam copiis auxiliatricibus exteris, quadam quasi contagione corruperant; sic ut nunc, ad præsentiam imminentis bellicosissimi Regis, geminato ad fugam metu sollicitarentur. Itaque & hi, convasatis omnibus, & ingentibus magno labore machinis ad Sehinum retro-actis, summo cum silentio, ut lateret propositum & ignominia Sarmatas, ad Sehinum retrocesserunt. Nec ante Rex, propius aciem paulatim admovens, fugisse animadvertit, quam in Caroli Jacobi, inde in Leslei stationibus ignes, tentoriis depopulandis destinati, in altius aridam materiam corripientes, fugā prodidissent. Tunc Vladislaus celerius agmē ad munitiones egit, ut, si posset, hostes fuga adhuc, ut putabat, præpeditos, immissis levioris armaturæ turmis, turbaret, carperet, cęderet, captivaret. Sed fortalitia præsidio vacua ingressus, sparsa sine ordine arma: annonæ, commeatus, tormentorumq; nihil invenit. Cæterum ipsæ Belgico Italicoque more munitiones in stuporem rapuere Polonos,

&ma-

& magis quod expugnatu difficiles, ipsi, ne unum quidem expectantes impetum, Occidentales, magna cum jactura nominis sui & famæ, deseruissent. Adeoque Rex, minime præsumptuosus, ipsos pro se Superos pugnavisse palam fatebatur: & cæcitatem hostibus extremam intulisse, ut ea, quæ sollicite, oppotune, & ingeniosissime, ante aliquot menses struxerant, jam, licet optimis provisi armis, nec alia quapiam difficultate quam adventu & nomine suo pressi, quomodo & qua ratione defenderent, non viderent. Sed ut scelerati, si absit aliunde pœna, saltem conscientia sua; ita fœdifragi, rebelles, & perjuri, ut apparet, cæcitate crassa, panicoque metu continuo flagellantur.

VVoievvocij Præfecti Smolenscensis mors. 6. Octob.

Verumenimvero Smolenscum jam, singulari benevolentia Dei, & Invictissimi Vladislai Regis industria, virtute, fortitudine, & ab Oriente, & ab Occidente, & à Septentrione Regium erat. A Meridie tantum, contractis in unum copiis, Sehini Generalissimi statione quodammodo Moscoviticum perseverabat. Et quo minus hanc ipsam statim Rex quoque aggrederetur, unius viri casus fecit: Erat hic Woiewocii Smolenscensis Gubernatoris, à cuj⁹ brachiis obsidionis tempore Urbs tota pendebat. Hic facta cum centenis aliquot, per pontem Urbanum Borysthenis, eruptione, è quodam muni-

munimento Barbaros ſtrictis tantum frameis pepulerat: nec finem eos perſequendi faciens, glande trajectus plumbea, in ſummo gloriæ ſuæ faſtigio, adhuc dum vincit, occubuit, exemploq; ſuo hemiſtichium illud, nemini fortunam tentandi nimium diſſuadentis Homeri veriſſimum demonſtravit:

Te generoſe tuus perdet furor. *Apud Sen. lib. 1. Cōtrov.*

Potuiſſet fortiſſimus Heros, partæ jam gloriæ, laudis, & victoriarum ſatur, cum nullum Urbi reſtaret periculum, ſuſpectis eruptionibus ſuperſedere, & proſperè geſtæ rei præmia, quæ honorifica ipſi à liberaliſſimo Rege deſtinabantur, exſpectare. Sed voluit nimirum vir egregius, cordatus, & animoſus, hoc etiam glorioſo facinore toti patefacere Mundo, non pro neceſſitate tantum & præmio ſeſe, ſed gloria etiam Nationis & ſalute publica dimicare: cujus quantā rationem haberet, à ſuo periculo & tandem morte metiendum voluit. Macte generoſiſſime vir, & hoc obtinuiſti, & præmium meritorum tuorum non exiguum. Per tot enim, quot Mundus ſtabit, ſecula triumphabis, & fama poſthuma, tua fortia geſta, in maximum ornamentum familiæ tuæ, jugiter celebrabit.

Rex cum ordinatis in Urbe rebus, alium ipſi

Rex Alaudarum & Skorovvniummõtes occupat munitque 16. Oct.

ſubſtituiſſet, jam in Sehinum ipſum, arma expe-
diebat: quod quidem hic nequaquam, præſertim imminente aſperrima hyeme, futurum ſperavęrat. Putabat enim Vladislaum Regem, Smolenſci liberatione, partaque tam illuſtri victoriarum gloria contentum, aut in Urbe ipſa aut alibi hyematurum: quo à tot laboribus vigiliisque ſpiritum nonnihil reciperet, & fatigatum non uno caſtrenſi incommodo corpus, ſuavis dulcedine otii recrearet. Sed alia erat invictiſſimi adverſus omnia infractiq; Regis mens, qui variis rebus, & ipſo victoriarum ſuarum ordine, ad ipſum Sehinum trahebatur: non quieturus niſi & ipſe, & omnes qui ad ipſum ignominioſa fuga ſibi locum fecerant, in manus ſimul venirent, & devota exitio Sarmatiæ capita meritis affligerentur pœnis. Ad hoc cum univerſis copiis, per Urbanum pontem, Boryſthenem iterum transgreſſus, verſus Sehinum movit. Erant autem Sehini caſtra in duobus montibus poſita; quorum alterum ipſe, reſpectu Regiorum caſtrorum, trans Boryſthenem, cum præcipuis Moſcorum Ducibus, vaſtis tentoriis occupabat: alterum, qui & Virgineus dicebatur, ignobiliores Chiliarchæ, non procul à Regiis caſtris, cis Boryſthenem, inſidebant. Adeo autem ſibi invicem opportuni erant, & navali

pon-

ponte & munitionibus quodammodo colligati, ut unus ſine altero expugnari non poſſet, & duo velut unam ſtationem munitiſſimã & inexpugnabilem facerent. Itaque Vladislaus Rex non ſtatim Sehinum aggreſſus eſt, ſed, ut & hoſtem falleret, & deſtinata facilius exequeretur, rumorem de induſtria ſpargi juſſit, in penitiorem Moſcoviam ſe exercitum ducere: & ipſe interim, quaſi continuæ pluviæ vota retardarent, aliis copiis, ſub oculis hoſtium, ordinata acie perſerverabat: aliis, Alaudarum Montem, ob continuas pluvias & aëris obſcuritatem hoſtium conſpectui ereptum, occupabat; quem munitionibus deinde firmavit. Altera vero die, cum Kazanovio, & Skorownium montem aſcendit, quem ad propoſitum ſuum magis opportunum animadvertens, ſuggeſtum eo loci fieri juſſit, unde in ipſa Barbarorum caſtra, ignita mittere iacula pro arbitrio poſſet. Inde fortalitium ingens, cum munimentis alijs, ad defenſionem ſuggeſtus, excitavit, & utrumq; Montem quatuor legionum præſidio firmavit: ita tum, ut dixi, Vladislao Regi famulante natura, ut continuis octo dierum pluviis & obſcuritate, hoſtiũ oculis, quid Sarmatæ molirentur, ſubduceretur.

Serenitate Orbi reddita, cum & deceptos ſeſe, & nova opera ad perfectum quidem, in perniciem *Moſci horribili impetu,*

sed frustraneo, recuperare Skorovvniū montem nituntur.

ſuam ſurrexiſſe Moſci mirarentur, fremuere: & mox in ultionem exurgentes, una deſtruere hora præſumunt,quod octo dierum induſtria laborque ſtruxerat. Et addiderant præſumptioni vota,Stratagemata,dolos; ut & Sacramento, & fiducia, & religione,ad virtutem & victoriam acuerentur. Et profecto ſi Barbarorum,hoc in conatu,ſingula conſideraverimus,nihil Barbarum, nihil non aſtutum, & ad propoſitum ipſorum efficax inveniemus: nec dubium apparebit, quin exequi etiam ſtatutum potuerint, niſi aut Vladislao Rege cum Polonis fuiſſet dimicatum, aut Deus fœdifragis victoriam & ſucceſſum omnem proſperum è manibus eripuiſſet. Diſpoſuerant enim denſo ordine, in adverſa fluminis ripa, equitatum, & quatuor ſclopetariorum millia,hoc equitatu tecta, ad tutum non procul ab eo,ubi dimicandum erat, loco,ad inſidias ſubducebant. Inſuper quinquaginta quatuor tormenta legionaria,in ipſa ſtatione Sehini,eo loci diſpoſuerant,unde in Sarmatas,corpore toto, ubi dimicandū erat,obnoxios,ſuis Sclopetarijs interim loco humiliore tutis, eiacularentur. Naves præterea frequentes,capacitate commodas, & aſſeribus ad propoſitū altius ſtructas, quibus & multi,& ſecure, in alterā ripā arma impetūq; trāsferrent,pręparaverant. Ita quaſi momento tēporis

Borysthene superato, vino, ut appellant, adusto, seu cremato, subebrii, quatuor illas, quas Vladislaus Rex in montibus præsidio liquerat, legiones aggrediuntur. Nunquam antea Sarmatæ sic in hac expeditione perculsi. Ut enim præcogitati mali mollis ictus venit, & tela prævisa minus feriunt; ita repentinus hic impetus, & hactenus inexperta ferocia, quasi geminato malo terruit. Itaq; parum abfuit, quin, Rege centenis aliquot passibus, tunc temporis, à montibus hisce degente, munimentis, Montibus, & fortalitiis pellerentur, & post tot, incorrupta felicitate, victorias, ascendens in altum Polonici nominis gloria destrueretur. Unus, sicut alias sæpe, celeritate sua, Vladislaus restituit rem. Hic eminus enim animadverso periculo, mox signo dato equitatum omnem, peditatu subsequi jusso, in auxilium suorum, citatissimo cursu, properare jussit. Sed hunc, ubi oportunum Schismatici habuere, ita quinquaginta quatuor tormentis legionaribus illis salutavere, ut multi nobilium Polonorum equis delapsi, terram sanguine suo purpurarent. Cum adhuc magis approximarent, illa in insidiis quatuor sclopetariorum millia, candentium globorum grandine turbavere. Sic ut extenuatæ legiones equitum jam non pro solita animositate pugnarent, & ipsi au-

xilio indigerent qui in auxilium venerant. Tum vero Rex quatuor (unam Principis Casimiri, duas Botleri,& unam Wolsenii) legiones, in Montes, ad suos, ascendere imperavit. Quibus advenientibus nonnihil circumacta fortuna est, & Poloni, pulsos à monte Barbaros, ad Borysthenem usq; fugaverunt. Sed nihil actum illa virtute & felicitate. Quippe Barbari numerosioribus copiis succurrentes, non modo suorum stitere fugam, verum etiam, Sarmatis retro actis, longius à flumine submovebant; adeoque & in ipsos Montes revertabatur impetus. Jamque in summum Mosci evaserant, in præceps prono cursu Sarmatas deturbaturi, cum iterum subsidiariæ hastatorum turmæ, & Cosaci Zaporovienses, à Vladislao missi, recentibus animis viribusq; à suis in Barbaros, mira vicissitudine, metum clademque transferrent. Iterum ergo Moscovitæ à summo in imum & Borysthenem usq; rejecti. Diceres ex composito ludum esse, aut aspicientem omnia dubitare Fortunam cui tandem parti accederet. Rursus quippe Mosci, aliis aliisq; jugiter succurrentibus copiis, potentiores evasere: submotisq; longius Sarmatis, in Montes tertia vice & victoriam ascendebant. Inde Rex & Radzivillius Dux prætorianis militibus

(res

(res ad Triarios quippe devenerat) adfuere, & Barbaros magna vi in subjectam planitiem fluviumque præcipitaverunt. Et licet, anguium instar, novis subinde novisque viribus confirmati, in unum rursus coalescerent, conatumq; renovarent, tamen ad priorem felicitatem via modusque non patuit. Omnem quippe, præsentia sua, Vladisla' successum rupit, & ad noctem usq; pertinaces Barbaros, cædibus vulneribusq; comminuebat. Quo minus autem internecione deleret, illa quinquaginta quatuor tormenta legionaria, & subducta quatuor sclopetariorum millia impediebant.

Rex suorum ab hisce damnum fremens, & ereptum integræ conficiendæ rei modum frendens, omnem in sclopetarios illos furorem vertit, & ulcisci eadem nocte meditabatur. Et factum dubio procul fuisset, si per planitiem, qua facilis apparebat, accessus patuisset. Siquidem Comes Jacobus Weiherus, cui Rex hoc negotium dederat, & alias multum tribuebat, summo cum silentio, ipsis minime sentientibus, stationi ipsorum appropinquaverat. Et cum irrumpere jam cædemq; meditaretur, ecce humus minus solida, cænosa, fallax, & palustris, impedimento, & hostibus saluti fuit; adeo ut momento temporis spes

Rex per VVeiherũ 4000. Sclopetariorũ hostiliũ frustra noctu obruere tentat.

ſpes omnis in periculum & difficultatem verteretur. Quia incauti milites alii ad umbilicum, ad genua alii, ad talos pleriq; cœno merſi, majorem aliquanto difficultatem ſentiebant eluctandi, quam evadendi. Et, in tanta propinquitate hoſtium, aliorum in ſtuporem membra, aliorum in conatum ſupra vires movebantur. Nihil certius eſt, quam plerisq; tunc Polonis, qui aderant, nihil magis ad vitam & ſalutem profuiſſe, quam quod hoſtis ignoraret. Nec ſic tamen omnes evaſerunt: quippe nonnulli laſſitudine, deſperatione, metu, in ſtuporem, & ipſo conatu ſuo in profundius merſi, ad ludibrium hoſtibus ſuis inhæſere.

Rex aciē inſtruit, ſed Moſci detrectāt certamen

Itaq; ſpe ſua falſus Vladislaus Rex, ſequenti die mane aciem inſtruit; ratus hoſtem, vario præcedentis diei ſucceſſu, toties ad audendum irritatum, rurſus fortunam tentaturum. Nec in vanum conjecerat. Jam enim & ipſi, ad aſſultum præparati, in arma convenerant: ſed reſolutione Regis & promptitudine ad prælium invitantis conſpecta, animum pariter & arma depoſuerunt. Rex, cum nihil eos movere videret, & audaciam hoſtium intra ſuam virtutem conſpexit, arma ponere aliquam copiarum partem imperavit, & ad ſecuritatem majorem Montium, propugnacula alia, munimenta alia, fortalitia alia, fieri mandavit; quo deſpe-

desperationem hostibus etiam aggrediendi injiceret. Ad hoc aciem quoque, continuis aliquot diebus ostentavit, quo fiduciam suis, Barbaris vero metum confirmaret.

Non possum profecto hic satis Regium illum Vladislai animum admirari: qui non hostium numero conatuq;, non periculis & difficultate, non incommodis vigiliisq; fractus, insuper Regium suum credere novercanti fortunæ sanguinem non dubitavit: et, quod maximum est, indefesso labore castrensib⁹ muniis se immisceret, & illam, eo loci, hoc tempore, aëris inclementiam, ut saliva ore projecta antequam terram attingat congeletur, & lachrymæ oculis expressæ mox in ipsis genis, frigore nimio in glaciem varientur, non abhorreret. Sed, credo, magnanimus Heros, sicut antea periculosissimis & victoriosissimis expeditionibus dignissimum se Regno ostenderat; ita nunc in castrensi pulvere non esse delicatam rem regnare demonstrare voluit. Tum etiam ut se ipsum in exemplū aliis daret, & in ipso videre liceret quantum Custodem publicæ salutis pro salute publica tolerare oporteat. Quippe cujus vigilia omnium domos, cujus labor omnium otiū, cujus industria delitias omnium, cujus occupatio deniq; vacationem omnium defendere & tueri debeat deceatque.

Regis virtutes miranda & labor indefessus.

ceatque. Itaq; comes tantarum virtutum Fama (cujus magnam quoq; rationem eos habere oportet, qui, qualemcunq; meruerint, magnam habituri sunt) non Sarmatiæ conclusa terminis, perambulabat Orbem, & Regias Vladislai virtutes in Oriente & Occidente celebrabat.

Tartarorum Legati ad Regẽ veniũt, Rex autẽ milisti quietem indulget.

Quare & nominis, & rerum gestarum magnitudine, truculentissimi mortalium Tartari movebantur. A quorum Chamo Legatio ampissima, sub hoc tempus, in castra venit: quæ festo tormentorum boatu excepta, copiam alloquendi Regem præstolabatur. Interim Rex, cum nihil hostem, quotidianis aciebus irritatum, movere videret, & optime jam, adversus quemlibet insultum, munita in Montibus fortalitia sua videret, non procul à Montibus generalia sua castra posuit, & Borysthenem, infra stationem Sehini, ponte subjungavit, cujus extremitatem Elias Artisschevius, vir in militia approbatus, munitione firmavit. Cosaci vero, pontem illum transeuntes, in eodem Artischevii littore, in ipsa, Moscoviam versus, via, stationem suam, non procul à statione Sehini, firmius solito muniverunt. Adeoque Rex suis necessariam semel, tot laboribus vigiliisq; defunctis, quietem indulsit. Quippe *danda est remissio animis: meliores acrioresque re-* *sur-*

Sen: de Tranquil.

ſurgent. Ut fertilibus agris non eſt imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas: ita animorum impetus aſſiduus labor frangit. Vires recipient paulum reſoluti & remiſſi. Naſcitur ex aſſiduitate laborum, animorum hebetatio quædam & languor. Erat ergo miles ordinatione Regia porro otioſus. Solus Rex otium ſibi non indulgebat: ſed munimenta quotidie luſtrans, alia ſuper alia, ad ſecuritatem ſuorum, hoſtiumque damna, ingenioſe excogitabat, fierique jubebat. Ita ſuggeſtus varios moliebatur, & in iis tormenta collocans, ſubinde grandium globorum vomitu ſtationes hoſtium infeſtabat. Et paulatim illa ædificans, alia deſtruens, à longe tanta dexteritate hoſtem cingebat, ut, quid intenderet, ille non adverteret, et, quod faciebat, facere non videretur. Sed & Sehinus minime otioſus, opera operibus opponebat: ſed inutilia pleraque cum Regis propoſitum ignoraret. Diceres molitionibus ingenioſis, variis, ſumptuoſis, vaſtis, ad Dyrachium Cæſarem iterum Pompeiumque tumultuari. Subinde velitationes inter utraque caſtra, ſæpius vices variante fortuna, nunc animum metumq; faciebant: majore tamen cum detrimento hoſtium, cum à Palatini de Danielovicio, magnæ dexteritatis adoleſcente (qui laudabilem

in hac expeditione operam Reipublicæ præstitit) plurimi quotidie captivi adducerentur. Insuper singulis fere momentis, certatim jam exteris omnibus cum victoria & fortuna Vladislaum respicientibus, transfugæ Polonis accedebant; adeo ut castra hostium quotidie debilitarentur, & Polonorum accrescerent.

Rex magna prudentia æmulationē suorū destruit.

Tam felicem vero successum parum aberat quin Magnatum quorundam inter se æmulatio corrupisset. Quod factum indubie fuisset, nisi adulta Regis prudentia, ut Phœbus nubes solet, æmulationis fumum discussisset. Hoc detestabile in ipsis castris malum tum maxime vires sumpsit, cum a foris hostis amplius non timeretur. Est enim hoc non nisi felicitatis vitium: quod exordium quidem infelix in ipsis belli tumultibus successibusque sumit, sed non, nisi posito timore hostium, sese exerit & prodit in apertum. Periculo enim foris imminente, in fœdus & auxilium commune constringimur: sed, metu posito, tanquam mutuo, quo ligabamur, vinculo soluti, in varias æmulasq; partes dissolvimur. Hinc deinde insolentiæ, detractiones, contumeliæ, insultationes, & parendi uni præ altero dura cervix; & certissimum tandem, nisi matura prudentia Monstrum hoc pessimum in tempore destruatur, veloxque exitium.

Adeoq;

Adeoq; & prudentiſſimus Seneca ex tali recalcitratione Romani Imperii miſerum vaticinabatur exitum. *Hic caſus*, inquit, *Romanæ pacis exitium erit; hic tanti fortunam populi in ruinas aget. Tam diu ab iſto periculo aberit, quam diu ſciet ferre frænos: quos ſi quando abruperit, vel aliquo caſu diſcuſſos reponi ſibi paſſus non erit, hæc unitas & hic maximi Imperij contextus, in partes multas diſſiliet: idemque huic Urbi dominandi finis erit, qui parendi fuerit.* Verebatur idem Vladislaus de exercitu ſuo, præſertim vicino adhuc tam numeroſo hoſte, quod de Romanis Seneca vaticinabatur. Quare in principio ſtatim, ut malum ſenſit, aggreſſus eſt, ut tanquam in ſcintilla adhuc una extingueret. Alios, primæ admiſſionis amicos, benevolè blandisque verbis ad concordiam hortabatur: quoſdam durioris ingenii acriter repræhendebat: nonnullis ne loquebatur quidem, ratus, cum ignorare ſe, eſſe illos inter æmulos, ſimularet, ab hoc tempore ſaltem à vitio deſituros, ne ſe quoque inter eos fuiſſe Rex ſuſpicaretur. In totum vero ſumme cavebat, ne res, plena diſcriminis, in vulgus emanaret, partes faceret, & hoſtibus ſuis innoteſceret. Ut enim ſumma prudentia altiſſimi viri ſcelera quædam non vindicare maluerunt, quam vindicando oſtendere potuiſſe fieri; ita Vladislaus Rex,

tum mutilando Monſtrum, & deſtruendo, tum etiam non una ratione tegendo, maluit prudentiſſime totum non videri, quam aliquo ſeveriori indicio prodere, vel ſemel natum fuiſſe.

Poloni templum Schiſmaticorũ oppugnant, & Moſcoviticorũ Tartarorũ caſtra incendũt.

Inde prudentiſſimus Rex, non neſcius otii vitia negotio diſcuti, armiluſtria & exercitia militaria frequentiora inſtituit, & crebrius levioris armaturæ cohortibus, ad conſerendas manus, hoſtes provocavit. Quin immo & ex ſuggeſtibus, eo tempore quo ad EccleſiamSchiſmatici ſe conferebant, vigeſies in eos exonerari tormenta jubens, notabile damnum intulit: & Moſci è machinis ſuis reſpondebant quidem, ſed absq; ullo Sarmatarum damno. Contigit hoc 23. Octob. Sequenti die Sehinus, Tibicine ad Vladislaum Regem miſſo, de commutatione captivorum tractari petiit: & placuit Vladislao Regi, qui horum multitudine gravabatur. Hæc autem tractatio, propter fallaciam Barbarorum, ad Decembrim usq; tenuit. Interim Radzivillius Dux, ad intentum Regis, templum Schiſmaticorum prope Sehini caſtra tentavit. Et primo quidem impetu victor evaſit, adeo ut Barbari in contignationem fugerent: ſed ſupervenientibus Moſcorum turmis, templum deſerere iterum debuit, & in aperto pugnare: ad extremum, aliis aliisq; advenientibus copiis, retro ad Smolenſcum

lenſcum uſque recedere. Et quamvis res illa ſic caruiſſe ſucceſſu videretur, non uſquequaque tamen obfuit, cum, pugnante adhuc in Barbaros Radzivillio Duce, Palatinides Danielovicius Tartarorum Moſcoviticorum ſtationem incenderet, multisq;, aut captis, aut trucidatis, totam in favillas cineremq; redigeret.

Et jam aliquamdiu Moſci, ſive pavidi, ſive deſperantes, defenſive bellum geſſerant, nec quicquam amplius offenſive videbantur auſuri: cum unus ad Sehinum transfuga, Moſcis, Polonos invadendi, animum fecit. Hic natione Gallus erat, qui Vice-Centurio (leutenantius vulgo) nuper ſtipendia ſub Vladiſlao meruerat, nunc reformatus, ut vocant, apud Comitem Jacobum Weiherum morabatur, quo ſimul & pane frueretur, & ipſius gratiam aucuparetur: jam autem, proditionis ergo, ad hoſtes tranſierat. Hic itaq; Polonicorum caſtrorum ſitum curioſe ſpeculatus, viam, ut apparuit, facilem, ad ipſam Regiam usq; ſtationẽ, advertit, quam deinde facile expugnari poſſe putavit, quod de ea minus timeretur. Hoc primum nationis ſuæ Tribuno Carolo Huberto Gallico nobili, & per hunc Moſcorum Ducibus inſinuavit. Quid multis? Res periculum faciendi digna videbatur: quę tamẽ, ſi ſuccederet, allatura momentum

Moſci ſtationẽ Regiã oppugnant, Regis periculũ, & Barbarorũ clades.

tum

tum foret. Itaque in aciem Mosci, totis, adulta nocte, viribus pugnaturi, congregantur. Nunquam ita Cœlites pro Vladislao Rege vigilasse visi. Hucusq; enim pro Fortuna Rex, jam sola pro salute Regis Fortuna pugnavisse videtur. Locus erat ad Borysthenem potandis equis Barbaris opportunus. Hunc ex Vladislavianis copiis observaverat Botlerus Chiliarcha; adeoq; & prædæ, & inferendi damni cupidus, aliquot è sclopetariis suis, eadem illa nocte, eodem illo tempore, & eadem illa via, qua Mosci aciem ad stationem Regiam promovebant, illuc ire jusserat. Qui nisi tacitum armorum fragorem, tot millium strepitum, & appropinquantium Moscorum murmur audientes, signum longioribus tubis dedissent, nemine advertente, ad ipsam stationem Regiam incolumes penetrassent; cum jam quoque non adeo multis centenis passibus abessent. Sed excitatus, adulta nocte, sclopetorum explosione Vladislaus Rex, quod erat rei suspicabatur. Quare & jussu ejus Polonos, in munitionibus convocatos, multis ad rem strenue gerendam verbis adhortabatur, & Oratione, ad præsentis rei faciem maxime oportuna, non parum animos eorum ad pugnam & fortitudinem erigebat. *Omnium enim honestarum rerum semina animi gerunt, quæ admonitione excitantur: non aliter* (Sen: Epistol. 94.)

quam

quam scintilla, flatu levi adjuta, ignem suum explicat. Erigitur virt⁹ cum tacta est & impulsa. Quare, prævIis tormentorum, quibus non leviter Barbari percellebantur, tonitruis, ea Schismaticos violentia rejiciebant, quasi viribus plus quam humanis dimicarent. Præsertim cum Regem suum cogitarent, quem unicum ut Patrem Patriæ & Servatorem suum diligebant; quem in hac statione sua præsentem, & præsentia exemploq; suo omnes animantem conspiciebant; pro cujus salute amplius quam sua pugnare decreverant. Nec abs re. *Suam* quippe milites *incolumitatem amant, cum pro uno homine denas legiones in aciem deducunt, cum in prima fronte procurrunt, & adversa vulneribus pectora ferunt, ne Imperatoris sui signa vertantur. Ille est enim vinculum per quod Respublica cohæret: ille spiritus vitalis, quem hæc tot millia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur.* Itaq; pro sua salute pugnabant, cum pro Rege suo præliarentur. At hostes, licet prima vice cum damno ignominiaque repulsi, tamen non ideo statim desperabant. Sed renovantes impetum, quasi geminato per primam repulsam furore, transcendere munimenta moliebantur. Sed mox rejecti iterum, cum clade retrocedebant. Interim & Cosaci Za-

Sen: lib. 1 de Clem:

porovienses arma cæperant, & Borysthenem celeriter transeuntes, ab uno latere in Barbaros ferocius irruebant, & obvios quosq; primo impetu trucidantes, late stragem dedere. Sed Schismatici multitudine abundantes, paulatim non tantum pares, sed superiores etiam evasere. Tum commodum Zaporoviensibus Cosacis venit, quod obversæ jam, in omnibus suggestibus, jussu Regio, in Moscovitas machinæ grandes, immani gutture globos in hostes vomerent, magnoque Barbarorum detrimento, viam ad prosperiorem conatum facerent. Iterum ergo pugna, & quidem, ad multas horas, dubio marte. Ad extremum tamen Schismatici, cum pugnam à media nocte ad meridiem usq; produxissent, varioque successu continuassent, nihil autem spei porro superesse viderent, male multati ad stationes suas, prosequentibus eos à tergo crebris tormentorum ictibus Polonis, cum ignominia se recepere.

Mosci Polonorum commeatũ intercipere nituntur, Sehinus, hoc damno suorum irritatus, medium modumque excogitabat, quo hostibus suis cladem ignominiamq; reponeret. Cum ergo statio Regia non cessisset, & ipse de ea quicquam prosperioris successus porro desperaret, viam observare voluit, qua Sarmatæ commeatum ex Urbe

he Smolensco in sua castra transferrent: ratus, majore Polonorum ignominia & dolore debellatum iri, si à latere penu clauderetur. Itaq; occasionem quotide captans, tandem præsidiarium militem, qui commeatum deducebat, magno cum fervore aggressus est. Putabat enim facile illum multitudini aut cessurum, aut, si pertinacius resisteret, celeriter, antequam subveniretur, obrui & internecione deleri posse: quomodocunq; autem accideret, sibi commeatum & gloriam, Polonis hostibus suis pudorem famemque cessuram. Omni, secus acciderunt, & Fortuna iis ipsis, in quibus sperabat, mediis, in Sehini ruinam utebatur. Tanta quippe præsidiarii milites pertinacia restitere, ut Barbari, sępius licet impetum redintegrantes, ne vestigio quidem uno eos movere retro possent; semper cum ignominia, & clade repulsi. Cum ergo Dux Radzivillius, expedita manu in subsidium veniẽs, cervicibus immineret, in tempore Mosci retrocessere: non semel questi, adversis sese Numinibus, & inauspicato bellum inchoasse.

sed cum damno reijciuntur.

Vladislaus Rex, cum ad locum pugnæ venisset, & viam quà Barbari in suos irruerant, cognovisset, extemplo fortalitium loco maxime, ad excludendum hostem, opportuno fieri imperavit.

Rex Moscorũ castra omni ex parte concludit & obsidet

 Inde

Inde arbores frequentissimas incidi jussit, & ab uno fortalitio & munimento ad alterum, quacunque vel angusto calle hostem venturum suspicabatur, trabibus arboribusq; magnis vias omnes sepsit & obstruxit: adeo ut ab illo latere Barbari ne evadere quidem, etiamsi omni robore conarentur, possent. Et jam Sehino non nisi una, Moscoviam versus, via patebat. Sed & in hanc Vladislaus Rex jam oculos intentionemq; conjecerat. Et in ipsa regia via quidem, frustra obnitentibus & impedire conantibus Barbaris, fortalitium ingens, vastum, munitumq; excitavit. Reliqua viarum calliumq;, quæ aut equitari aut ambulari etiam posse videbantur, succisis millibus arborum, ita sepsit, obstruxit, fossisque munivit, ut vix expedito homini, ne dicam exercitui gravi & armato, etiamsi libere permitteretur, exitus patuisset. Non aliter ergo Vladislaus in Oriente Moscos obsederat, quam Julius Cæsar olim in Occidente ad Gergoviam Gallos. Insuper illum, inter munimenta sua & obsessa hostium castra, gyrum, levioris armaturæ turmis jugiter equitabat; adeo ut ne suis quidem castrorũ portis hostes pedem efferre pateretur. Lignatum ibant, obruebantur: pabulatũ, concidebantur: aquatum, in ipso opere capiebantur. Et omnia paulatim Barbaris, quæ obsessis evenire

venire ſolent, morbi, mortes, & atra fames, contingebant. Ita exercitus ille, centum paulo ante & ſeptuaginta millium, quotidie minuebatur, ſic ut ad extremum, cum deditionem faceret, non viginti millia exceſſerit.

Erat autem tunc temporis communis fama, alium & numeroſum exercitum, ex Moſcovia, in ſubſidium Sehino venire. Et fidem paſſim rumor, etiam apud Regem, inveniebat, cum nemo dubitaret Moſcoviam aliquid, pro tantorum Ducum, Nobiliumq; totius Imperii liberatione, auſuram. Hinc & Vladislaus Kazanovium Exercitus Polonici Generalem, cum aliquot levioris armaturæ millibus, in penitiorem Moſcoviam, tum ad recognoſcendum, tum ad terrorem Polonici nominis latius inferendum, tum etiam, ſi hoſtem alibi inveniret & pugnæ copiam faceret, ad confligendum, miſit. Exequitur diligentiſſime, quod erat imperatum à Vladislao Rege, Kazanovius. Et Drohobuſium, Viatmæam, & Kolugam prætergreſſus, Mozaiſcum usq;, viginti ſolummodo à Stolitza ſeu Metropoli Moſcua milliaribus, penetravit: omnia, quæ inter Smolenſcum & id loci intercedebant, ſexaginta duo milliaria, longe lateque populatus. Nihil magis autem copias ejus in riſum & ſtuporem, quam D. Nicolai (quem ſu-

Rex Kazanoviũ in Moſcoviã penitiorẽ immittit, qui magna cum præda revertitur.

perstitiose Schismatici colunt) imagines traxere. Has, ædium cubiculorumque januis affixas, cum Poloni, lucri studio, avulsas, secum abstulissent, indefesso labore Barbari ad multa milliaria pedites sequebantur: & Sarmatas assecuti, nil de opibus & substantia sua direpta questi, solam imaginem D. Nicolai humili oratione repetebant. Quam deinde Poloni non ante se reddituros, nisi aliquam pecuniæ summam stipularentur, simulabant. Et superstitiosi, si quid adhuc ex nummulis occultaverant, totum tradere quam D. Nicolai imaginem omittere maluerunt. Revertebatur ergo, longe lateq; spoliata Moscovia, ad Regem, præda gravis, Kazanovius: & nullum tanto terrarum spatio visum à se hostem indicavit. Immo ne aliûs quidem exercitus in penitiore Moscovia famam aut rumorem esse: metum autem ingentem, tam Cnesiorum & Boiariorum, quam vulgarium animos occupasse; sic ut potiora offerendæ pacis, quam formandi exercitus, signa appareant.

Poloni triumphant ob Turcas à Konecpolscio victos

Rex hoc tam felici nuntio lætus, jam pleniore animo hostes aggrediebatur, & quotidie incessanter, ex suggestibus omnibus, in hostium castra, & Sehini ipsius tentorium, globos mittebat: ut non tantum fame eos & tædio, sed detrimento quoque & metu, ad desperationem & ignominiosam

ſam deditionem cogeret. Dum autem Rex hujus tam boni nuntii felicitate fruitur, ecce alterum, longe meliori voluptate animum ejus mulcens. Siquidem ex Podolia, litteris ad ipſum ſcriptis, aperiebatur victoria, à Konecpolſcio, in Valachia de Turcis obtenta. Quare autem Oſmanidæ in Sarmatiam arma cæperint, & quomodo ad extremum, præſentia & virtute Vladislai Regis territi, ad pacem Poloniæ glorioſiſſimam, & ignominioſam ipſis, compulſi fuerint, paulo inferius, immediate poſt bellum hoc Moſcoviticum, dicemus. In præſentiarum autem Vladislaus Rex, ob nuntium à Konecpolſcio bene geſtæ rei, tormenta in ſuggeſtibus omnia tribus vicibus exonerari juſſit. Quo triumpho territi, quid rerum ageretur neſcii, Moſcovitæ, tandem intellecta cauſa, *& nos vobiſcum*, ad Polonos vociferabantur, *ſi ſciviſſemus, ob victoriam de Mahometanis obtentam, Chriſtianitati congratulantes, triumphaſſemus.*

Interim Vladislaus Rex, iam tempus vacuum nactus, Tartarorum legationem, hucuſque, in tot tamque felicibus ejus ſucceſſibus, præſentiam eius anhelantem, audire decrevit. Hæc autem, coactis in encomia verbis, Regi fauſtam Sarmaticæ coronæ adeptionem, & feliciſſimum fortunatiſſimumque regimen porro, partim & congratulabatur, *Rex Tartarorum Legatos audit & munerí-*

tur,

bus donatos dimittit 30. Novemb.

tur, partim optabat. Tum fortitudinem ejus, virtutes, & frequentes victorias prosperosq; successus ejus, quibus se non paucis interfuisse sibi congratulabatur, elevabat. Vovere autem porro, ut Cœlites conatus ejus adjuvare & prosperare, usq; ad summam hostium suorum confusionem, velint. Ad hoc, ne verba tantum adferre videretur, nomine Chami sui, centum millia expeditissimorum militum, adversus Moscum, offerrebat. Gratissima Vladislao Regi Legatio, congratulatio, & auxiliorum oblatio fuit. In præsentiarum autem, magna benevoli animi significatione, gratias egit, Tum Principes Legationis, & quemq; pro statu & conditione sua, Regia prorsus munificentia & liberalitate donatos, ad sua dimisit.

Rex VVonecium Moscuam mittit, Mosci misericordiam semel petentes, & resilientes, secũdo misericordiam Regis implorãt.

Tractababatur interim adhuc, quod superius inchoatum diximus, de commutatione captivorum. Et causa erat tam tardi processus, pręcipuos captivorum occultantium Moscorum dolus: qui tandem, magna ejus cum indignatione, Perspicacissimo Regi patuit. Quare Woronecium Notarium terrestrem Smolenscensem ad Moscoviticam nobilitatem, de fallacia questum, Moscuam misit: tum etiam, ut, quid rei in Provincia ageretur, & quid ipsis animi esset, caute simul adverteret & expiscaretur. Post hujus

discef-

discessum & dolum animadversum, acrius infestari Barbaros Rex tormentis jussit: quos eo tandem, continuis aliquot dierum explosionibus, desperationis adegit, ut misericordiam ejus implorantes, deditionem offerrent, dummodo toleranda viris imperarentur. Rex, etsi perdere omnes potuisset quos in manu habebat, tamen, qui est clementiæ ejus genius, conditiones tempori & statui eorum cõvenientes præscripsit: quæ quoniam graves nimis videbantur, discussa concordiæ spe, arma iterum & explosiones. Quibus in tantas hostes angustias redigebantur, ut plurimi nationis peregrinæ milites, relictis Moscorum castris, ad Polonos fuga transirent. Inter quos è præcipuis Centurionibus unus, morbos, famem, & miserabilem Moscoviticorum castrorum faciem, summo omnium cum stupore, depinxit. Quinimo & Sehinum litteras à Michaële Fedrowics Magno Moscoviç Duce accepisse, quibus ignavia ipsi & bellicæ rei inscitia objecta fuerit, ut qui septem annorum apparatum, & exercitum numerosissimũ, exercitatissimis Occidentalium nationum militibus, ingeniosissimis exoticarum artium inventionibus instructissimum, tam turpiter à Rege Poloniæ, tumultuarie tantum collecto exercitu belligerante, cedi, fu-

gari, destrui, & ad extremum, summa cum ignominia Moscovitici nominis, obsideri permiserit. Erigebantur hisce Polonorū animi, & continuis in Sehini castra explosionibus, postremam deditorum castrorum gloriam anhelabant. Nec despexit utilem, ferocis populi, fervorem felicitas. Iterum quippe Barbari à Vladislao Rege misericordiam imploravere: quam difficilius assecuti sunt, quia tam facile primo contempserant. Tandem tamen, ad supplices eorum preces, iterum ad clementiam Rex descendit. Petebant praeterea Barbari, ut armstitii gratia fieret, & damnosae partibus explosiones ad 18. Febr. diem suspenderentur. Interea vero temporis, à Commissariis, ad id à partibus designandis, ad deditionis pacta formanda laboraretur. Assensit & hisce, pro Regia sua clementia, Vladislaus Rex: sed ea lege ut interea temporis deditionis leges concluderentur.

VVoronecius ex Moscovia redit, & paulo post Legati Moscovitici adveniunt.

Interim Woronecius, ad Metropolim & Moscoviticam nobilitatem paulo ante à Rege missus, cum optima contentatione revertebatur. Non poterat ille satis studium & benevolentiam, à Moscovitis anhelantibus pacem, sibi exhibitam collaudare: non aliter ac si Mercurius aliquis evangelia Moscis tulisset. Certe adeo, belli taedio,

dio, æternæ pacis & concordiæ desiderio ferri, ut propediem Legati ipsorum, qui ipsum non longo temporis & itineris intervallo secuti fuerint, adfuturi videantur. Hos Vladislaus Rex, cum paulo post advenissent, quatuor à castris suis milliaribus, audientiam præstolari jussit. Erat tum 17. Febr: dies, qua deditionis leges jam conceptæ omnes erant, quibus non nisi conclusio deerat. Quas cum Legati Moscovitici perlegissent, unus & præcipuus eorum, infelicitatem suæ gentis, & labem nunquam eluendam amare flevit.

Et jam præscripta conclusioni dies aderat, qua conclusio quoque sequuta est: ignominiose quidem respectu Barbarorum, gloriosissime vero respectu Regis & Reipublicæ Polonæ. Contraham plurimas in compendium conditiones, & rei summam brevibus enarrabo. Inprimis, licet sufficientissimam causam, aut omnes trucidandi, aut militiæ Sacramento astringendi, Rex haberet, tamen pro clementia sua singulari, liberum ad suos abitum, quatuor hisce conditionibus fere, clementer indulsit.

Conditiones deditionis concludũtur Anno 1634 18. Febr. & præcipuæ recẽsentur.

I. *Ut juramento se obligarent, nullatenus, aut quacunq; etiam ratione, contra Regem Rempublicamque Polonam, quadrimestri spatio, à discessu suo ex castris, se militaturos.*

II. *Castra ita integra, cum tormentis omniq́; apparatu bellico, quinimmo & ipsis demortuorum armis, Boiariorum & equestrium virorum phaleris, & pharetratorum insigniis Regi traderent, ut si quispiam vel minimum ad castra spectans subduxisse aut corrupisse inveniretur, reus omnium bonorum suorum haberetur: exceptis duodecim tamen tormentis legionaribus, quæ Rex Sebino avehenda permisit.*

III. *Profugi & proditores omnes Vladislao Regi traderentur: peregrinæ vero nationis militibus, ut & Moscovitis ipsis, aut manendi, aut servitio se Regio obligandi, aut ad propria redeundi liberum esset. Subditi autem Vladislai Regis, etiamsi Moscis militassent, cum uxoribus, liberis, & bonis omnibus, in castris relinquerentur.*

IV. *Ut involutis vexillis, fomitibus sclopetorum extinctis, sine tympanorum aut tubarum sono, ad locum à Vladislao Rege præordinandum exirent. Inde sua Vexilla Signiferi ad pedes S. R. M. deponerent, tribusque passibus & terna reverentia retrocedentes, tam diu morarentur, quoadusque Dux Radzivillius Lithuaniæ Generalis, S. R. M. nomine, reassumere vexilla mandaret. Ipse Michaël Borisowicz Sebinus autem Moscovitarum Generalissimus, cum Palatinis, Ducibus, Tribunis, Officialibus Supremis & aulicis, cujuscunque nationis essent, ex equis suis descen-*

dentes

dentes, ad pedes S. R. M. vitamque exorantes sese prosternerent, quoadusq́ à Radzivillio Duce surgere, & equos ascendere jussi, tympanorum & tubarum clangore audito, cœptum prosequerentur iter. Nemini autem subditorum S. R. M. in via molestiam facerent, sed commeatum, æqua pecunia licitati, coëmerent.

His quidem conditionibus tunc convenerat: sed quæ est Barbarorum istorum levitas, iterum, aut pudore, aut pœnitentia ducti, à proposito resiluere. Et eo quidem titulo, quod Imperatoris sui nomen & titulus in conditionibus non legeretur: sine quibus pactis conventis stare difficulter possent. Hic quidem titulus erat, revera autem æmulatio & ambitio, etiam inter Barbaros mala, rem turbaverant. Carolus Hubertus & Prozorovius, cum de conditionibus ageretur, ad concilium, nescio qua de causa, vocati non fuisse dicebantur. Hoc illi, quia neglecti fuerant, velut contemptum interpretabantur. Cum ergo iste quindecim equitum Gallorum turmis, hic sagittarijs omnibus & nobitati præesset, quod facile poterant, tumultuavere. Et titulum quoque invenerant, quo superbia tegeretur, ut sine ratione nihil movere viderentur. Ignaviam Sehino objiciebant, qui cedere fœmineum in morem proposuerit, cum vires adhuc, arma, & manus habeat. Fortunam auda-

Mosci à conditionibus hisce resiliunt, sed Regis armis pressi, ut iisdem fruantur supplicãt.

ciæ, fortitudinis, & Virtutis comitem esse: perrumpenda esse hostium castra, viam ferro faciendam, & virorum instar in Moscoviam retrocedendum. Insuper callide, per subornatos profugos, spargi jusserant, exercitum Polonorum non tria millia virorum excedere, & Ducem Radzivillium Lithuanici exercitus Generalem, ab auxiliatrice manu lethaliter vulneratum: adeo ut & Tribuni & gregarii milites, ut armata manu cederet, Sehinum adhortarentur. Sehinus autem, *qui vult cedere, cedat*, inquit, *ego duodecim tormenta disponere volo.* Tamen, prævalente multitudine inimicorum, eo, quo retulimus, titulo, à conditionibus factis ad arma resiluere. Tentari patientia Regis videbatur: itaque magna cum indignatione, sicut alias nunquam, è superioribus jugis in hostium castra detonuit. Quinimo & Palatinidem Russiæ Danielovicium templum S. Spiritus, propugnaculi in formam à Moscis munitum, assilire jussit. Quod hic non minus fortiter, quam erat imperatum, exequutus est. Assiliit enim, pugnavit, expugnavit, omnibus, exceptis iis quos velox fuga furori exemerat, ad unum trucidatis. Barbari castra ipsa sua Polonos aggressuros putabant, & dispositis in gyrum tormentis in vanum jaculabantur. Adeoque pavidi in munitionibus jam suis timebant,

mebant, qui paulo ante Polonorum aggredi velle præſumpſerant. Ergo perrumpendi conſilium ſedit: & miſericordiam iterum, cum machinis Regiis lacerarentur, ſupplices rogavere. Et placuit iterum miſereri, quia culpa vacaviſſe Sehinum compertum fuit. In pœnam tamen levitatis & inconſtantiæ ſuæ duodecim illa tormenta, Sehino conceſſa prius, negata fuerunt. Et acquievere Barbari, qui quidvis potius tolerare, quam in periculum Regiæ indignationis tertio labi decreverant. Ex ſingulari tamen indulgentia Regis, duodecim illa tormenta, Sehino rurſus conceſſa fuere, quia tam facile ceſſerat.

Porro unum adhuc neceſſarium erat, ut illa, quibus convenerat, juramento roborarentur. Factum eſt ſolenniter hoc 25. Februarij. Tum in tentorio, ad hoc præparato, poſita menſa Eccleſiæ mappis ſtrata: in illa autem Crux argentea Ruthenico more. Ut primum deputati ad jurandum cōvenere, Dux Radzivillius Palatinus Vilnenſis, ad juramentum fideliter & Chriſtiane præſtandum Commiſſarios adhortatus eſt. Acceſſere primo Moſci, & Crucem exoſculati, formula ipſis conſueta, juramentum explevere. Sequebantur Moſcos, peregrinarum nationum nomine, Carolus Hubertus & Lesleus: qui, tradita à Kerſſio juramenti

Conditiones deditionis juramento roborantur, 25. Feb.

for-

formula, aliis cum cæremoniis juravere. Tertio accesserunt, Sarmatarum nomine, Charlinius Aulicus Regius & Tribunus Botlerus: qui, juxta ritum Catholicum, flexis genibus, accepta juramenti formula à Marciano Trysna tunc Lithuaniæ Referendario, juramentum præstiterunt. Novissime diversæ Religionis, erectis tantummodo digitis, juravere.

Sehinus & alij Duces subscribunt conditionibus 27. Febr.

Sequenti die, qui erant in Virgineo monte, Mosci, relictis tormentis & aliis, ut convenerat, omnibus, duabus ante meridiem horis, ad Sehini castra, complicatis vexillis, abiere. Vigesima septima Februarii Commissarii Regii se ad Sehinum in Moscovitica castra contulere: quo conditiones in charta positas, cum Prozorovio, Artemio Ismahelis, & Cnesio seu Principe Bialosolielsi, & nomine & juramento confirmaret. Quod Sehinus quidem cum Prozorovio & Artemio Ismahelis, magna cum submissione præstitit. Cnesius Bialosielsis autem, podagra quo minus adesset impeditus, missis conditionibus, in tentorio suo subscripsit, & juramento roboravit.

Moscovitici Legati pacem petunt.

Eadem die Moscovitici Legati, quos superius paulo post Woronecium venisse diximus, coram Jacobo Zadzik Cracoviensi Episcopo Magno Cancellario Regni, in præsentia plurium Senatorum

rum audientiam habuere. Quibus multum circa Magni Ducis sui titulos tumultuantibus, Magnus Cancellarius Regni abstinerent suasit. Nullum enim se, præter Vladislaum Regem, pro Magno Moscoviæ Duce agnoscere: si aliquid autem Boiariorum vel Moscoviæ Senatorum nomine indicandum haberent, simpliciter, sine multis titulorum phaleris, exponerent. Nondum acquiescentibus Moscovitis, Dux Radzivillius Lithuanicus Generalis, admota dextera capulo, *de titulis*, inquit, *non verbis, sed ferro disputandum est.* Qua fiducia Generalis fracti Moscovitæ, Boiariorum seu Moscoviæ Senatorum nomine, pacem petivere. Quibus mox Dux Radzivillius, *si pacem*, inquit, *& Legatos nostros ante biennium audire voluissetis, non tantum sanguinis Christiani effusum fuisset.* Subjungunt, lachrymis oculos eorum occupantibus, Moscovitæ. *Puniat disperdatque infausti belli incentores Deus: apparet enim perspicue illi displicuisse, qui nos gemino malo, damno & ignominia castigavit.* Petebant porro Legati, ut locus prope Smolenscum, dies circa festum S. Johannis, pro tractanda pace, assignaretur: interim autem milites utriusque partis abducerentur, & arma suspenderentur. Magna cum indignatione Poloni Proceres hæc accepere, & responsum, non prope Smolenscum, si pacem vel-

lent, sed Stolitzam sive Metropolim, ubi victoriosus Regis exercitus mox futur⁹ esset, tractari oportere. Nec esse eam intentionem Regis, durantibus tractatibus arma suspendere; proinde, si sibi consultum vellent, proximum tempus pro iis optimum fore. Tandem in hoc conventum est, ut 5. April. eo, ubi Vladislaus Rex in persona propria futurus esset, loco, tractatus inchoarentur.

Castrorũ deditio, & Moscorum ad pedes Regios prostratio. 1. Mart.

Et jam illuxerat destinata gloriæ Regiæ, & ignominiæ Barbarorum prima Martii dies. Tum Sacra Regia Majestas, hora diei decima, Palatinis & nobilibus comitatus, Borysthenem transgressa, prope Zaporoviensium Cosacorum stationem, ad duodecim millia militum in aciem ritè disposuit. Vehebatur ipsa equo Neapolitano, phaleris & peristromatib⁹ Regiis exornato. Nõ procul ab ipsa Serenissimus Princeps Casimirus, Magn⁹ Cancellarius Regni, Dux Radzivillius, Kazanovius aliiq; Senatores belliq; Duces. Exercitus Moscoviticus, ad tympanorum tubarumque in Regiis castris clangorem, stationibus castrisque suis mediocri ordine, sed vexillis complicatis, sine ullo tympanorum tubarumque sono, in apertum prodiit. Primus & ordine & dignitate Michaël Boriszowicz Sehinus Generalissimus, Prozarovio, Artemio Ismahelis, Cnesio seu Principe Bialosielsi, & novem

Præ-

Prætorianorum militum cohortibus comitatus, ad Regem equitavit. Ubi propius & ad destinatum à Rege locum ventum est, equis suis omnes delapsi, nutum Serenissimi Regis exspectabant. Tum Vexilliferi, debita cum reverentia, vexilla sua ad pedes Regios posuere. Inde Sehinus, Prozarovius, Artemius Ismahelis, & Cnesius Bialosielsis accessere, & trina profunda capitis ad terram submissione reverentiam exhibuere. Quibus ergo rite peractis, vexilla deinde permissa, & posse progredi clementer indultum. Abeuntibus à Radzivillio Duce hæc alta voce acclamata. *Vos Domini Palatini agnoscite, non exiguam modo à Regia Majestate gratiam vobis exhiberi, cum sanguinem vestrum in manibus suis habeat. Adeoque tanquam benefactori vestro clementissimo, qui vitam denuo dederit, gratias agite; Deum Ter Optimum Maximum rogantes, ut diu feliciter regiminis clavum dirigere, ad plurium emolumentum & salutem, queat.* Ad hæc illi. *Reddant hoc Sacræ Regiæ Majestati Cœlites, quod nobiscum, ut Principem optimum & Christianum decet, misericordiam fecerit.* Et facta iterum capite, ad terram usque, reverentia, cæptum prosequebantur iter. Cum vero Sehinus equis, quibus duodecim campestria illa tormenta (quæ Rex illi clementer indulserat) in Moscoviam avehi pos-

 sent,

ſent, deſtitueretur, eadem Radzivillio Duci donavit.

Verumenimvero Barbarorum Ductori Sehino Carolus Hubertus Nobilis Gallus, & quindecim equitum Gallorum turmis Præfectus, ſuccedebat. Qui pari ratione, poſitis ad Sereniſſimi Poloniæ Regis pedes militaribus ſignis, profunda humilique reverentia, Majeſtatem & virtutem Regiam adoravit. Ad extremum tamen, ſingulari humanitate Regis, ad oſculum manuum Regiarum admiſſus, reſumptis vexillis, Sehinum ſecutus eſt.

Hunc cohors integra militum Græcorum Valachorumq; mixtim ſequebatur: ſed cum ne Regio quidem conſpectu digna judicaretur, ſine Cæremonia ulla expedita eſt. Quippe, ſicut

In tauros Lybici ruunt leones,
Nec ſunt papilionibus moleſti;

Ita generoſiſſimi quoque Regum animi, de viliſſimarum gentium ruinis, triumphi gloriam averſantur. Cum enim inglorium eas ducant vincere, pudet triumphare.

At jam ordo ad Fukſium Tribunum pervenerat, qui ſex peditum vexillis Præfectus, poſt ſigna militaria Regiis pedibus ſubſtrata, in debitæ ſubmiſſionis Symbolum, ter verticem flexit, & poſt reſti-

restituta iterum militaria signa, ad præcedentes abivit.

Inde Tribunus Tobias octo cohortium legione adfuit, & præscriptam à victoribus, ad pedes Regios, cum suis, submissionem explevit.

Post hunc Boiariorum, sive nobilium Præcipuorũ Moscoviæ septem cohortes, eandẽ peracturæ Scenam, progrediebantur. Et hæ quidem Turmæ prius & in equis fuerant, sed, hisce ad sarcinas hac occasione trahendas ablegatis, pedites modo ad Poloniæ Reges pedes veniebant. Quem ubi percussa fronte genuque flexo veneratæ fuerunt, sublevatis iterum vexillis, perrexere.

Has Dunensium Moscovitarum & eorundem Cosacorum quatuor turmæ sequebantur: quæ ab equis in terram defluentes, postquam supplices eandem quam priores sortem subiverant, eadem sunt ratione dimissæ.

Deinde Nobilium Moscovitarum, sclopetis exercitatissimorum, selectæ sex cohortes, totidem vexilla, Regis calcibus subjiciebant, & Sarmatiæ fortunam Regiamq; virtutem suspirantes, necessariæ devotioni litaverunt.

Tandem famosi isti Tribuni & militares viri, Mattissonius, Dammius, Resenerius, & Jacobus Carolus, singuli legionibus singulis octo co-

hortium Præfecti, adfuere. Qui ut se supplices, & in victorum, Regisque fortissimi de se triumphantis potestatem quoq; venisse intelligerent, depositis & ipsi, ante Vladislai Regis pedes, vexillis & militaribus signis, nihil aliud quam ille olim & nomine & furore terribilis Vercingentorix, fatebantur: qui, positis ante Julii Cæsaris pedes armis, *Habes*, inquit, *fortem virũ, Vir fortissime, vicisti.* Idem illi, inquã, & supplices & eadem ratione fassi & faciẽtes, solita clementia Regis ad suos dimissi.

Anglica quoq; natio se Moscoviticæ genti miscuerat; ita adgubernante Fortuna, ut ex singulis gentibus essent qui vincerentur, & Vladislai Regis virtute victi, fortitudine humiliati, & clementia servati, famam heroicarum ejus virtutum facinorumque latius spargerent, & ne ultima quidem Thule ignoraret. Quid ergo? Horum octo cohortium pariter legio una, Sandersonii Tribuni sui à Lesleo interfecti corpus in medio ferens, positis vexillis, trina reverentia Majestatem Regiam venerata, eandem cum Moscovitis, ut fortunam, sic legem subiit.

Hanc Tribunus Kittius Scotus sequebatur, quem Rex (quoniam ante in Polonia stipendia sub ipso meruerat) adhuc agnoscens, & supplicem modo, pari cum aliis ratione, accedentem

tem videns, *Faxit Deus*, inquit, *nunquam adhuc, sub meis auspiciis, ejusmodi ignominiam aliquem Tribunum subiisse; nunc quoque inter victores non victos futurus si perseverasses.* Itaque, pudore suffusus, submissionis officium cum verecundia explens, ad Sehinum perrexit.

Solus jam exterarum nationum Alexander Lesleus pariter scotus, tribus, singulis octo cohortium, legionibus Præfectus, restabat. Et hic ergo, tacito fortunam sensu incusans, ad Vladislaum Regem accessit, non jam minus humilis quam antea ferox & fortis. Quippe & ipse, substratis Regiis pedibus vexillis, pergentibus ulterius copiis, trina reverentia, Vladislao Regi supplex, officium victi præstitit.

Ad extremum aliquot Boiariorum sive Moscoviticorum Nobilium vexilla, pari cum præcedentibus ratione, submissionem ad pedes Sacræ Regiæ Majestatis explentes, agmen clauserunt.

Jam vero quam miserabilis facies, ægrotorum, nobilium fœminarum, puerorum, infantiumque in vehis & trahis, ad aliquot millia, singulas legiones sequentium: quis deinde, in maxima equorum penuria, tumultus, quæ lachrymæ, qui ploratus, cum ipsæ nobilissimæ fœminæ, manibus suis, in trahis vehisque, infantes suos,

man-

mancipiorum in modum traherent, non facile dictu est. Et hic est famosissimæ obsidionis, & numerosissimi exercitus finis: quo non tantum septennales annorum apparatus, sumptuum inæstimabilis quantitas, & Moscoviticæ potentiæ nomen, in nihilum recidit, sed etiam ex tam numeroso variarum nationum exercitu (qui obsidionis exordio centum septuaginta millium fuisse dicitur) jam non nisi virorum ad bella valentium, sub centum viginti & unum vexillis, viginti millia circiter, in discessu, numerarentur.

Fortuna statusq; Sehini deplorādus. Cæterum, non minimum Tragædiæ hujus spectaculum, Sehinus, multorum judicio, videbatur melius, cum in vigore esset, exercitu, & tot millium exterarum, præsertim exercitatissimarum ad bella, nationum, manibus, ingeniis, viribus, uti potuisse. Sed ipse aut voluntate & dispositione divina, aut præsentia, fortitudine, virtute, & fortuna Vladislai Regis territus, aut pessima quorundam suorum æmulatione à proposito suo distractus, sæpe vecors, tristis sæpius, & ad extremum, quotidianis successibus victoriosissimi Regis, palam desperabundus. Longe à prudentium Imperatorum bellique Ducum moribus: *qui rebus afflictis hilaritatem sæpius de industria simulant, & adversas res adumbrata lætitia abscon-* *Sen: de Conf: ad Polyb:*

abſcondunt, ne militum animi, ſi fractam Ducis ſui mentem videant, & ipſi collabantur. Et tandem eo devenit, ut miſericordiam ignominioſe rogaret, qui miſereri potuit. Et qui ſpe Sarmatiam univerſam antea præſumptuoſe devorarat, jam pudore & confuſione gravis, eventus ſtupore defixus, & conſilii inops, Regi, quem irritaverat, genu flecteret: æque & amplius jam faciem Magni Moſcoviæ Ducis quam Vladislai timens. Et ſerius magnæ ſe illi hominum parti ſimilem intellexit, quæ navigatura, de tempeſtate non cogitans, naufragio perit.

Verumenimvero Vladislaus Rex, licet ingenti, & quali ab hominum memoria nullus, de potentiſſimo hoſte, victoria potitus eſſet, nunquam tamen, etiam in ipſis proſperis quotidianis ſucceſſibus, ſui, aut moderationis ſuæ, oblitus eſt. Et præſertim in illo deditionis puncto, in quo alii ad ſævitiã quam clementiam proniores, perdere infeſtiſſimos Poloniæ hoſtes, quam ſervare maluiſſent. Sed Vladislaus Rex, clementiæ memor (*quæ alieno ſanguini tanquam ſuo parcit, & ſcit homini non eſſe homine prodige utendum*) omnes, ad majorem gloriam ſuam, ſalvos voluit. Præſertim cum ſciret non eſſe tot millia, metu mortis, ad extrema cogenda: cum duodecim Anglorum millia olim, à quadra-

Vladislai Regis moderatio & clementia laudatur.

Sen: Epiſtol: 88.

ginta Gallorum millibus circumdata, offerentia deditionem, & ad misericordiam non admissa, metu mortis, non ad pugnam tantum, sed nobilissimam quoq; victoriam suffecisse, non ignoraret.
Sen:lib.2 Natural. Quippe *nullus perniciosior hostis est, quam quem audacem angustiæ faciunt: longeque violentius semper ex necessitate, quam ex virtute corrigimur.* Tum etiam ut omnia fere Europæ Regna (ex quibus singulis propemodum, legiones aliquæ, contra Regnum suum convenerant) beneficio sibi obstringeret: & tamen tot millibus variarum nationum dimissis, quasi de singulis triumpharet; perditurus alias clementiæ laudem, & irritaturus tot populos, quot sanguine purpurasset. Insuper faciliorem Moscoviam (cujus jam pridem electus erat legitimis votis Cæsar) ad obsequium vel imperata fore: quæ alias, tot Principum, Palatinorum, & nobilium cæde, summum aversa, extremis excandescere viribus in ultionem posset. Demum non vicisse videri poterat, si post victoriam, & in ipsa victoria, se ipsum non vicisset. Quippe *nulli Regi*
Sen lib.1 de clem: *gloria est ex sæva animadversione. Quis enim dubitat posse? At contra maxima, si vim suam continet, si multos iræ alienæ eripuit, neminem suæ impendit.* Itaq; ut Moscorum & tot gentium aliarum reatum intra clementiam suam ostenderet, sicut alia omnia, ita

ita se ipsum quoque vicit, & ut de Moscis & aliis gentibus, de se pariter triumphavit. Est enim hic generosissimorum animorum genius, extra victoriæ limites iram non proferre, & Orbi terrarum ostendere, non propter sanguinem se, sed victoriam, pugnavisse: qua obtenta, & hoste ad submissionem & pedes usque humiliato, frameam cum vindicta condidit. Quippe &

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni,
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

Inde Rex Vladislaus, ne minus pius quam fortis esset, divinæ benevolentiæ dexteram in se agnoscens, victoriarum suarum gloriam, in authorem fortunæ retulit: ut cujus gratia vicerat, ejus, cum gratiarum actione, laudes jubilaret. Itaque sequenti statim die, antequam adhuc hostium castra ingrederetur, in suis, cum toto exercitu, SS. Ambrosii & Augustini hymnum, *Te DEUM Laudamus*, mixta suavissima vocum instrumentorumq; harmonia, lætus gratusq; cecinit. Inde Magnus Cancellarius Regni Jacobus Zadzik, disertissima oratione, divinam providentiam mirifice celebravit: & quam mirabili modo Regna & Imperia hujus Mundi, ille Potentissimus Cœli terræq; Monarcha Deus, & dirigat & conservet: quomodo potentiam Regibus Principibusq;, ad superbos humiliandos,

Regis pro parta victoria, in Deum, & benemeritos gratitudo 2. Martij

andos, communicet, ipse summus exercituum Dux. Hoc cum variis rationibus & exemplis comprobasset, præsenti quoq; casu, posteritati ut futuro mirabili, ita ad instructionem fructuoso & efficaci, demonstravit. Hac oratione finita, Vladislaus Rex, à Deo conversus ad homines, iis, qui in partem oneris & victoriæ venerant, partem honoris & gloriæ tribuit: & belli Ducibus, præsertim Christophoro Radzivillio Duci Lithuanico Generali, & Kazanovio Generali Polonico, pro re bene gesta, gratias egit, & benemeritis præmia regalia prorsus distribuit. Ut est enim Rex virtutis non levis æstimator, & munificentiæ singularis, ita ne diem quidem unum, Regiam erga benemeritos gratiam, differre voluit; ut intelligerent omnes regaliter & ex animo facere, cum cito faceret.

Sen: lib. 2 de ben: *Qui enim tarde dedit, et, diem extrahens, profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & temp⁹ & argumentū amicæ voluntatis. Tarde velle, nolentis est.* Quæ Regia Vladislai munificentia, sicut nunquam ita defatigata fuit, ut non, quoties dignum inveniret, quasi ex pleno flueret, ita expeditos, ad ardua quæque pericula, militum animos, spe certa remunerationis, semper reddidit. Si enim Scipio Africanus in Hispania olim, generosum militem auri pugno ad expeditiones porro animavit, quia

quia ipse Scipio dedit, quanto melius Vladislaus, qui & munificentia & victoriis Scipionem Africanum transcendere potuit. Et est hic per se beneficii genius, animos hominum invicem, ad mutuam defensionem, colligare. *Nam quo alio tuti sumus* (ut Senecæ verbis utar) *quam quod mutuis juvamur officiis? Hoc uno instructior vita, contraque incursiones subitas munitior est, beneficiorum commercio.* Itaq; belli Duces, Tribuni, milites, ad ulteriora, gratia munificentissimi Regis, laude, & encomio animati, affectum & obsequium porro deferentes, sua arma, suas vires, sua servitia, Vladislao Regi largius obtulerunt: duceret tantum, quo vellet, facturos quæ imperarentur. Etiamsi ad Persiæ fines in Astrachanenses, in Permios ad Cingulum Terræ, & Glacialem Oceanum iret, secuturos. His omnibus expeditis, festa passim per castra, convivia, congratulationes de hoste triumphato mutuæ, musicalium instrumentorum jucunditas frequens, sclopetorum exoneratio sine noxa: & tandem, tribus vicibus tormentorum omnium, per circuitum castrorum, festa explosione, diei lætitiæ parentatum.

Lib. 4. de ben:

Interim hostilia castra videndi curiositas, & belli Duces, & Tribunos, & omnes promiscue milites, adeoque & ipsum Vladislaum Regem

Rex castra hostium intrat 3. Mart: & quæ in iis reperta.

invaserat, ut hostiles paulo ante apparatus, in suam perniciem tot annis pręparatos, in subsidium, singulari providentia Dei, cessisse mirarentur, & quibus infestati antea fuerant, jam Poloni sua lætarentur. Quamobrem, ut Martii tertia dies illuxit, Rex, cum Senatoribus Regni, belli Ducibus, Tribunis, & aliis equitum peditumque officialibus, in hostilia castra concessit. Quæ circuitu emetitus, fortalitiorum frequentiam, situm, firmitatem, exoticas artes, ingenium inimicorum suorum, & felicitatem suam agnovit: ut qui artificiosissime structa, & inexpugnabilia prope, tam cito, compulsis ad extremam desperationem & ignominiam hostibus, in potestatem suam redegisset. Cum vero apparatum belli, tormenta bellica, armorum, bombardarum, nitrati pulveris, & similium rerum copiam, perlustraret, tacito Fortunam sensu adoravit. Et erant profecto talia, qualia in nullis unquam castris, exercitibus, Urbibus, aut Provinciis etiā integris, expugnatis, fusis, ad deditionem compulsis, aut debellatis, uno tempore inventa, aut in victoris transiisse manus meminerim. Ingentes siquidem magno numero Basilisci, tantæ capacitatis, quantæ antea fere nunquam visi, reperti fuerunt. Argumentum magnitudinis globi faciant: Unicornu (sic

tormen-

tormentum maximum vocabatur) ſeptuaginta librarum globos mittit: Alia deinde tormenta, viginti numero, quorum minimum quadraginta octo librarum, immani gutture, ferrum vomunt: mediocris magnitudinis aliæ (quas Germani **halbe Carthaunen** vocant) triginta numero machinæ; ut notæ characteresque indicabant, Amſtelredami in Hollandia fuſæ: tormenta campeſtria, legionaria vulgo, nova omnia & artificioſiſſime elaborata, numero octuaginta duo: mortaria ſex inuſitatæ capacitatis, adeo ut commode inſidentem virum caperent. Quæ omnia (ſi duodecim campeſtria illa tormenta, à Sehino Radzivillio Duci donata, adjungamus) centeſimum ſimul & quinquageſimum numerum explebunt. Inſuper in illis caſtris nitrati pulveris centenarii mille ducenti: centenarii plumbi octo mille: bombardarum, ſivem uſquettorum, optime elaboratorum, decem millia: haſtarum longiorum [quarum in Belgio uſus eſt] quatuor millia: gladiorum, framearum, Turcicorum acinacum, & ſimilium manualium armorum, galearum inſuper, & ferreorum thoracum, pro decem millium exercitu; inventa fuere. Ut jam palas, currus, cathenas, fomites ſclopetorum, petardas, ut vocant, phaleras equorum, & reliquas

exoti-

exoticarum inventionum provisiones taceam, quæ centenis aliquot millibus florenorum comparari non potuissent. Quæ omnia, pro maximo Poloniæ thesauro habenda, Vladislao Regi, hisce perennib⁹, de maximo hoste, trophæis, per secula triumphaturo, cessere. Et jam hic idem mihi occurrit, quod olim in simili, quem prævidebat, casu, vaferrimus Imperator Hannibal Antiocho Magno: cui, arma in Romanos præparanti, & exercitus sui vires apparatumq; bellicum Hannibali ostentanti, & hæc num sufficerent Romanis interroganti, sufficiunt, callide respondit, etiamsi avari sint; & vere, quia paulo post Romanus omnia abstulit. Potuit idem facere Vladisla⁹ Rex, acquiescere tantis de superbissimo hoste spoliis, & dicere, sufficiunt ista Poloniæ meæ, quamvis etiam hac suppellectile bellica indigeret.

Rex varia loca expugnat, Bialam obsidet, & penitiora Moscoviæ vastat.

Cæterum Vladislaus Rex, cum jam victoriam suam, & amplissima victoriæ suæ trophæa, plenius inspexisset, relictis in Smolensco impedimentis, in Moscoviam ulterius ivit; ut cum vincere sciret, victoria quoque se uti posse ostenderet. Et quid jam, post illum exercitum, post illas exterarum nationum vires, & iis, quibus fidebat, machinis viduata Moscovia? Quid illa, post ista castra, in quibus ipsa videri poterat debella-

bellata? Non exercitum, non arma, non frontem ostendere ausa, suis tantum se oppidis clausit: et, quantum potuit, præsidiis, & aditibus interclusis restitit. Sed omnia intra ea virtutem, prudentiam, & fortitudinem Vladislai fuere. Quippe, ubi aditus intercluserant Barbari, victoriis penetravit: ubi valla objecerant, ferro humiliavit: ubi oppida præsidiis defendebant, armata manu expugnavit. Et primum quidem, octodecim à Smolensco milliaribus, Drohobusium fuit; potens fortasse resistere, nisi Vladislaus oppugnasset. Sed hujus præsentia in stuporem, timorem, & desperationem versum, sinu victorem admisit. Viatmæa, sive Wiazma, ausa resistere fuit: sed & ipsam, lacubus licet, & fontibus prope Borysthenis, undiq; clausam, intravit; & Polonica signa vallis, portis, turribusq; fixit. Inde, penitiora Moscoviæ penetrans, Bialam, inexpugnabili fere castro superbam, obsedit: quæ, quia deditionem factura tam cito non videbatur, ne totus ille victoriosus exercitus ejus circa oppidum unum distraheretur, missis per diversa terrarum armis, absens præsensque pugnavit. Et aliis copiis ad Bialam hærens, aliis Moscoviam vastans, nominis sui terrorem latius & ubiq; sparsit. Sic Koluga timore correpta, oppido igne deleto, totam se cum liberis, uxoribus, & rebus

pretiosissimis, in castrum recepit. Mosaizcum pari desperatione collapsum, idem faciens, insuper charissima, non arci, non castro, nec viribus suis fidens, ad Metropolim Moscuam misit. Sed nec ipsa tuta fuit, cui non semel copiis suis Vladislaus insultans, oculos tripidæ Urbis pulvere fumoque implevit. Adeoq; Vladislaus, uno eodemq; tempore, & Bialam obsidione pressit, & Moscoviam victoriis peragravit.

Moscii iterum & humilius pacem petunt.

Et jam in propinquo erat ut Bialla quoq; humiliata dederetur, cum Moscoviæ Senatores territi, post hanc peiora metuentes, missis Legatis, pacem multo humilius & ardenti⁹ à Vladislao Rege petivere: sisteret majorem sanguinis effusionem, sat pœnarum jam & cladium Moscoviam subiisse: eos, qui authores mali fuerant, iram non effugisse Divinam, & fere innoxiam turbam nunc superesse: hanc pacem & concordiam petere, & eam à clementia ejus Regia non desperare. Et quid aliud per bella deinde & hostium suorum ruinas quærat? Quid speret? Præsertim cum non tolerandas solum desideratę pacis conditiones optent, sed etiam à Statibus Imperii sui plenam de ea ineunda, potestatem habeant. Flexus humili Legatione Rex, non abnuit: ita semper sui ipsius, ut in medio victoriarum suarum cursu, condere ferrum,

rum, & dexteram inimicis porrigere non dedignaretur. Atq; hac ratione prudentiam & constantiam suam ostendit, invictissimmus utraq; sui parte, Vladislaus Rex: ut qui, nec ab hoste, nec à felicitate se passus corrumpi, eundem & lacessente & blandiente fortuna animum servavit; invictus viribus, invictus animo; semper suus.

Pacis leges, à deputatis Regiis, Moscis præscribūtur quas hi acceptāt Anno 1634. 13 Jun:

Itaque, cum animum à ferro jam ad pacem inclinasset, id negotii Jacobo Zadzik Magno Cancellario Regni, Christophoro Radzivillio Duci Birzæ & Dubinki Palatino Vilnensi & Supremo Lithuanici exercitus Generali, Martino Kazanovio Palatino Podoliensi Polonici exercitus Generali, Alexandro Gonszevio Palatino Smolenscensi, Alexandro Piasczincio Castellano Kamenecensi, Marciano Trysnæ Mag: Duc: Lithuan: Referendario, Andreæ Rey Naglovicensi Capitaneo Libuscensi, Nicolao Gniewoscio Lublinensi Signifero, & Alexandro Oginscio Vexillifero Trocensi. Hi, conditionibus in chartam conjectis, ut victores, victis leges proposuere; quibus in utramque partem ventilatis & mature expensis, tandem hisce potissimum perpetuæ pacis articulis convenit. *Inprimis, ut occasio ulterioris belli, discordiæ, & dissidij evitaretur, Rex Vladislaus (cui alias virtute contractus, ante aliquot annos cum*

Conditiones pacis

Stanislao Zolkevio Kioviæ Palatino Supremo exercituum Duce & Coronæ Legato initi, Moscoviæ Imperium erat) libere, & publicæ pacis ergo, Moscovitas ab illo, quo se obligaverant, juramento absolveret: jus, quod in Magnum Moscoviæ Ducatum habebat, Michaëli Fedrowicz, illegitime post ipsum electo, remitteret, & decretum electionis, & litteras, prædictum jus & titulum Magni Moscoviæ Ducis confirmantes, Moscoviæ Ordinibus restitueret. Magnus è contra Moscoviæ Dux, cessionis hujus intuitu, & amicitiæ in Regiam Majestatem affectu, Ducatum Smolensciæ, Severiam Urbem & Principatum, insuper arces istas (quarum aliquæ superiori tempore in potestatem Regis venere, aliæ durante hoc bello occupatæ erant, quædam etiam-dum Moscovitico Imperio parebant) Novogrodecium, Drohobusium, Biallam, Roslaviam, Starodubum, Poczapovam, Trupieskam, Nevelam, Sibieszium, Krasnam, Moromscium, Wieliskawlosam, & Popowagoram, cum earum terris, jurisdictionibus, armis, machinis bellicis, provisione, omnibusque ad eas pertinentibus, re nulla excepta, cum omni jure & prætensione, quam idem Magnus Dux ad eas se hactenus habuisse existimavit, spatio duarum septimanarum, præsertim adhuc Moscovitarum Imperio subditas, Centurionibus à Vladislao Rege deputandis traderet, & in æternum Regi, Regno Poloniæ,

Magno-

Magnoque Ducatui Lithuaniæ cederet: ita quidem, ut ne unus harum arcium subditus, extra territorium earum migraret. Ne præterea, vi hujus stipulationis, Magnus Moscoviæ Dux, imposterum totius se Russiæ Cæsarem, Smolensciæ Ducem, aut Severiæ Principem, uti fecerat hactenus, scriberet. Adhæc idem Magnus Dux nullum in Livoniam, Curlandiam, Estoniamq́, jus sibi assumeret, nec bello eas infestaret, ullave ratione vexaret: immo nec ulli exercitui transitum, ad eas oppugnandas, concederet. Denique nulli Regis Polonorum hosti, qui nunc aut postea esset futurus, Magnus Moscoviæ Dux, pecunia, commeatu, vel milite, auxiliaretur, aut transitum, per Regionem suam, in damnũ Regis, permitteret: ad quod pariter Poloniæ Rex Magno Moscoviæ Duci obligaretur, & alter alteri omne bonum volens, hostem alterius pro suo haberet: gravamina autem, injuriæ, damna, data invicem & accepta, æterna oblivione sepelirentur. Et ita quidem, Anno 1634. 13. Jun: inter Poloniæ Regem, Regnum, Magnumque Ducatum Lithuaniæ, ab una, & Moscovitas ab altera parte, sancita pax: quam deinde Poloniæ Rex & Magnus Moscoviæ Dux juramento roboraverunt.

Magnum hinc emergebat vastissimæ utriusq; Monarchiæ bonum. Quippe sincera concordia, inter infensissima sibi Imperia, tandem redibat, *Vtilitas ab hac pace utriúq; Imperio.*

& quantum per hanc Poloniæ accesserit. quæ amplius sæculo integro fluctuaverat. A quo tempore ingentia invicem damna & data & accepta, vices sæpius variante Fortuna: Principio quidem, nescio quo Poloniæ fato, Moscovitis multo favorabilior. Nam & Smolenscum, sub Magno Duce Basilio: inde, sub Johanne Basilide ejus filio, Polotia, Parnavia, & tandem universa Livonia, Poloniæ Regno erepta. Ut sileam exercitas in Polonos crudelitates, nobiles in captivitatem raptos, & Sarmatiæ non contumeliose semel insultatum. Sed hæc tamen omnia, tribus posterioribus Regibus, in contrarium versa. Quippe, sub inclyto Stephano Bathorio Rege, Polotia recuperata, Savolocia, Magnique Luki expugnati, Plescovia arcte obsessa, & tandem tota Livonia Johanni Basilidi frendenti extorta. Sub Sigismundo III. gloriosæ memoriæ, tota, quanta quanta est, Moscovia victoriis peragrata. Non Borysthenes, non Tanais, non volga restitit. Sed his maximi nominis fluviis sub jugum missis, & ad Mæotidem paludem, & ad Glacialem Oceanum, & ad Cingulum terræ & adorantes Auream Anum populos, & Tartariam Asiaticam victoriis itum. Quin immo, per Casanenses & Astrachanios, ad Caspium usque mare, & ipsos Persiæ fines, Polonicis armis & excursionibus penetratum. Demum & Smolenscum biennii obsidio-

sidio-

ſidione expugnatum, & ſtratis, Zolkevio Duce, in Cluſſinenſibus campis, Moſcicis Suecicisq; exercitibus, ipſe Magnus Moſcoviæ Dux, Baſilius Szuiſcius, cum Johanne & Demetrio fratribus, in captivitatem abductus. Quin imo & ipſi Moſcoviæ Ordines, ultro Vladislaum, tum Poloniæ & Seciæ Principem, & ſuis quoque virtutibus famam ſui nominis per gentes nationesque ſpargentem, Magnum Moſcoviæ Ducem elegerunt, & litteris quoque confirmavere. Sed hæc ipſa Moſci pari mox levitate rumpentes, electo Michaële Fedrowicz, hoc Scenico Duce, non pugnare tantum iterum, ſed, ruptis etiam quatuordecim annorum induciis, inſultare quoque præſumentes, ingentes perfidiæ pœnas luerunt. Quippe ſub Rege Vladislao Polonia in ultionem acriter excandeſcente, Smolenſcum armata manu obſidione levatum, clauſi hoſtiles exercitus, & tandem, traditis (qua parte Barbari maxime terribiles erant) ingentibus machinis, omnique bellico apparatu, usq; ad Vladislai Regis pedes, magna cum ipſorum ignominia, humiliati. Et nondum ſatis. Moſcovia tandem eo, fortitudine, virtute, & victoriis, Vladislai Regis, adacta, ut pacem ſupplex, vaſtiſſimis duabus, Severia Smolenſciaque, Provinciis, & quindecim Urbibus, cum earum caſtris, arcibus, terri-

territorio, & jurisdictionibus, redimeret. Quo uno quantum terrarum Poloniæ adjiceretur quis ignorat? Ducenta milliaria in longitudine, in latitudine sexaginta Reipublicæ accedebant. Vladislaus autem Rex Michaëli Fedrowicz, optimo terrarum suarum tractu & pluribus titulis spoliato, nomen Magni Moscoviæ Ducis projecit: ut qui in hoc jam nominis, gloriæ, & potentiæ creverat, ut contemnere posset. In hoc, Magnus ipse, Magnos, Alexandrum & Pompeiū, imitatus: quorum iste, cum ad apicem victoriarum suarum jam pervenisset, Poro Regi à se devicto, non vitam tantum, sed Regna donavit: Hic tot Regibus Regnisque, incorrupto victoriarum cursu humiliatis, & in Provincias Romanas disponens, Tigrani Armeniæ Regnum restituit; æque gloriosum judicans, facere Reges quam debellare.

Gloria Regis, & honor, in Sarmatiam revertenti, exhibitus

Itaque Rex, à Bialla (quæ vi contractus pacis, quod æquissimum est, in potestatem ejus jam veniebat) exercitum victoriosum in Poloniam suam reduxit. Quantus vero, ô, tum triumphus! quæ gaudia! quæ festivæ congratulationes! cum, Moscovia, quantum alias nunquam, humiliata, & prolatis Regni terminis, victor reverteretur! Occurrebant Magnates ut congratularentur, promiscue nobiles & plebei ut gloriosissimum Regem,

Regem, geminata tot illustribus victoriis Majestate venerandum, mirarentur, undequaque, tanquam amplius aliquid homine visuri, conveniebant. Civitates arcubus triumphalibus excipiebant, & viri doctissimi Panægyricis celebrabant: quorum nescio an ulli unquam terrarum Orbis Regi (certe hoc tempore nulli) tot in laudem ingeniosissime scripti, oblati, dedicatique fuerint. Quos ego, si vixero, universos, aut quoscunque saltem nancisci potero, de novo typis, singulari libro comprehensos, ut æternitate dignissimos, posteritati commendabo: singuli alias fortasse perituri. Excelluerunt autem hac in parte (sicut in omnibus aliis solent) Patres Societatis Jesu: inter hos autem Johannes Rywocius, Sacrosanctæ Theologiæ Professor in Academia Vilnensi Ordinarius; eloquentia vero & Panegyricorum acumine, judicio, & gravitate, nulli, exili meo judicio, toto terrarum Orbe secundus. Verumenimvero (ut ad propositum redeam) quis sensus Vilnæ, quis Warsaviæ, quis Cracoviæ, & per Sarmatiam universam, redeunte victoriosissimo Rege, tanta rerum gestarum gloria circumfuso, porro fuerit, supersedeo dicere: cum tantarum victoriarum ejus fama, Poloniæ suæ limitibus nescia circumscribi, ad exteras & longe dissitas nationes vaga,

terrarum Orbem impleret; adeo etiam, ut, cum ad Borysthenem in Oriente fuisset pugnatum, & à fortissimo Rege debellatum, Antverpiæ in Belgio, & alibi, tormentorum explosionibus, campanarum pulsu, festis ignibus, flammis fusilibus, & mille aliis, in tanti Regis honorem, fuerit triumphatum. Claudo itaque hisce elegantissimis, de hac expeditione, versibus, Warsaviæ in Arcu Thriumphali, ad solennem ingressum Regium, scriptis.

Teuto, Anglus, Gallus, Batavusq́, Gothusq́, Scotusq́,
ad Moscum toto venerat Oceano.
Arma, viros, artes, longinquus miserat Orbis,
jamque ferox belli viribus hostis erat.
Addidit ipse dolos, & rupto fœdere pacis,
perfida securis intulit arma locis.
Rex Vladislaus venit cunctosque coegit,
hinc invita, illinc supplici abire fuga.
Teuto, Anglus, Gallus, Batavusq́, Gothusq́, Scotusq́,
scis quid erant? Hosti pompa fuere, nugæ.

CA-

CAPUT SECUNDUM.

ARGUMENTUM.

Amurathes Turcarum Imperator, adventu Vladislai IV. territus, ignominiosam Turcico nomini pacem admittit.

SUMMARIUM.

Turcarum fides fluxa, Christianorum firma & Sacrosancta. Vladislaus Rex Legatum Constantinopolim mittit. Mosci causam & occasionem bello Turcico præbent. Amurathes Turcarum Imperator ab Abazio Bassa quoque ad bellum incitatur. Abazius Bassa qualis: cum exercitu in Podoliam venit, & oppidulum parvum expugnat. Vladislaus Rex Konecpolscium Polonicum Generalem contra Abazium mittit. Konecpolscius qualis: ejus virtus & artes militares: Abazij conatus irritos reddit, retropellit, & vincit. Abazius Constantinopolim regreditur. Iterum Mosci Amurathem ad bellum incitant. Amurathis à Mosco petitiones: has Moscus non admittit, & cum Polonis pacem facit. Abazius Amurathem ad arma in Poloniam resumenda incitat. Amurathes Legatum ad Vladislaum Regem mittit. Hunc Vladislaus Rex Warsaviam ad comitia rejicit; & prudenter ad aliquot menses in Polonia distrahit. Poloniæ Re-

gis Legatus Constantinopoli à Turcarum Imperatore male excipitur. Amurathis præsumptuosæ petitiones à Legato Polonico: Polonici Legati imperterritus animus & constantia: In Poloniam tamē sine responso aut litteris dimittitur. Abazius Bassa, majoribus copiis instructus, in Podoliam redit. Rex Konecpolscium iterum contra illum mittit. Konecpolscius Abazium Bassam varie constringit. Rex ex Moscovia victor Podoliam versus movet. Amurathis metus ex adventu Regis: Abazium Constantinopolim revocat, & Murtazium Bassam loco Abazij ad exercitum mittit, cum mandato faciendæ pacis. Murtazius à Polonis pacem petit. Poloni conditiones pacis Turcis præscribunt: quæ quia graves ipsis videntur Murtazius tergiversatur. Vladislaus Rex in Podoliam venit: ex hujus adventu consternatio magna in exercitu Turcico, et, præ metu, omnes conditiones admittunt. Regis clementia & virtutes aliæ laudantur.

Polonorū fides firma & sacrosancta

SUmma Christianis omnibus jurisjurandi servandique fœderis sanctitas est. Polonicæ vero nationi etiam peculiaris. Postquam enim sub Vladislao III. olim Poloniæ simul & Hungariæ Rege, multorum Christianorum Principum hortatu, ruptis fœderum vinculis, in Osmanidas arma resumpsit, & insigni ad Varnam clade multa-

ta,

ta, etiam inita cum Turcis & infidelibus fœdera esse servanda didicit, nunquam postea amplius ad violanda, quacunque etiam occasione deflexit. Quæ alias, paucorum annorum curriculo, non oportunitas? Osmanus, qui in Polonos universis Turcici Imperii viribus pugnaverat, à Vladislao tunc Principe, crebris cladibus ad emendicandam pacem humiliatus, cum Bizantium inglorius reverteretur, à militibus suis occisus. Mustaphas Patruus ejus & successor, vir prudentissimus alias, ab Amurathe Osmani fratre throno Imperioque dejectus. Insuper & Imperium Turcicũ frequentibus à Persiæ Rege cladibus extenuatum. Et illibatam tamen, quam juraverant, Sarmatæ pacem servaverunt. Quin imo Vladisla⁹ Rex, expletis & electionis legitimæ & coronationis solennitatibus, mox, ad morem Principibus Monarchisq; consuetum, sicut ad alios in circuitu Reges, sic Constantinopolim ad Amurathem quoque, singularis prudentiæ virum Stanislaum Trzebinscium Succamerarium Leopoliensem misit, qui & electionem, & coronationem suam, amicam insuper, secundum pacta, vicinitatem candide nuntiaret. Cum quo quid postea actum sit suo loco dicemus.

Rex Constantinopolim Legatum mittit.

Omnia in contrarium interim ab infidelibus Turcis facta. Quamvis enim Anno 1621. victoriis Vladislavianis fracti, Osmanidæ pacem supplices impetrassent, & Anno 1622. missa Constantinopolim honorificentissima Polonorum Legatione, maxima cum solennitate, jurejurando confirmassent, tamen & fluctuavere identidem, & ad extremum (quæ est Barbarorum istorum levitas) projecta omni verecundia, palam ruperunt. Occasionem autem & causam Mosci præbuere: qui cum & ipsi fœdifragi, non exspectatis induciarum terminis, in Poloniam maximis copiis insurrexissent, & à Vladislao Rege quotidianis victoriis premerentur, Turcam, suis diffisi viribus, respicientes, nudum Podoliæ latus ostendebant, & irruptionem, adjectis muneribus, hortabantur.

Turcarũ fluxa fides.

Mosci causam & occasionẽ belli Turcici præbent.

Pronum erat Amurathis animum ad arma commovere, cui & Polonorum potentia paulatim gravis, & victoriæ Vladislai Regis suspectæ; quem quotidianis quoque successibus timere didicerat. Occasio deinde, quam sibi fingebat, propagandi Imperii, communi cum Monarchis & Regibus plerisque ambitione, quæ eos nunquam in præsentium fortunarum mensura patitur conquiescere, & eo majora cupiũt quo majora venerunt;

runt;adeo ut & Alexander, post Orbem, potuerit Orbes esurire. *Nec hoc Alexandri tantum vitiū fuit* (ut Senecę verbis utar) *quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit: sed omnium quos fortuna irritavit implendo. Cyrum & Cambysen, & totum Regni Persici Stemma percense, quem invenies cui modum Imperij satietas fecerit? Qui non vitam in aliqua ulterius procedendi cogitatione finierit?* Nec id mirum (ut rationem alibi reddentem videamus) *quia naturalia desideria finita sunt: ex falsa opinione nascentia ubi desinant non habent: nullus enim terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est, error immensus est.* Cæterum hanc Amurathis ambitionem, inusta quoque Anno 1621. Ottomannico nomini, ab hac ipsa Polona gente, ignominia in ultionem detorquebat: ut & dedecus, & mortem Osmani fratris, ob Vladislai victorias & triumphos acceleratam, per Sarmatiæ & Sarmatici Regis, ut præsumebat, ruinam & funera vindicaret.

Lib. 7. de ben.

Epist. 16.

Aderat quoque Abazius Bassa, homo turbidus & seditiosus, qui prope Babyloniam nuper, occulte dominationem parans, præcipuos, qui obstaculo sibi fore videbantur, Janizarorum & militum aliorum occiderat, & tamen, rem porro ad votum successuram desperans, ut rebellio-

Abazius Bassa qualis. Amurathem contra Poloniam incitat.

nis

nis ſuſpicionem evaderet, Amurathi fucum faciens, præcipuos fratris ipſius Oſmani interfectores, non terra, nō vita, ſpirituq; dignos, è medio ſe ſuſtuliſſe, & necem ejus ultum, ad bellum in Polonos & Vladislaum Regem anhelare dixit; quo primos ruinæ ejus authores, & inuſtam Ottomannico nomini ignominiam, pariter ulciſceretur. Sic homo vafer, perfidus, ſeditioſus, & turbulentus, ut ruinam ſuam evaderet, aliis præparavit: nec innocens tantum videri voluit, ſed Cæſarianæ familiæ & Ottomannici nominis Zelator. Hic itaque ſuſurrationibus quotidianis, pronum ad arma Amurathis animum, porro trahens, non hoc tantum obtinuit, ſed etiam, ut ipſe belli Dux conſtitueretur, effecit.

Abazius in Podoliam venit & oppidulum parvum expugnat Anno 1633.

Mox ergo numeroſiſſimo exercitu, non ſecus quam jactaverat antea, ſuperato Danubio, per Valachiam Moldaviamque, ad ipſos Podoliæ fines, Martem morteſque ſpirans, ferebatur. Sunt autem in Podolia parva ejuſmodi oppida, quæ Magnates Poloni, promotis porro in fertiliſſima & deſerta tamen terra Coloniis, nova quotidie novaque ædificant, & adverſus ſubitas Tartarorum irruptiones tumultuario opere muniunt. Horum unum cum Abazius Baſſa, totius exercitus ſui viribus, inſultibus variis, & non ſine magna

gna

gna tamen militum ſuorum jactura, expugnaſſet, non aliter Conſtantinopoli (ut à viris fide dignis, qui tunc temporis ibi fuerunt, accepi) quam de Sarmatia capta triumphatum. Adeo quippe Barbari victoriis ex Polona gente deſueverant, ut minutiſſima res in maximę victorię æſtimationem veniret. Quid ergo? Abazius quoque Baſſa ferocior, & inopinato ſucceſſu animoſior, acri' imminebat; ratus Poloniam quoque ceſſuram, quia vile municipium ceſſerat.

Et profecto grande periculum erat, niſi in Vladiſlaum Regem periculum incidiſſet. Sed recte Seneca: *tanti quodque malum eſt, quanti illud taxavimus*. *De Conſol: ad Mar:* Rex quippe ad nuntium rei prorſus impavidus, quam magnum & regium ad ſubita & maxima animum: quid ingenij & prudentiæ corporis ſui Majeſtate conderet, tunc maxime, ſi unquam alias, univerſo terrarum Orbi oſtendit. *Vladiſlai Regis impavidus & generoſus animus.* In Oriente & Septentrione tot Ruſſiæ, Moſcoviæ, & exterarum nationum populis, & viribus illis, quas Oſmanidæ ipſi, poſt ſuas, ſemper formidabiles maxime judicaverunt, implicitus: à Meridie Imperii Turcici, communi paſſim mortalium omnium judicio, potentiſſimi totius Mundi, in Sarmatiam impetu laceſſitus: cum alia quoq; parte Tartari imminerent, ab alia Sueci minarentur: & ipſe ab o-

mni latere, viribus quasi Terrarum Orbis, cum Polona virtute in medio premeretur, nimium dico, infestaretur, stetit tamen erectus sub quolibet pondere. Et adeo non desperavit, ut, non dico tantum sustinere omnes, non dico submovere, sed vincere etiam & debellare præsumeret. Et quid aliud quam ille generosissimus, ex sapientissimis, Heros: quem Romanus Philosophus magis quis debeat esse, quam fuisse vel esse describit? *Nulla illum res*, inquit, *minorem facit, nihil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet. Nam quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur: vires suas novit: scit se esse oneri ferendo.* Ita me hercule: & intellexit postea Orbis, Vladislaum Regem non parem tantum oneri fuisse, sed superiorem etiam de omnibus triumphasse.

Seneca Epist: 71.

Cæterum, ut ad rem veniamus, Vladislaus Rex, cum Abazius Bassa Poloniæ finibus terrorem suum illideret, consultius judicavit, medium victoriarum suarum cursum ad Smolenscum non deserere, sed probatissimo aliquo belli Duce, Turcas, quantum fieri posset, finibus submovendo, distinere. Et poterat facilius hoc, cum talium Heroum Polonia hoc tempore felix, non unum protulisset: sed alios, pro maturo judicio suo, Rex penes se retinens, Stanislao Konecpolscio Castellano Cracoviensi,

Rex Konecpolscium contra Abaziũ mittit, & quis ille Konecpolscius.

viensi, Generalissimo Regni Poloniæ exercituũ Duci, Supremo, ex secularibus, Poloniæ Senatori, hoc potissimum negotii dedit. Hic autem est ille Konecpolscius, qui cum famoso illo exercituum Duce Zolkevio, Turcicarum victoriarum, & fatalis quoque cladis particeps, Constantinopolim in captivitatem abductus, geminata ex infortunio felicitate, ad gradum altiorem, & innumeras de iis victorias, in Poloniam rediit: qui ad Amerstinum, numerosas Suecorum copias, & quasi exercitum integrum, sub Strefio & Teufelio Ducibus, ad deditionem cogens, sub jugum misit: qui ferocem illum Baudisium, sua manu saucium, dejecit ex equo, & captivum in castra retulit: qui Pucensem Portum, novo atque inaudito opere, excitatis in ipsa marina glacie aggeribus, ad deditionem compulit: qui Gustavum illum, adeo toti Europæ terribilem, tot annis ita coercuit, ut signa contra ipsum explicare nuspiam ausus fuerit, aut arcem non nisi astu tentare. Hic tantus vir, tantis victoriis densus, quomodo terror iterum Turcarum exstiterit, et, ad mentem Vladislai Regis, lente festinando, Abazii Bassæ ferociam comminuerit, hujus primæ irruptionis exitus docuit.

Noverat hic prudentissimus Imperator, belli Ducem, in tempestate maxime, cautum Guberna-

Konecpolscij virtute & militaribus artibus Abazius Bassa retro in Turciam pellitur.

torem navis sequi oportere. Hic enim, licet vento sæpius secundo feratur, brevia tamen alibi, alibi saxa & charibdes, alibi scopulos & scyllas noscens, directo obliq; gubernaculo, dimidio vento contentus, lentius proficiendo, has Oceani, maris, & Neptuni insidias cavet, & ad portum tamen, tarde accelerando, properat. Ex occasione vero, permissis vento velis, ubi pericula nulla metuit, libera grassatur via. Hoc, ut noverat Konecpolscius, imitatus est. Siquidem Belgicarum artium non ignarus, valla primum, munitiones, propugnacula, suggestus, cuniculos, & similia moliebatur: & hostem tam diu artibus & ingenio lusit, usq; prima ejus tempestas desævisset. Inde caute, ubi scopulos scyllasque Martis metuebat, exercitum suum promovens, ad angustias paulatim inimicos ipsos redigebat. Ex occasione etiam, ubi insidias non metuebat, secundo Fortunæ flatu utens, liberis grassabatur armis, copiis, præliis, victoriis, & ad metam sibi destinatam tandem pervenit. Quippe Abazium Bassam, Poloniam paulo ante & spe & præsumptuosis verbis devorantem, eo angustiarum redegit, ut Polonos vice versa metueret, & ad extremum, paulo ante tam altum spirans, jam desperaret. Itaq; idem ille Abazius Bassa, jam pudore, cladibus, ignominia gravis, per Valachiam

iterum,

iterum, transmiſſo Danubio, eandem, qua antea jactabundus venerat, viam, plenus confuſione, relegit.

Et peractum erat irrita illa expeditione bellum, niſi peſſimos conſiliarios iterum & ſuggeſtores Amurathes habuiſſet. Sed partim infelicitate ſua, quæ ad pacem movere debuerat, irritatus: partim ingenita ambitione ab omni mente ſana alienus: partim ab iis, qui Polonica arma metuebant, incitatus, in ſequentem annum arma iterum & bella, majore quam prius animo & apparatu, præparavit. Primam, ſicut antea quoque, facem Magnus Moſcoviæ Dux ſubjecit. Hic ad Smolenſcum exercitu jam, bellicis machinis, & Martia omni ſuppellectile, à glorioſiſſimo Rege Vladislao exutus, & in ſumma neceſſitate conſtitutus, humilius iterum in Poloniam irruptionem ſupplicabat. Et Amurathes, ex neceſſitate ipſius compendium ſuum facturus, facile aſſenſit, *dummodo annuo ingenti tributo ſubjectionem promitteret, Regnum Aſtrachanenſe univerſum traderet, & exercitum ad Poloniæ fines commeatu & ſumptibus ſuis aleret.* Quæ conditiones ita Barbaræ Magno Moſcoviæ Duci viſæ, ut clementiam Vladislai Regis nuper in exercitum ſuum expertus, ad eam confugere potius, Provincias aliquot & Urbes tradere, & pacem con-

Moſcus iterum Amurat hẽ cõtra Polonos incitat, & Amurathis petitiones à Moſco.

ditionibus æquis, ut poſtea factum, impetrare in animum ſuum induxerit.

Alij ad bellum Amurathem incitant, & præſertim Abazius Baſſa

Moſco itaque ad conſilia ſaniora converſo, alii, quibus tempeſtas etiam à Polonicis armis imminebat, aut quibus nimia felicitas Polona gravis, ſuccedebant, & Amurathis gulam ad vomitum irritabant. Deinde etiam, quia expeditione inita, jam inchoaverat bellum, pace nondum facta, irritatos in ultionem Polonos, in eorum quærere finibus, quam in ſuis exſpectare decreverat. Inſuper idem Abazius Baſſa, ſceleribus conſcientiæ malæ cruciatus, cum faciem Amurathis ferre non poſſet, expeditionem iterum & arma ſuadens, nova identidem novaque conſilia, quomodo Polonia debellanda, ſuggerebat: non ipſius, nec fortunæ culpa, nec etiam virtute Sarmatica, ſed quorundam æmulorum ſuorum vitio factum, quod prior expeditio exitum optatum non habuiſſet. Cæterum, malevolis illis amotis, proſperrima omnia polliceri: facturum Poloniæ Regnum tributarium, & Sarmatiam univerſam ad Mahometis legem & ſacra coacturum. Quæ omnia magis ut abſens eſſet, quam quod ſucceſſura ſperaret, quotidie per opportunitatem inſinuans, adeo Amurathis animum occupavit, ut ille quoque hæc, quæ vafer homo promiſerat, poſſe fieri ſibi leviter perſuade-

ſuaderet. Ita ambitio cæca movens cerebrum, & in vanas mentes imagines evocans, multum inter falſum ac verum mediæ caliginis fundit: nec ante oculos potentiſſimis aperit, quam certa calamitate pulſarit. Et ita quoque cum Amurathe tandem factum eſt.

Interim ambitionis ſuæ conſiliis jam occupatus, Legatum, ſeu exploratorem verius, in Lithuaniam ad Vladislaum Regem miſit, ut ſub ſpecie inſinuandæ pacis, latentis belli commoda, occaſiones, vires hoſtium, animos, occupationes, & bellum qua maxime ratione gerendum, quam poſſet curioſiſſime ſcrutaretur. Sed calliditas intra Vladislai Regis prudentiam erat: qui, quod res erat, ſubodoratus, Legatum audire noluit: ſed alia nec minori calliditate, Amurathis calliditatem, aut prorſus irritam, aut inutilem redditurus, Warſaviam illum, & poſt menſes aliquot futura Regni comitia ablegavit, ut, ſeu bellum, ſeu pacem adferret, publice Regni Ordinibus declararet. Hoc enim eo conſilio faciebat Rex, tum ut à ſe longius ablegatus, quid ipſe moliretur, non adverteret: tum etiam, ut menſibus aliquot diſtineret, & ſuſpenſum interim Amurathem tenens, omnia in tempore, ad tantam belli molem ſuſtinendam, neceſſaria præpararet: & denique, ut, quid

Amurathes Legatũ ad Regem mittit, quẽ Rex ad mẽſes aliquot prudẽter detinet.

quid cum Stanislao Trzebinſcio Legato ſuo Conſtantinopoli ageretur, quid reſponſi acciperet, ſanusne rediret, & alia hiſce ſimilia, paulatim cognoſceret.

Amurathis præſumptuoſæ petitiones à Legato Polonico, & hujus impavidus animus & conſtantia.

Quam id ſalutari conſilio Rex fecerit mox eventus docuit. Quippe jam, ſuperatis tot tantisq; viarum moleſtiis, idem Stanislaus Trzebinſcius Byzantium intraverat, et, poſt aliquot dierum moras, ad audientiam tandem ab Amurathe admiſſus, Legationem ſuam diſerte, prudenter, & magna præſentia ſui, animoſe depoſuit. Quid autem Barbarus? Abazii Baſſæ vanis promiſſionibus & conſiliis infatuatus, in rugam contracta fronte, torve Legatum aſpiciens, frameam pulſavit, *& ſe magnum illum Monarcham dixit, cujus acinacem univerſæ terrarum Orbis nationes horrerent: adeoq; inter ſe & Poloniæ Regnum amicitiam aut vicinitatem nullam perennare poſſe, niſi annuo aliquo tributo ſe ſuperiorem agnoſceret, & inſuper magni Mahometis dogmata amplecteretur. Sin minus: framea ſua uſque noviſſimam ejus ruinam & exterminationem uſurum.* Quid ad hæc Legatus Polonicus? Infractus ad iſta pari libertate reſpondit. *Eſſe Deum in Cœlo potentiorem Amurathe Monarcham: hunc inviſſimo Regi ſuo gladium quoque lateri accinxiſſe, quo & Chriſtianæ Religionis veritatem, & populorum Polonici Regni liber-*

libertatem, adversus quascunque etiam potentissimorum vires defendere, tueri, atque etiam, si ita visum Superis, latius propagare posset. Adeoque & tributi, & mutandæ religionis petitionem, Polonis, in summa libertate viventibus, vel solo auditu intolerabilem esse: præsertim quam diu adhuc dexteræ frameis suis sufficerent. Se quidem aliter modo non instructum, quam candidum Serenissimi Regis sui, secundum communem Regum consuetudinem, animum declarare. Si vero Amurathes in proposito illo suo perseveraret, mox aliam Legationem adfore, quæ, dubio procul, alia longe diversa in commissis haberet. Amurathes, qui Legatum Polonicum, vultus, verborum, & minarum suarum asperitate, consternatum iri putaverat, opinione sua falsus, magna cum indignatione surrexit, & Legatum sine ullo responso, vel scripto, Poloniam versus dimisit. Et bella jam magis, quia & majestas, & potentia sua, à Polonis, contempta & ludibrio habita fuisse videbatur, crepans, Abazium quoque suum animabat.

Itaque, contractis undique Imperii sui viribus, arma iterum & bella: quamvis nonnulli è prudentioribus fuisse dicantur, qui hæc eadem varijs rationibus, & maxime ob conjunctam virtuti felicitatem Vladislai Regis, & dissuaderent, & exitũ, non pro cerebro Amurathis Cæsaris & A- *Abazius Bassa ab Amurathe missus in Podoliam redit. Anno 1634.*

bazij Bassæ, ominarentur. Ut ut sit, propositi sui tum quidem tenax Amurathes, terra mariq; copias & apparatum ad Podoliæ fines dimisit. Triremibus maiora tormenta, camelis & curribus commeatus vehebatur:& per Danubiũ, provide jam ponte stratum, pedestres & equestres copiæ (quæ amplius centum millium, exceptis Tartaris, fuisse dicuntur) Abazius Bassa, Poloniam versus, tumidior promovebat. Diceres Karakassii animum, & Osmani vires, in uno Abazio, in Poloniæ terrorem revixisse. Accedebant alia parte Tartari, vaga manus, quę, illatam olim à Bathi suo Principe, vastitatem, jam à longe iterum Sarmatiæ minabatur.

Konecpolscius iterum à Rege missus, Abaziũ Bassam varie rursus constringit.

Sed hæc, pro consuetudine sua, superbius & jactabunde magis, quam fortius illi. Siquidem, *ut præcogitati mali mollis ictus venit*: et, quod dicitur, *tela prævisa minus feriunt*; ita omnia illa, in providentiæ Vladislavianæ scopulos illisa, instar fluctuum, fracta resiluere. Quippe jam prudentissimus Rex iterum fortissimum virum Konecpolscium, superioris anni successu, in Abazium Bassam, ferociorem, in occursum eo direxerat, tanquam unum sufficientem adversus omnia. Et profecto Konecpolscius Generalis, parum mox interesse docuit, Abazius Bassa paucioribus, an numerosioribus copiis

piis dimicaret. Iterum illum, pauco milite conſtrinxit: & modo Fabius, modo Marcellus, cunctando ſæpe, ſæpius præliando, continuis artibus cædibusque fatigavit; adeo etiam, ut apud exercitum ſuum, in contemptum Abazius Baſſa veniret.

Interim quoque jam Vladislaus Rex, Magno Moſcorum Duce humiliato, & oppidis Provinciisque multato, data Septentrioni pace, victorem exercitū, adverſus Turciam, in meridiem, circumagebat; ut gladio ſuo, nondum deterſo Moſcorum ſanguine, in exitium Imperii & Imperatoris Turcici, feliciter uteretur: & hoc eo fere tempore, cum à Comitiis Legatus Turcicus, litteris, ad Imperatorem ſuum, arma ſpirantibus, à Republica Polona inſtructus, Conſtantinopolim remearet. Nunquam magis quantum authoritas & fama unius fortiſſimi & feliciſſimi Regis in utramq; partem, & præſertim in hoſtium terrorem, valeat, adnimadverſum. Quippe cum ille Legatus Byzantium, & ad Amurathem ingreſſus, liberas liberrimæ Reipublicæ litteras, Vladislai virtutes, victorias, fortunam, et, quod maximum erat, ejus Turciam verſus mota victricia arma tradidiſſet, tantus ſubito pavor omnes, & ipſum Amurathem Cæſarem, invaſit, ut, mutato repente conſilio, pacem, & quavis conditione concordiam, à ſuperbiſſima non

Vladilao Rege advers° Turcas movente Amurathes Abazium revocat, & Murtazium Baſſā illi ſufficit cum mandato accelerādæ pacis.

ita pridem præſumptione, reſpiceret. Quia autem Abazii Baſſæ tumultuoſum ingenium noverat, & pacem, eo circa Poloniam adhuc hærente, deſperabat, miſſo nuntio, ab exercitu eum Conſtantinopolim revocavit: & in locum ejus Murtazium Baſſam, modeſtioris ingenii virum, cum mandato accelerandæ pacis, ſuffecit. Veriſſimum eſt, ſpurium propoſitum eſſe quod ambitio generat, & quamvis maximo fervore cœperit, ad exitum non perſeverare. Ille Amurathes, ille ſuperbiſſimus Imperator, cujus verba, vota, præſumptionem, paulo ante, plus nimio vidimus; cujus viribus ſufficere Polonia non videbatur, jam ſolius Poloniæ Regis terrore fractus, pacem tam humiliter ambit, quam antea ſuperbe rejecerat: imprudentiſſimus hominum ſecundum
Epiſtol: 120. Senecam: quippe, *ſic maxime*, inquit, *coarguitur animus imprudens: alius prodit, atque alius, & (quo turpius nihil judicio) impar ſibi eſt.* Ego vero & animum, & propoſitum, & conatum ejuſmodi hominis, fumo ſimilem judico. Quemadmodum enim fumus, ab igne noviter accenſo, & cum viridi difficilique materia commiſſo, in altum copioſus aſcendit, & vehementi agitatus vento, quaſi momento temporis, per aërem diſſipatus evaneſcit; ita conatus improbi, ab illo ambitionis

nis igne, bellicosis præsertim gentibus Regibusq; commissi, licet varii, fusi, & copiosi, valido adversitatis vento prorsus in nihilum tandem, & inanem fabulam vulgi, rediguntur.

Cæterum Murtazius Bassa, vir prudens, callidus, & ingeniosus, & pacis & Imperatoris sui respectum habens, media serio excogitabat, quomodo & illam procuraret, & authoritatem hujus integram conservaret. Ad hoc Sarmatas captivos honeste habebat, & quosdam etiam, opportunos negotio, sine lytro dimittens, per hos pacem Poloniæ Senatoribus insinuabat. Et hi, certam pacem sperata victoria potiorem judicantes, non abhorruere. Et tandem res eo deducta est, ut prudentiores aliqui, ab utraque parte, ad formandos articulos, deputarentur. Quia autem Poloni victoriæ viciniores erant, ita ad placitum, utilitatem, & gloriam suam, pacis leges præscribebant: quarum præcipua fere capita hæc fuere: *Ut tributum, nullo unquam tempore, à Polonis petere Turcæ præsumerent: Tartaros, qui Cantimiro Duce, in Bialogrodiensibus campis, domicilia sua fixerant, ex illis tollerent; renuentes etiam armis internecione delerent: oppidorum, arcium, & castellorum Polonicorum, ad Tyram, demolitionem, in æternum non postularent: arces, ad Poloniæ & Hungariæ fines, præsidiis*

Murtazius pacẽ petit, cujus conditiones illi præscribuntur.

 suis

suis Turcæ non munirent: Valachiæ & Transylvaniæ Palatinos (quod proposuerat) Turcarum Imperator non amoveret: sed eum Valachiæ Principem faceret, quem Poloniæ Rex, & vellet, & commendaret.

Murtazius tergiversatur, sed adventu Regio in Podoliam territus conditionibus subscribit.

Dura hæc Murtazio Bassæ, & parum ad respectum, authoritatem, & gloriam Amurathis Imperatoris, Domini sui, videbantur. Itaq;, aliud ex alio trahens, moras nectebat, ut si aliquo interim prosperiore successu, ad humiliores, Sarmatas, cōditiones disponeret. Adhæc Turcici Imperii vires identidem extollens, eas, conditionibus minus honestis, non irritandas monebat. Nonnunquam etiam, vultu verbisque, bella iterum & arma potius, quam pacem, spirans, Polonorum animos & constantiam explorabat. Et in eo res erant, cum ab exploratoribus nuntiaretur, Vladislaum Regē, cum exercitu illo victorioso, quo Moscoviæ Monarcham humiliaverat, per Russiæ fines, in Podoliam transiisse. Quo inexspectato nuntio, Murtazius Bassa, perterrefactus, non ulterius cunctandum ratus, conditionibus omnibus, ne una quidem excepta, statim subscripsit: suspensionem armorum interim, à Generali exercituum Duce Konecpolscio, petens, ut de omnibus ad Imperatorem suum referret: quo de imminente cervicibus suis Vladislao Rege, & con-

& conditionibus, quas ob vicinitatem illius, & præsenti necessitate compulsus, iniisset, Amurathem certiorem faceret.

Quid autem ad hæc, & ignominiosa nomini suo, et, in Barbam ipsius, prorsus, & quasi è diametro, superbæ nuperæ præsumptioni contraria, Amurathes? Præ Vladislai Regis impetu omnia placuere, & acinacem suum, quem horrere universas nationes Orbis jactaverat, quo ruinam & exterminationem Poloniæ populis minatus fuerat, cum magno dedecore suo, subito condidit, ne gladium Vladislai Regis experiretur. Sed, ne affectui aliquid ego tribuere videar, hæc, & alia hisce similia, in ipsis Murtazii Bassæ, ad Generalem exercituum Ducem Konecpolscium, litteris, 24. Sept: Anno 1634. ad eum scriptis, & ab hoc ad Jacobum Zadzik Magnum Cancellarium Regni transmissis, videamus.

Amurathes, metu Regis, conditionibus assentitur.

Significo Illustritati vestræ, quia Mechmet Celebi, qui ad vos ante mittebatur, postea à me ad Serenissimum Imperatorem Dominum meum missus, attulit mihi ab eodem scripturam ejusmodi. S. Quicquid ibi pepigisti ac contraxisti, totum id concedo tibi. Quod autẽ scribis de Cantimiro Bassa cum suis Tartaris tollẽdo, eundem quoque meum esse servum scis. Scribe illi aliam te proviosionem concessurum, ut sua sponte abscedat;

dat: quod si non fecerit, eum cum exercitu aggredere, animadvertasque in ipsum, uxores, liberosque suos. Quare fide mea, jureque jurando promitto Illustritati vestræ, me in ipsum ita animadversurum, ut dictu sit impossibile. Præterea, motu ejusdem scripturæ Imperatoris Domini mei, convocavi copias omnes, præcipue Vromelensium, Bosnensium, Silistrensium, imo etiam nuntios Regiæ Majestatis, & Ducis Crimensis, ad capiendum in ea re consilium. Postquam vero Tartaros tollemus, instituemus Præfectos ejusmodi, qui perfidos homines cædant, nec Crimo exire, sine litteris, quempiam permittant, ut fœdus idem, quod cum Sultano Solimano peractum antea fuit, deinceps semper vigeat. Quærebam etiam ex nuntio vestro, utrum velletis Cosakos, quo minus Turcicis terris damnum inferrent, coërcere. Quod quia affirmavit fore, ego similiter omnia promitto. Restat duntaxat ut Schahin Aga mature huc adveniat, quem cum nuntio vestro, una ad Imperatorem Dominum meum mittamus, ne exercitus hic ad hyemem usque durent, utque pacifice digrediamur ab invicem. Cæterum Illustritatem vestram Deo commendo, qui præstet, ut audiam Illustritatem vestram bene valere.

Amurathes in gratiam Vladislai Ecce humiliatum Amurathem Turcarum Imperatorem. Sed nondum satis. Ut exacerbatum Poloniæ Regis Vladislai, in se, & præsumptio-

ptionem ſuam, animum (quem non ignorabat, *Regis Abazium Baſſam interficit.*

Parcere ſubjectis & debellare ſuperbos)

mitigaret, & gratiam ipſius aliquo ſingulari facinore promereretur, potiſſimum Authorem belli Abazium Baſſam, alias propter callidas adulationes chariſſimum ſibi, ſuffocari fecit, ut quantum poſſet ſe etiam culpa & crimine liberaret; alio etiam modo, ut metu fortiſſimi Regis exoneraret animum, gratificaturus, ſi potuiſſet. Sed ne & hic præter veritatem quippiam dixiſſe videamur, litteras 26. Sept: ex caſtris ad Cameneciam, ad eundem Magnum Cancellarium Regni ſcriptas inſpiciamus.

Glorioſa admodum eſt pax hæc, quæ S. R. Majeſtati hiſce diebus magna cum oportunitate evenit. Tametſi enim Turcæ Sectæ ſuæ impiæ eam legem habeant, qua obſtringuntur, ut cunctas nationes ad eandem Sectam trahant, ſibique tributarias faciant, tamen ab ea nunc per conditiones deſciſcunt. A caſtellorum noſtrorum ac oppidorum demolitionis poſtulatione ſuperſedent. D'Neſtrum nobis pro finibus concedentes, Cantimirum cum ſuis Tartaris, campis Bialogrodienſibus pellunt, atque in poſterum nullum unquam iis locis paſſuros ſe promittunt. Palatinum Valachiæ eum quoq; quem S. R. Maieſt. pro voluntate ſua ac antiquis pactis commendaverit, ſpondent ſe præfecturos. Immo,

quod gloriosissimum est, non pudet fateri Timam Age, de medio sublatum esse Abazium Bassam hujus belli authorem: eo scilicet, ut S. R. Maiestati satisfaceret: qui ipsi ita charus erat, ut id post ipsius interitum ita luculenter testaretur, ut pro suis exequijs 20000 Asprorum daret, in Illustris cujusdam Bassæ monumento cōdi vellet, suffragiaque publica, pro Manibus ipsius, reliquis Bassis indiceret. Denique Valachiam, Moldaviam, Transylvaniā, quas hoc motu Turca in Provincias, Palatinis isthinc sublatis, Bassisque inductis, voluit redigere S. R. Maiestas summo malò laboravit. Advertit quippe Tyrannus rem sibi cum eo Monarcha esse, cujus amicitiam deinceps sibi oportunam fore ducat. Ita gloriosa pacis hac transactione, gloriose S. R. Majest. nostra, ac felicissime apud posteros æternabit.

Vladislai Regis prudentia in hoc bello, Clementia, & gloria apud suos.

Et hic est finis istius belli Turcici, maxima ipsorum superbia, præsumptione, tumultu incepti, majore ignominia, damno, pudore, finiti: sic ut verissimum in illis fuerit.

Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.

Attamen quanto majus Amurathis & Turcarum dedecus, tanto major Polonorum & Vladislai Regis gloria. Qui omnes hostium conatus prudentia lusit, per fortissimum Ducem Konecpolscium fregit, & tandem adventus sui fama consummavit. Adeo ut hac in parte Julium Cæsarem, Mithridatis filium more fulminis, quod venit, per-

percutit, & abſcedit, debellantem, longe ſuperarit. Ille enim veniſſe, vidiſſe, & viciſſe glorietur, Vladislaus autem veniſſe, non vidiſſe, & tamen viciſſe poterit gloriari: & quidem tanto majores hoſtes, quanto Amurathes major Pharnace, & Oſmanidæ Ponticis potentiores. Itaque Vladislaus Rex, cum uno eodemque tempore, à duobus potentiſſimis Monarchis, & à Septentrione, & à Meridie premeretur, & utrumque eodem anno superaret, docuit terrarum Orbem, quid poſſit in ſummo periculo ſumma virtus, & fortitudinem prudentiæ junctam, numeroſis hoſtibus, validiſſimis viribus, & imperiis maximis, potiorem eſſe. Et quid in utroſq; non auſus fuiſſet, nō potuiſſet, niſi magis clementiæ laudem, quam ſeveræ ultionis impetum odiumq; reſpexiſſet? Maluit autem parcere, ut cum duos potentiſſimos hoſtes viciſſet, addita tertia, de animo ſuo, victoria, mirabilior omnibus redderetur. *Quem enim magis admirabe-ris, quam qui imperat ſibi, quam qui ſe habet in poteſtate? Gentes facilius eſt Barbaras, impatientesq́ alieni arbitrij regere* (addam ego & vincere) *quam animum ſuum continere & tradere ſibi.* Quid amplius? Senec. lib. 4. deben: Aderat quoq; neceſſitas quædam feſtinandi, cum tertius hoſtis à Septentrione immineret: & pertinatior imo deterior ille quia rebellis. Itaq; cum

 tanta

tanta celeritate potentissimos hostes, victos & humiliatos, pręscriptis pacis legibus absolvisset, quasi non integra virtute, sed una manu usus, duo tantum, veluti per transennam, impedimenta sustulisse videri poterat, ut in hosce, de jure suos, tota intentione expeditior esset: quod maxime etiam Poloni desiderabant, ut obsessi portus vendicarentur. Et omen erat prosperioris successus, quia cætera tam feliciter cesserant. Quapropter Vladislaum, ut nuper à Moscicis armis, sic nunc à Turciæ finibus reducem, ut Herculem suum & Patrem Patriæ venerabantur. Et quidni? Maximis, quæ in hominem cadere poterant, beneficiis subditos suos affecerat. Quippe, ut Latinus Sapiens de beneficiis ait, *Prima hujus notæ sunt, hostium manibus eripi, & Tyrannicæ iræ, & proscriptioni: & aliis periculis, quæ varia & incerta humanam vitam obsident. Quicquid horum discusserimus, quo majus ac terribilius erit, hoc majorem inibimus gratiam: subit enim cogitatio, quantis sint liberati periculis, & lenocinium est muneri, antecedens metus.* Merito ergo ut vindicem suum & Patrem Patriæ venerabantur, qui hæc ipsa in circuitu fecerat, & facere perseverabat.

Lib. 1. de benef.

CAPUT

CAPVT TERTIVM.

ARGUMENTUM.

Vladislai IV. expeditio in Suecos, qui, factis induciis, Borussiam Regi restituunt.

SUMMARIUM.

Origo hujus belli describitur: Sueci ex improviso Borussiam invadunt, & tandem, successibus varijs, usque Thorunnium penetrant, quod à Gerhardo Dönhoffio Comite, & Civibus ipsis, insigni virtute defenditur. Tandem sex annorum induciæ factæ: quibus elapsis, Vladislaus Rex victorem exercitum in Borussiam ducit: Pravos militiæ mores corrigit, & disciplinam militarem restituit. Hinc magnum exercitus commodum. Stratagema Regis & industria Gedanensium. Apparatus in Suecos Regius ingens: sed Sueci pacem ambiunt, quam Rex, ob varias rationes, non abnuit. Pacis conditiones. Sueci, quicquid in Borussia possidebant, Regi restituunt. Greiffenclavius Cæsaris nomine Regi congratulatur, & hujus petitiones. Rex, post pacem in comitijs confirmatam, loca à Suecis reddita visitat. Ejus clementia commendatur, quâ omnia bella consummavit.

Senec. Epist. 29. RΕcte Romanus Philoſophus, *cum hac perſuaſione vivendum eſt, non ſum uni angulo natus.* Viceratjam Vladislaus Rex, duabus, & à Septentrio-
Origo belli Suecici. ne, & à Meridie, partibus, & Sarmatiam potentiſſimorum hoſtium metu liberaverat. Sed nondum ſatis judicans uno aut duobus angulis viciſſe, in circuitu Sarmatiam liberare decrevit. Reſtabant autem à Septentrione, ex veterum recentiorumq; annalibus, famoſiſſimi gentium, Sueci, Gothi, Wandali. Hi Vladislao Regi hæreditario jure ſubditi, ſub Carolo Sudermanniæ Duce, à Sigiſmundo III. glorioſæ memoriæ, Vladislai Regis Patre deſciverant: & quia, quæ iſtius generis ſequi ſolent molimina, timere didicerant, ex omni occaſione Poloniæ hoſtes, ut bellum finibus ſuis arcerent, ejus Provincias vellicabant, dum alibi occuparetur. Sic Anno 1621, cum in Valachia Sarmatæ Turcarum viribus ſuas opponerent, Rigam omni conatu adorti, tandem expugnaverunt. Anno 1626 ita ſubito, è Balthico mari, in continentem, in Boruſſiam emerſerunt, ut apertis munitiſſima oppida portis caperentur: & ante potior Boruſſiæ pars Suecica fuit, quam Suecos intraſſe Sigiſmundo Regi nuntiaretur. Inde aliquot annorũ tumultus & velitationes, ſubinde vices variante fortuna. Ad extremum tamen, ſubdolis artibus, quod nemo un-

mo unquam fore ſperaviſſet, uſque Thorunnium à Suecis penetratum.

Eo quidem, Anno 1629. Menſe Feb: Hermannus Vrangelius, recenti victoria ferox, Suecicarum copiarum nucleum, tanta celeritate rapuit, ut Thorunnienſes, nihil minus quam de adventu ſuo cogitantes, ſubito occuparet. Quin imo eodem illo tempore, ad viſendum reum, extra Urbem laqueo ſtrangulandum, magno numero cives exiverant. Quod ipſum caſu in compendium ceſſit, cum Sueci alium Polonum exercitum ſuſpicarentur. Ut primum autem cives, quos à longe venientes viderant, Suecos eſſe cognoverunt, præcipiti fuga in Urbem ſe recepere. Ibi, ex improviſa re, & quia longa pace bello deſueverant, conſternatio ingens; adeo confuſis omnibus, ut ſalutare nihil, præſertim quia miles ſufficiens ad manum non erat, plebe inſuper tumultuoſis vocibus, ut in tali caſu fieri ſolet, Senatum non audiente, in commune conſuleretur. Commodum autem Thorunnienſibus venerat, quod Gerhardus Comes à Dönhoff, probatus felixque jam antea in Valachia & alibi miles, Urbem paulo ante intraſſet. Hic enim, intellecta clade Brodnicenſi, maturo judicio ſuo prævidens, Thorunnium periclitaturum, proprio motu (quippe cui alias Mevam, Nienburgum, Ma-

Sueci Thorunnium oppugnāt, quod à Gerhardo Dönhoffio Comite, & Civibus ipſis, inſigni virtute defenditur Anno 1629. Menſe Febr:

riæwer-

riæwerdam, & Kudzinum, copiis ſuis tueri, à Republica commiſſum erat) uno & altero tantum famulo comitatus, die noctequе eo properarat, ut Urbi præſentia & conſiliis ſuis adeſſet. Adeoque, non uno Stratagemate uſus, per ipſas hoſtiles copias, duabus fere, ante Suecorum adventum, horis, feliciter Civitatem intrarat. Nunquam antea magis animadverſum, quantum unius fortiſſimi belli Ducis authoritas & præſentia valeat. Ille enim, Urbe præſenti periculo conſternata, in Curiam ſtatim forumque conceſſit: & Senatum civesque ad concionem vocatos, iis, ut ſuburbia ſua incenderent, potiſſimum ſuaſit; ratus hoſtem, ut evenit, non cervicibus Urbis diu inhæſurum, ſi hyberno tempore & fomenta & receptacula non inveniret. Difficilius erat, ob gravia hinc Civibus emergentia damna, perſuadere: ſed, interveniente quoque Senatus authoritate, qui, juramenti Coronæ præſtiti memor, hoc in periculo (præſertim Johannes Preuſs tunc Proconſul Urbis, cui ejuſdem nominis filius, paternæ virtutis hæres, etiamnum eadem dignitate Civitati laudabiliter præeſt) pro Republica fideliter egit, bono privato Cives publicum prætulerunt. Inde Comes Dönhoffius, hac jam parte ſecurior, oportunis & efficacibus verbis, ad conſtan-

ſtantiam & virtutem, omnes porro animavit, etiam vitam ſuam obſtringens, ſi in hac fidelitate ſua perſeverarent, Suecos Urbe non potituros. Addidit aliud quoque, ad confirmandos civium animos, efficax, callidus belli Dux: ex copiis ſuis nimirum, mille pedites, in ſubſidium mox adfuturos. Sic paulatim ſuus cuique animus, ſua cuiq; præſentia rediit, & apparuit Thorunnienſibus nihil niſi fortem virum defuiſſe qui duceret. Quippe, omnibus à Dönhoffio Comite jam ritè ordinatis, hunc ad prælia præeuntem, alacres in valla ſequebantur. Non horribiles, ab incenſis ſuburbiis, in circuitu flammæ, non à facie hoſtilis impetus, terruere. Et, quamvis tanta eſſet hoſtibus capiundę Urbis fiducia, ut equites, equis ſuis deſilientes, intermixti peditibus, pedeſtres expugnationi incumberent: licet eousq; jam aſcendiſſent ut partes cominus invicem latera foderent: licet portas, S. Catharinæ & Culmenſem, immo ad hanc turrim quoque munitiſſimam expugnaſſent, & ſubinde miſſo tibicine (cui Comes Dönhoffius, ſub pœna mortis, ne reverteretur, tandem interdixit) ad deditionem Cives ſollicitarent; omnia tamen iſta intra virtutem Dönhoffij, & Dönhoffius omnibus hiſce potentior in Thorunnienſium animis erat. Itaque, velut uno momento temporis,

circumacta fortuna est, & hostes munitionibus suis valloque pulsi, magna clade rejecti sunt. Adeoque insigni fortitudine, Gerhardus Comes à Dönhoff, Suecis, jam prædam & spolia meditantibus, egregia civium fidelitate fultus, Urbem è manibus quasi extorsit. Fremuit Hermannus Vrangelius, spei irritus, & cum damno recessit; tantum virtute etiam in hoste victo valente, ut fortitudinem Dönhoffij Comitis, cognati sui, non modicè celebraret, servatamque Urbem virtute ejusdem confiteretur. Debebat itaque Dönhoffio Respublica hac vice Thorunnium, & Thorunnium eidem fortissimo Comiti suam integritatem: quod quidem, quam diu erit, Dönhoffianæ virtutis illustre monumentum perennabit.

Quanta ea victoria fuerit Quanta, tum temporis, ea victoria fuerit, ex eo metiamur: quod, statim post nundinas trium Regum, Polonorum juxta ac Germanorum mercatorum opibus, Urbs eadem, quodammodo prægnans esset; adeo quidem ut soli Gedanenses, suas tunc in Urbe merces, millionem auri excessisse, faterentur. Sic ut Gustavus Adolphus, si superior evasisset, è solis spoliis Urbis, triginta millium virorum exercitum alere potuisset. Insuper, quia Thorunnium tunc quodammodo Clavis erat Poloniæ Regni, si eo Sueci potiti fuissent, difficillime deinde

deinde Borussia moveri potuissent, et, aperta in uberes terras janua, excursionibus quotidianis, Majorem Poloniam, Cuiaviam, terram Dobrinensem, & Mazoviam, nobilissimas Coronæ Provincias, pro libitu devastassent. Quæ omnia Dönhoffiana virtus, & Senatus Civiumque fidelitas, tunc, favente Deo, feliciter avertere. Hoc etiam Fortuna adjecit, quod Sueci, nunquam postea eousque progressi, solitis se tantum dolis & artibus suis porro tuerentur. Quas cum evitare, & virtutem Polonorum vincere, æque difficile esset, eodem illo Anno 1629. 26. Sept: sex annorum induciis arma suspenderunt; ita tamen ut penes Sueciam pleraque maritima oppida perseverarent. Intellexit interea temporis Polonia incommodum suum: & sibi compedes velut injectos indignata, acriter animum in ultionem acuebat. Et hoc opportuno tempore, cum virtute fortissimi Regis sui, à lateribus aliis, pacem victoriis extorsisset, & sexennio induciarum elapso, adhuc Romani Imperii viribus Suecia distringeretur.

Post hanc Sueci, cum Polonis, sex annorum inducias faciunt, eodẽ Anno 1629. 26. Sept:

Itaque Vladislaus Rex, initâ prius cum Ferdiando Imperatore armorum societate, illum victorem exercitum, illas victrices Polonas aquilas, quibus tot gentibus leges dederat, à Borysthene & Tyra, in Borussiam circumagebat. In Borussiam

Rex Vladisla° exercitum in Borussiã cõtra Suecos ducit An: 1635.

am dico, superiori bello, à multis, in vanum fortasse, suspectam, et, eorum judicio, belli malis, quæ in initio melius excludere potuisse videbatur, non indignam. Utut sit. Prudentissimus Rex suam eam terram, etiam quæ ab hoste possidebatur, judicans, à bellicis calamitatibus, quantum quidem fieri poterat, præservandam censuit. *Is etenim cui curæ sunt universa, quanquam alia magis alia minus tuetur, nullam non Reipublicæ partem tanquam sui nutrit, inclinatus ad mitiora, etiamsi ex usu est animadvertere: ostendens quam invitus aspero remedio manus admoveat, in cujus animo nihil hostile, nihil efferum est. Qui potentiam suam placidè ac salutariter exercet, approbare imperia sua civibus cupiens.* Itaq; pravos militiæ mores corrigendos censuit, ne Provinciam illam, à nupero bello nonnihil respirantem, & adeo copia rerum omnium alias affluentem, ut Munsterus Jovem è Cœlo casurum, non aliam lapsu terram occupaturum, judicarit, etiam curando debilitaret.

Sen. lib. 1 de clem.

Et profectò ij, hoc sæculo, militiæ mores sunt, quos deplorare meritissimo jure quilibet, & maximè qui suo damno experiuntur, queat. Et qui alii, quam quos, in imagine captæ Civitatis, Seneca nobis repræsentat? *Omisso pudoris rectique respectu,* inquit, *vires in consilio sunt, velut signo ad permiscen-*

Pravi hodierni militiæ mores.

Lib. 7. de benef.

da omnia dato. Non igni, non ferro abstinetur. Soluta legibus scelera sunt. Nec religio quidem, quæ inter arma hostilia supplices texit, ullum impedimentum est ruentium in prædam. Hic ex privato, hic ex publico, hic ex profano, hic sacra rapit: hic effringit, hic transilit, hic non contentus angusto itinere, ipsa, quibus arcetur, evertit, & in lucrum ruina venit. Hic sine cæde populatur, hic spolia cruenta manu portat. Nemo non fert aliquid ex altero. Hæc, & hisce similia, Vladislaus Rex, etiam in Turcas, Tartaros, Moscovitas, & extreme Barbaras nationes, pro continentia sua, ut poterat, præcavebat: ne, posita paulatim disciplina, exercitus licentia tali sylvesceret. Sed in hostico victor exercitus non adeo poterat cohiberi: quippe *non sufficit homo justus unus tot armatis cupiditatibus. Non potest quispiam eodem tempore & bonum Virum, & bonum Ducem agere. Quomodo tot millia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt si suum quisque habuerit?* *Sen. lib. 4 de benef.*

Dissimulare ergo nonnihil in alieno Dominio visum, in Borussia vero non item. Quid enim perditurus nisi suum? Itaque Rex, rapinas, vastationes, incendia, stupra, & quicquid militaris licentia præsumere solet, severe prohibuit, transgressoribus cuique sceleri correspondentes pœnas ob oculos posuit: ut, si non pudore, non culpa, non virtu- *Rex corruptos militiæ mores corrigit, & novã disciplinã militarem instituit.*

virtute, ſaltem animadverſione ſevera, ab illicito moverentur. Immo integræ conſcientiæ viros ad hoc deputavit, ad quos ſubditorum querimoniæ liberè deferrentur, cum plenaria poteſtate, quoſcunque reos comperiſſent, pro arbitrio puniendi. Hæ bellicæ leges, à Vladislao Rege introductæ, ſub nomine *diſciplinæ militaris*, paſſim imprimebantur, & ſtricte obſervabantur. Quippe in hac morum perverſitate deſiderabatur ſolito vehementius aliquid, quod mala inveterata diſcuteret. Ne autem eſſet quod milites quererentur, Commiſſarios ſingulos legionibus ſingulis præpoſuit: qui in tempore illis ſtipendia providerent. Inſuper Tribunos militiæ Belgicæ non ignaros, quibus neceſſarium judicabat, legionibus præfecit, ut diſciplina, ad illius Patriæ mores, conformaretur. Qui utinam in omnibus gentibus obſervarentur, non ita Reſpublicæ variæ, & integra paſſim Regna debilitarentur. Non illas abominabiles in Imperio Romano vaſtitates: pagos, oppida, Regiones deſertas: & ſex, ſeptem, octo, decem milliarium ſpatio, nullum, in agro fertiliſſimo alias, hominem; ſed in domibus, & arcibus deſolatis lupos averſaremur. Interim Belgium octuaginta jam & amplius annis, tot exercitibus, obſidionibus, expeditionibus, præliis, & domeſticis odiis in invicem

ſæviens,

ſæviens, non dico adhuc ſpirat, ſed divitiis & deliciis proficit: pagos, arces, & oppida nova ædificat: & in medio bellorum incendio vivit, ſicut Salamandra ſolet in igne.

Hæc Vladislaus Rex in Belgio, & ipſa obſidione Bredana, magna ſua cum gloria, viderat, & nunc in Polonia ſua æmulabatur. Et quanto mox cum fructu! Subditi largius ſua offerebant, quia non auferebantur: & in exercitu Regio erat invenire, quod in publico affluentiſſimæ Urbis foro. Inſuper ſub Suecico jugo viventes, jam Moderatorem ſuum ſuſpirabant: et, affectu à parte in partem translato, ejus Imperium anhelabant, qui, ut Princeps legitimus erat, legitimum ſe Principem terræ, diſciplina oſtendebat. Quin immo & Suecos ipſos hæc anima veræ militiæ terruit: & qui altis è Germanico ſucceſſu animis intumeſcebant, verſa vice, victoriam deſperavere. *Magnus hinc fructus in exercitu.*

At Vladislaus Rex, virtute ſua uſurus, copias & exercitum ſuum in hoſtes porro movebat. Illi autem non fortunæ, non campo ſe committere auſi, paludibus & oppidis ſe continebant. Ne autem, tumultuarie collecto exercitu, beneficio noctis, Viſtulam aut alia flumina transmittentes, ut antea ſub Guſtavo ſolebant, vicinis regionibus vaſtitatem inferrent, prudentiſſimus Rex Stratagemate *Stratagema Regis & Gedanenſiũ induſtria.*

gemate novo prævidit. In omnibus fluviorum aggeribus, præparata resina & pice vasa, altis, ad instar turrium, stipitibus imponi curavit: ad quæ gradibus, scalarum in modum, cito, nec incommode, ascendebatur. Tum, si qua ex hoste tempestas subita ingruebat, uno, ubi periculum erat, accenso, mox omnia in circuitu vasa accendebantur: & simul flammarum inditio hostis probebatur, & Regiæ copiæ in subsidium & vindictam ad littora citabantur. Gedanensiũ hac quoque in parte laudabilis industria fuit. Et Regia Urbs, suam in Regiam Majestatem & Rempublicam Polonam fidem, plurimis superiori bello inimicorum dolis, artibus, & promissis, corrumpi nesciam, invicta, ut par erat, animi constantia, novo fervore patefecit. Et Zelum Zelo jugiter addidit, ne eximiam perderet perseverantiæ laudem.

Vladislai bellicus apparat⁹. Insuper Vladislaus Rex (ut ad apparatum ejus bellicum revertamur) non nescius quantum maritima classis ad summam belli valeret, institutam à Serenissimo Parente suo Sigismundo, Anno 1626. Gedani Commissionem navalem (Galli Admiralitè vernacula sua vocant) hoc Anno 1635. in tempore restauravit. Hujus caput (ut & per Prussiam Commissarius Generalis belli-

bellicus) idem qui antea in Thorunnio, contra eosdem Suecos, rem strenue gesserat, Gerhardus Comes à Dönhoff, cum Sigismundo Barone de Guldenstern, Illustrissimæ familiæ viro, constitutus est. Ne vero rem, in Reipublicæ emolumentum prudentissime ordinatam, diffidentia quædam corrumperet, quosdam ex ipsa etiam Civitate Gedanensi, eidem Commissioni adhibuit, quo sincerius procederetur: Itaque collecti passim milites nautici, & parvo temporis spatio, in eventum omnem præparata Classis, militariter instructa natavit. Missæ quoque litteræ universales, ad Capitaneos Balthico mari vicinos, ut de victualibus Classi providerent. Sed & Pucium, Vladislaopolim, Fortalitium Casimirianum, & alia maritima loca, ut ad Vistulam quoque Dersaviam, & propugnaculum Sperlingianum, annona, nitrato pulvere, numeroso præsidio militum, & munitionibus aliis aliisque Rex firmavit. Usus potissimum, hac in re, Johannis Plaitneri, Architecti sui militaris, ingenio: qui ex Belgio nuper, admodum adolescens, ad Regem veniens, successibus semper secundis, ad Smolenscium operam & ingenium suum, supra ætatem, feliciter Regi probaverat; adeoque nunc quoq; oportunus visus, cujus industria Rex porro ute-

ro uteretur. Denique, ut ad propositum redeam, quia periculum prona Vistula timebatur, naves plaustris impositæ, terrestri itinere, infra Gedanum, prope Fortalitium Sperlingianum vectæ: è quibus, egregia Eliæ Artischevii Tribuni militaris opera fortiter invicem compactis, ponte navali, Vistula subjugata; qui Regiam postea, Vladislao, confectis induciis, transeunte, laudem meruit. Hujus pontis extremitates, Artischevius idem, munitione firmavit: cujus beneficio, elapso aliquoties, cum de induciis postea tractaretur, armistitii tempore, & vario bellico apparatu à præfatis Commissariis Regiis instructus, copiis suis in alteram ripam transibat, & ad angustias, in adversis munitionibus Suecos, identidem redigebat; adeo ut, cum aliquot iterum diebus, integræ jam conficiendæ rei intentus, suspensa arma (quod, subsecutis induciarum tractatibus, sæpius factum) audiret, projecto in terram pileo indignaretur.

Sueci pacem ambiũt, quã ob varias rationes Rex non respuit. Erant itaq; hoc vario apparatu bellico Vladislai Regis, antequam serio bellum inchoaretur, in Borussia Sueci quasi debellati. Adeoq; etiam, saniore consilio usi, cum in eo jam esset, ut stationes & oppida eorum obruerentur, subito pacem ambivere, iis conditionibus, quales victoriis extor-

torqueri meliores vix potuissent. Quid ergo Vladislaus Rex? Vibrare gladium perseveraret, cum dexteras inimici offerrent? Conditiones aversaretur, cum reddere, quæ superiori bello multo sanguine & sudore parta, & aliquot annorum pertinacia defensa erant, ultro promitterent? Sine sanguine Urbes superbè contemneret, quæ multo sanguine, bello, sumptuque repetebantur? Consideratior & prudentior erat. Et quamvis alii, utendum præsenti fortuna & occasione, suaderent, cum Suecis, adhuc in Germania occupatis, uti se totis non liceret, & Romani Imperii & Polonicæ Reipublicæ viribus simul resistere illis impossibile esset: non posse jam Borussiam tantum, sed Livoniam & Estoniam quoque extorqueri, & Sarmatarum timorem ipsis Sueciæ rupibus finibusque illidi; immo Regnum fortasse integrum, recuperari. Quamvis hæc, inquam, & hisce similia nonnulli suaderent, tamen prudentissimus Rex in alteram partem declinabat: volvi etenim sæpius fortunæ rotam, & magnum detrimentum, in bello præsertim, non semel à parvo incommodo gigni: non virtutis semper Fortunam comitem esse, & eam sæpius fortissimos quoque, cum maxime abblandiri videbatur, quasi in medio cursu deseruisse: Cyrum

Thomyri Reginæ cum tanto exercitu prædæ & ludibrio fuiſſe, & Annibalem, ſedecim annis Italiæ incubantem, victoremque, cum tot præliis experientiam collegiſſet, ad extremum in Patria ſua victum: Pompeium, cum jam prius vere Magnᵒ eſſet, cum Senatu & Republica ſimul occubuiſſe, & victoris ejus Julij Cęſaris fortunam, cum ad ſummum perveniſſet, ad Mundam in Hiſpania, contra Pompei filios, vacillaſſe, & non, niſi per errorem, vitam & victoriam obtinuiſſe. Quin-imo modernum Imperatorem Ferdinandum Secundum, ab iiſdem Suecis non ante prælio fuſum, quam Germaniæ prope totius potens fuiſſet. Nil ſe ſupra hominem, nec fortunam in manibus habere; & licet habere videretur, facile elabi poſſe: *nihil enim firmi habet, qui in incerta propenſus eſt.* Et, poſito fieri poſſe quæ ipſi dicerent, Boruſſiam extorqueri, Livoniam & Eſtoniam recipi, Sueciam ipſam concuti, tamen quod noceret prius fore: nimio conſtare quod ſine diſpendio valetudinis acquiri non poſſet. Vigorem Provinciarum ſuarum ſuum videri: hunc exareſcere bello certiſſimum eſſe, & antequam Boruſſia Livoniaque reciperetur, prius fortunis omnibus, quas maxime ſalvas vellet, iterum ſpoliatas, perdi oportere: adeoque veriſſimum eſſe quod Romanus Sapiens,

Senec. lib. 7. de ben:

nullius

nullius metus tam gratus est finis, ut non gratior sit solida & inconcussa securitas. Prætera bellum ipsum, cum honeste vitari potest, gravissimum Reipublicæ morbum videri: jam autem *nulli dubium esse quin felicior sit inconcussa valetudo, quam ex gravibus morbis & extrema minitantibus, in tutum vi quadam & patientia educta. Non dubium esse quin felicior pax sit nunquam lacessita, quam multo reparata sanguine.* Pacem denique esse, quæ una innumeris triumphis potiatur: & ideo Regem sapientissimum quemque ad illam respicere. Insipientiæ esse, cum citra sanguinem, damnum, & sumptum offeratur, aversari. *Sapientia enim altius sedet, nec manus edocet, animorum magistra est. Vis scire quid illa eruerit, quidve effecerit? Non indecoros corporis motus, nec varios per tubam ac tibiam cantus, quibus exceptus spiritus, aut in exitu, aut in transitu formatur in vocem: non arma, nec muros, nec tela. Utilia molitur, paci favet, & genus humanum ad concordiam vocat.*

Lib. 6. de benef.

Sen. Epistol. 66.

Senec. Epist. 90.

Assensit ergo, optimis rationibus ductus, Suecorum propensioni Vladislaus Rex, & prudentissimis aliquot viris, ab utraq; parte, ad formandos pacis, seu induciarum, articulos, designatis, tribus potissimum iis, Stumsdorffii, Anno 1635. 2. Sept. stylo veteri, convenit.

Conditiones induciarũ Anno 1635. 2. Sept. Stylo veteri.

I. Ut viginti sex annorum, hoc est ab anno, quo hæc agebantur, 1635. Mense Sept: usque ad primam Julij, stylo veteri, Anni 1661. induciæ essent, & interea temporis de perpetua pace tractaretur.

II. Pars utraque in Livonia, sicut præteritis sexennalibus induciis posséderat, ita hisce induciis quoq; possideret.

III. Ut quicquid in Borussia Sueci bello superiori invaserant, & durantibus sex annorum induciis hucusq; possederant, deductis sine incolarum damno præsidiis, ita omnia & integra Poloniæ Regno restituerent, ut ne munitiones & fortalitia quidem, præsertim quæ Elbingæ, & circa Elbingam, durante hoc bello extruxerant, demolirentur.

Hisce feliciter conclusis, Nigram Aquilam Polonæ Reipublicæ Sueci, restituere. Hanc navim bellicam, nondum elapsis induciarum terminis, in statione Gedani, secundum in Daniam ventum præstolantem, integra Classe advenientes Sueci, Anno 1635. 14. Julij, interceperant; eo titulo, quod non regia, sed Hevelij Civis Gedanensis esset, qui variis eos in rebus, ut ajebant, irritasset. Et licet Regiam esse variis rationibus demonstraretur, tamen hucusque, variis artibus, restitutionem distulerant. Nunc autem, factis viginti sex Annorum induciis, Vladislaus Rex, traditis

Nigram Aquilam Sueci restituunt. 20. Sept.

ditis Johanni Heppen & Petro Scatoni Secretariis suis, Jacobi de la Garde Suecorum Generalis, litteris, ad Suecicæ Classis Admiralem misit: quibus lectis, Admiralis quidem, 20. Sept: navim restituit, sed ea conditione, ne insigniis Regni Suecici, quam diu in Classe Suecica essent, uterentur. Itaque præfati illi Secretarii Regii, in ipsa Classe quidem, abstinuerunt. Ut primum autem, deserta Classe, in altum vela fecere, pro suo in Regiam Majestatem Zelo, insignia statim reposuere: & sub vesperam, insigniis Suecicis superne pendulis, in Classem Suecicam, & exinde Gedanum revertere. Sed hoc Nigræ Aquilæ imminentis mali erat breve solatium, paulo post enim, in Hispanias, vela factura, adhuc in mari Balthico naufragio periit.

Quicquid in Borussia Sueci tenebant bona fide Reipubl. Polonæ restituunt.

Cæterum (ut ad summam rei revertar) postquam, in subsecutis eodem Anno Mense Novembri Comitiis, à Vladislao Rege & Polona Republica conditiones ratificatæ & confirmatæ fuere, quicquid in Borussia possidebant, bona fide Sueci restituere. Ita iterum sola ostentatione armorum Vladislai Regis, citra unius militis jacturam, potior Borussiæ pars liberata. Elbinga cum pristino ejus territorio atque Insula minore, & munimentis ibi exstructis, recepta: Pillavia & ea Neringiæ pars, quæ ad eam spectat, recuperata. Mariæburgum,

gum, cum Insula majore, Poloniæ restitutum. Stuma, Brunsberga, ac Tolkmitum, cum eorum territoriis omnibus, Sarmatiæ, à qua male divisa hucusque fuerant, reunita. Hauptum vero & Junkerthalium, quia oportuna non videbantur, solo æquata. Quid amplius? Liberata ingenti metu damnoq; Provincia, quæ à gravissima exercituum in invicem collisione, suam tantum comminutionem certo certius, nisi hæ induciæ quasi Cœlo missæ intervenissent, imminentem abominabatur. Quemadmodum enim molarium lapidum collisione, frumentum solummodo in medio fusum comminuitur, nihil in invicem alias nisi calorem, sordes, & pulverem ipsa sui collisione generaturi; ita miserorum subditorum substantia, exercituum, collisioni media, tantum comminuitur: nihil in invicem alias collecturi, nisi enerves iras, sordidum & inane odium, & infinitum pulverem calamitatum. Hoc ut præcaverat prudentia sua Vladislaus Rex, ita alio beneficio, Balthicum quoque mare littoribus, & littora Poloniæ Regno restituit. Soluti compedes dolosi hostis, & Sarmatiæ portubus liberum, cum toto terrarum Orbe, negotiationis exercitium procuratum. Novis pagis & arcibus Provincia exornata, novis colonis pagi & arces instructæ. Et omnibus aureæ pacis commodis

modis Borussia paulatim iterum sibi reddita, cæpit tandem, obductis calamitatum cicatricibus, pristinæ integritatis felicitatisque suæ faciem agnoscere.

Quapropter gemina obligatione Vladislao Regi, tanquam Domino & benefactori obstricta, eundem jugi encomio celebrabat. Nec Borussia tantum, sed pleraque Europæ Regna, hanc incruentam de hostibus suis victoriam, pacem, & libertatem Borussiæ postliminio restitutam Vladislao Regi congratulabantur. Quin imo & ipsum Sacratissimum Imperatorem Ferdinandum II. Vladislai Regis admiranda felicitas in congratulatorias voces rapuit. Et quamvis transactio hæc, inter Poloniam & Sueciam subsecuta, non mediocre damnum rebus Imperialibus generaret (quoniam, ut supra insinuatum est, inter Rempublicam Polonam & Cæsariam Majestatem contra Suecos, in eventum belli, de armorum conjunctione convenerat: neque Suecis Germanicæ & Polonicæ potentiæ simul resistere possibile fuisset; qui tractatus pacis ab Imperatoria Majestate Principi Electori Saxoniæ tanquam delegato commissos, callide in aliquot menses protraxerant, ut exitum tractatus Prussici viderent, & ex illo res suas in Germania metirentur) nihilominus tamen Cæsar Vla-

Lagatus Cæsaris Vladislao Regi, Cæsaris nomine, cōgratulatur: hujus petitiones, & laus.

dislai Regis nepotis ſui erga Polonam Rempublicam ſumma merita, & famam non belli tantum, ſed etiam feliciſſimę hujus pacis gloria ſublimem, publica voce deprædicandam cenſuit: & per Conſiliarium ſuum Appellationum Bohemicarum ac Prolegatum in aula Regia Poloniæ Reſidentem, Alexandrum à Greiffenclaw, Regi & Reipublicæ, de tam incruenta victoria, de rariſſima illa felicitate, & glorioſiſſima pace, ſive induciis cum Suecia initis, congratulatus eſt: atque id tantum ſimul requiſivit, ne ea pax fœderibus & pactis Polonicis, cum Auguſtiſſima Domo Auſtriaca ſancitis, & à longo tempore religioſe ſervatis, aliquo detrimento eſſet. Ille igitur Greiffenclavius, Menſe Novembri, Comitiis iis, quibus pax illa confirmabatur, coram Rege & Senatu, multa ad hanc rem pertinentia ſolenniter & diſerte locutus, non tantum optimum reſponſum, ſed etiam dexteritatis & eloquentiæ præclaram laudem obtinuit, Cæſari ipſi per litteras Regias conteſtatam. Juvenis multifaria doctrina, maturo judicio, & experientiæ ſingularis; cognitione etiam præcipuarum totius Europæ (quam totam fere peragravit) linguarum, & equeſtribus exercitiis inſignis: prudentia vero ferventique in Cæſarem obſequiorum fide, & rebus geſtis Imperio & Polonico Regno notiſ-

ſimus:

ſimus: qui non Paternam tantum, ſed etiam maternam Trukſeſiorum à Reinfelden proſapiam, (quorum utraque vetuſta nobilitate, & ſummis in Imperio dignitatibus, jam pridem excelluit) ſua virtute non tantum ſectatus eſt, ſed multis etiam modis exornavit.

Cæterum, ut ad Vladislaum Regem (qui Greiffenclavium hunc in Cubicularium ſuum deinde, virtute tractus, legit) revertar; hic, poſt Comitia, in Pruſſiam deinde, ut Urbes & Oppida ab hoſte reddita coram intueretur, & pręſentia ſua bearet, profectus eſt. Et per Mevam, Mariæburgum, Pucium quoque deflexit, ut nihil ad Balthicum mare non luſtratum relinqueret; cujus ſinus, Iſthmos, freta, portus, & Inſulas, in futurum providus, ſcrutari voluit; ut in quibus ſuperiori bello peccatum, quæ fieri oportuiſſet, ubi propugnacula hoſti, ubi munitiones, ubi bellicæ naves (quarum magnam nimis in Polonia ſua penuriam prudentiſſimus Rex animadvertebat) objiciendæ fuiſſent. Et profecto hoc unum Poloniæ deeſſe ſemper prudentiſſimi quique judicaverunt & admirati fuere. Nullum enim Regnum eſt quod facilius claſſem extruere poſſit, & minus extruit. Ligna ipſa, reſinam, picem, & alia omnia ad ædificandas naves requiſita, toti Europæ communicat;

Rex loca varia, & præſertim à Suecis reddita, uſitat.

ipſa negligit: & interim claſſibus inimicorum obnoxia, ſuis impugnata materiis, nudum ad invaſiones, vaſtationes, vellicationesque, latus præbet. Cæterum (ut prudentioribus illa relinquamus) in itinere illud celebre quoque Olivenſe, Ordinis Ciſtercienſis, Monaſterium, quod multum etiam hoc bello Suecico paſſum fuerat, vidit: immo & hoc gratiæ fecit ut pernoctaret. Ibi panem olim in lapidem verſum, nitidiſſimi templi altaria, & ornamenta, artificioſiſſima manu acupicta, videns, locum illum ſuſpexit, in quo, glorioſæ memoriæ, Parens ejus Sigiſmundus III. primo ex Suecia in Poloniam veniens, à Reipublicæ Polonæ Magnatibus, juramentum fidelitatis accepit. Hoc Monaſterium à Pomeraniæ (aut Pomerelliæ potius) Ducibus, amœniſſimo loco, inter mare & montium fauces medio, ab Huſſitis, tumultu Gedanenſi, & caſibus aliis non ſemel exuſtum, dirutum, ſpoliatum, tamen in melius ſemper, magna providentia & gratia Dei, reſurrexit: Et variis, à variis Principibus Regibusque, Privilegiis dotatum, etiam ſub Davide Konarski, inſtante glorioſæ memoriæ Sigiſmundo III. Vladislai Regis Patre, Infula à ſummo Pontifice Clemente VIII. decoratum. Qua ſubſequentes Abbates, Adamus Trebnitz ſanctiſſimæ vitæ Præſul, Johannes & Alexan-

lexander Grabinſcii, Germani fratres, integerrimi & omni virtutum genere Ornatiſſimi viri, & modernus Michaël Konarski, ſupra memorati Davidis Konarski Patruelis, prudentiſſimus Abbas, ex Illuſtriſſima Germanorum Comitum von Schleſen familia oriundus, adhuc feliciter utitur, & omnes porro ſucceſſores, per gratiam Dei, uſuri ſunt. Hujus quoq; Monaſterii Filius, ille non uno nomine Reverendiſſimus, Leonardus Rembowski eſt, Abbas Polplinenſis, & Commiſſarius Ciſtercinenſis Ordinis, per Poloniam, Generalis, non ſemel confirmatus. Cujus viri laudes juſte proſequi, rei ſeries non permittit.

Hoc famoſum Monaſterium ergo poſtquam Vladislaus Rex perluſtraſſet, & nocturna quiete præſentiaque ſua decoraſſet, Regiam illam Urbem Gedanum, Emporium totius Balthici maris, & tot Regnorum in circuitu, celeberrimum, intravit. *Gedanū intrat.* Qua ibi pompa, magnificentia, quo honore exceptus fuerit: quomodo diſtincti in cohortes & vexilla cives obviam in campos exiverint: quibus, & quam compoſitis in miram humanitatis ſpeciem, verbis, Magnæ Urbis Laudatiſſimi Conſules, fidelium ſubditorum obſequia ſuo Regi detulerint, impoſſibile dictu eſt. Sed facile quilibet judicaverit, qui incolarum

genium, integerrimi prudentissimique Senatus candorem, & fidelissimæ Urbis erga legitimos Dominos reverentiam & Zelum, minime ad præsentiam Regis otiosum, novit.

Elbingā quoque. Postquam ergo desiderio officiosissimæ Urbis diebus aliquot præsentiam suam Rex Vladislaus indulsisset, Elbingam & ad alia loca porro perrexit: omnibus ubique in occursum passim effusis, cum vindicis Publicæ libertatis faciem omnes anhelarent. Præsertim cum nullius injuriæ memorem cognovissent, ut qui clementiam, tot injuriis hostium, quos vicerat, lacessitam, incorruptam tamen, etiam in malis subditis, perseverantem, nullius sanguine contaminaret.

Mira clementia Regis, qua omnia bella consūmavit. Et profecto multos rara clementia Regis in admirationem rapuit. Licet enim variis in locis multos perfidiæ suspectos, multos palam reos, et, tempore belli, in exitium Reipublicæ sedulos, comperisset, tamen omnibus pepercit; quo magnitudinem animi sui, nec pace, nec bello, nec in hostibus, nec in subditis, ad vilissimam ultionem degenerantem, ostenderet. Quippe *nullum est argumentum magnitudinis certius, quam nihil posse, quo instigeris, accidere. Pars superior Mundi & ordinatior, ac propinqua sideribus, nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, nec versatur in turbinem: omni tumultu caret, inferiora fulminant.* Sen. lib. 3 de ira.

Eodem

Eodem modo sublimis animus quietus semper, & in statione tranquilla collocatus, intra se premens quibus ira contrahitur, modestus & venerabilis est & compositus. Nec ego ullam aliam ob rationem Regibus Serenissimi titulum, ab initio, consensum hominum aut attribuisse, aut etiam illos admisisse crediderim, quam ut nullis magis quam Regibus jugem Serenitatem (procul ab inferiorum hominum alternantibus quotidie nebulis, pluvia, serenitate, & mox iterum nubibus) competere recordarentur. *Quia æquius est hominem hominibus præpositum miti animo exercere Imperium, & cogitare, utrum Mundi status gratior oculis pulchriorq; sit sereno ac puro die, an cum frigoribus crebris omnia quatiuntur, atq; ignes hinc atq; illinc micant. Atqui non alia facies est quieti moderatiq; Imperij, quam sereni Cœli & nitentis.* Itaq; Vladislaus Rex, hac quoq; parte Regum Serenissimus, nulla publicam lętitiam tristitiæ nube corrupit. Et postquam omnia perlustrasset, & quædam etiam, quæ fieri vellet, ordinasset, illibatum & victoris, & pacatoris, & clementiæ, & Patris Patriæ nomen in Poloniam retulit. Maximus & felicissimus, meo judicio, Regum: qui, duorum Annorum spatio, omnes & potentissimos Polonię hostes gloriosissime vicit, felicissime pacem restituit, & dilatatis alibi, alibi restitutis Regni terminis, omnia in circuitu bella clementia consummavit.

Sen. lib. 1 de clem:

GE-

GESTORUM VLADISLAI IV. PARTIS SECVNDÆ LIBER TERTIUS.

CAPVT PRIMVM.

ARGUMENTUM.

VLADISLAUS IV. Regnum suum visitat, & Vilnæ, annulum, proprio digito suo detractum, Laureæ Doctorali Mathiæ Casimiri Sarbievij inserit.

SUMMARIUM.

Vladislaus Rex, post bella omnia, pacis commodis Sarmatiam beaturus, ad morem Monarcharum prope omnium, Regnum suum visitat. Inter alia autem bona Reipublicæ communicata, non minimum fuit, quod doctis viris exhibuit. Adeoque Vilnæ cum Serenissima sorore Anna Catharina Constantia, Nuntio Apostolico, & pluribus Senatoribus, Academiam ingressus, Doctissimum virum, scriptisque libris famosissimum Mathiam Casimirum Sarbievium, Societatis Jesu, publice

publice pro Doctorali Laurea assumentem, audit. Dum vero insignia doctoralia ei conferuntur, ipse Rex, annulum digito suo detrahit, & Laureæ ipsius Doctorali inserit. Hunc honorem docto uni exhibitum ad omnes pertinere. Reges & Imperatores varij adducuntur, qui litteris & litteratis honorem exhibuere, neminem autem ad favorem hujus Regis pervenisse. Sperandum vigorem litterarum tanto Patrono & fautore; quibus fatum imminere frustra aliqui doluerunt. Tandem Sapientibus, aureo seculo, Regibus, Vladislaus comparatur.

MOre Imperatoribus Regibusque Magnis inveteratum est, nonnunquam è loco in locum, ex Provincia in Provinciam, ex aula in aulam migrare. Ita veteres Romani Imperatores Romæ sæpius, Mediolani sæpe, aliquando etiã, Alpes transgressi, Treveris commorabantur. Ita Persarum Reges, & Susis, & Persepoli, & in Babylone, & in Ecbatanis, certis temporibus anni versabantur. Carolus Magnus, præ aliis Galliæ locis, Ingelhemium ubi natus erat, Aquisgranum ubi mortuus est, & Noviomagum ad Vahalim frequentabat. Moderni Galliæ Reges, præter Lutetiam Parisiorum, S. Germani, & Fontisbellaquæi delicias amant. Poloniæ Reges nonnunquam aulam suam Craco-

Monarchæ sæpe aulas suas transferunt.

viam, Warsaviam, & Vilnam transferunt. Et moderni Cæsares Posonium, Pragam, Lintzium, & Viennam, per otium & occasionem, migrant.

Fecerunt autem & faciunt hoc magni Imperatores Regesque non sine ratione. Præterquam enim quod subinde novitatibus animum, à maximis Imperij curis reficiant, suadent etiam prudentissimi viri propter utilitatem. Hinc Suetonius, *ut vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem absentia tueare*: quæ dubio procul jugi præsentia minueretur. Quippe *continuus aspectus* (ut Livii verbis utar) *minus verendos magnos homines ipsa satietate facit*. Addit Politicorum Princeps Cornelius Tacitus, quia *& Majestati major ex longinquo reverentia est*. Aliud etiam inde emolumentum, non Principum quidem, sed subditorum emergit: quos præsentia Principum (præsertim si boni sunt) instar solis recreat afficitque. Quemadmodum enim clarissimum hoc diei Sidus, quocunq; radiis suis pertingit, & serenitatem, calorem, & vigorem, & fertilitatem inducit; ita Principes, Imperiorum Regnorumque suorum Soles, quemcunque locum præsentia sua lustrarint, & lætitia, & vigore, & observantia legum, et, nunquam sine fructu, aureæ pacis felicitate beant. Tolluntur Magnatum, semper in subditorum perniciem, discordiæ: redeunt

Rationes quare.

De Cæsar.

Lib. 35.

Lib. 1. Annal.

in gratiam inimici: eradicantur dissidiorum fibrę: dirimuntur partium longa pertinatia fotæ lites: et, velut aureo Mercurii thyrso, in complexum mutuum serpentes provocantur. Verbo. Ita Provinciam, quamcunque ingrediuntur, præsentia sua bonis omnibus satiant nutriuntq;, sicut *oculus Domini saginat equum.*

Hos magnos itaq; Imperatores Regesq; Vladislaus Rex imitatus, propter novissimam potissimum rationem, Warsavia Vilnam proficisci decrevit, ut, cum subditos, ab omni bellorum metu liberatos, innumeris aureæ pacis commodis locupletasset, nunc per otium præsentiæ suæ emolumentis bearet. Itaque, cum post inducias cum Suecia factas Borussiã & alia Poloniæ loca peragrasset, & aliquo jam tempore in Mazovia Warsaviã habitasset, An. 1636. cum Serenissima sorore Anna Catharina Constantia, & Senatorib⁹ variis, Vilnam in Lithuaniã quoq; profectus est: et, victis longinqui itineris difficultatibus, post aliquot tandem septimanas, feliciter appulit. Quomodo autem à Magna illa Magni illius Ducatus Metropoli exceptus fuerit: quibus cæremoniis introductus: quibus arcubus triumphalibus honoratus: quibus deniq; orationibus salutatus, quoniam ad alias, extra Poloniæ Regnum, nationes fama sparsit, supersedeo *Vladislaus Rex Vilnam se confert.*

 dicere,

dicere,& me ad illa accingo potissimum, quæ oculis totius Mundi, & æternitate dignissima, ibi Vladislaus gessit.

Ejȝ amor erga litteras.

Inter omnia alia autem nihil præclarius, ad exemplum Principum hujus ævi efficacius, & honorem eruditorum virorum luculentius fuit, quā quod liberalibus disciplinis exhibuit, & ostendit æque sese Musarum, quam Martis & Bellonæ, consortio delectari: immo post arma & pacem, nihil adeo, quam litteras & viros litteratos amare. Habebat in familia sua continuo, præter alios viros doctissimos, Matthiam Casimirum Sarbievium, virum divinis humanisque litteris docendis versatissimum, Poësi vero ita eminentem, ut & à summo Pontifice Urbano VIII. Laurea donatus fuerit, & à toto terrarum Orbe, non suppar tantum Horatio, sed par, & superior etiam, passim judicaretur. Adeo profecto, superstes licet adhuc, invidiam omnem supergressus, ut in Gymnasiis quoque opera ejus, publicè juventuti pręlegerentur. Hunc è Societate Jesu (ex qua & Illustrissimæ familiæ virum, quæ varios Senatores, & quasi Reipublicæ fulcra, Regno genuit, Stanislaum Pstrokonski, doctrina, scientia, & sacrarum litterarum peritia singularem, Confessarium habet) Vladislaus Rex in Concionatorem suum legit. Hanc enim Socie-

tatem,

tatem, sicut pleriq; Christiani Principes, ob doctrinam, vitam inculpatam, & fidei promovendæ Zelum, arcte complectitur. Licet multi ex vulgo viri, livore magis & differentia vitæ quam ratione ducti, nonnunquam minus candide traducant. Sed recte Seneca: *Quis potest placere populo, cui placet virtus? Malis artibus popularis favor quæritur: similem te illis facias oportet. Non probabunt, nisi cognoverint. Multo autem ad rem magis pertinet, qualis tibi videaris, quam qualis aliis. Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest.* Cæterum [ut ad rem revertar] Vladislaus Rex, hunc doctissimum virum, jam antea, ut dixi, in concionatorem suum legerat, cum & integerrimæ vitæ, & ejusmodi comperisset, qui salutaria potius quam placita propinaret, & cui conscientiam & animæ suæ salutem tuto concrederet. Secutus in hoc consilium Sapientis Latini. *Eligamus non eos*, inquit, *qui verba magna celeritate præcipitant, & communes locos volvunt, & in privato circulantur: sed eos qui vita docent, qui, cum dixerint quid faciendum sit, probant faciendo: qui docent quid vitandum sit, nec unquam in eo, quod fugiendum dixerint, deprehenduntur. Eum elige adjutorem, quem magis admireris cum videris, quam cum audieris.*

Epist. 29.

Senec. Epist. 52.

Cum ergo hunc prudentissimus Rex sibi in

Annulum digito suo detrahit, & Laurea Doctorali P. Sarbievij inserit Anno 1636. 3. Non: Iul.

Patrem quodammodo adoptasset, & profundam ejus doctrinam quotidie magis & magis adverteret, virum tot gentium linguis celebratum, & à Summo Pontifice Laurea jam ante donatum, summa Sacrosanctæ Theologiæ Laurea pariter exornandum duxit; ne minus quam Pontifex & terrarum Orbis, Concionatorem suum facere videretur. Quid ergo? Ipse Rex ad fastigium illud virum dignissimum exhortatus est, non ausum Regi suo in regio hoc favore resistere. Sed rem ipsam ex monumento gratæ testificationis, super hac ipsa re, ab eloquentissimo viro P. Johanne Rywocki, in eadem Academia Vilsnensi Sacræ Scripturæ Professore Ordinario, qui Cæremoniæ huic interfuit, audiamus. *Sublatis omni ex parte hostibus, & Regno ad sensum pacis composito, cæpit Vladislaus IV. Poloniæ & Sueciæ Rex invictissimus pacis commoda suarum felicitati terrarum impertiri. Non minima inter cæteras curas fuit industria, qua se liberalibus disciplinis impendit: quas certũ est efflorescere magis, cum viri eruditi ad æstimationem cæteris porriguntur. Pervenit hæc quoque dignatio ad Vilnensem Societatis Jesu Academiam; quam ut tanto amplius eveheret, Reverendum Patrem Matthiam Casimirum Sarbievium è Societate Jesu, Concionatorem suum, ac Theologum, virum diu in docendis divinis hu-*

nis humanisque litteris versatum, & libris impressis Orbi notissimum, Laurea Theologica exornavit. Adijt ea de causa 3. Non: Jul: Anno 1636. sacram D. Johannis ædem, principem Academiæ locum; & sublimi solio effultus, se ac Serenissima sorore Anna Catharina Constantia præsente, celebritatem de more peragi voluit. Aderat & Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus D. Marius Philonardus Archiepiscopus Avenionensis, in hoc amplissimo Regno Nuncius Apostolicus, & magna Illustrissimorum Senatorum ac Procerum corona. Ibi primum à Magistratu Academico insigne Universitatis ad pedes S. R. Majestatis depositum est, in signum subjectionis: jussum deinde Regio nutu erigi, in testimonium concessæ approbatæque literariæ potestatis. Disputatum tandem à Doctoribus, & usitata candidatis specimina præmissa. Postquam eo ventum est, ut Promotor Reverendus Pater Jacobus Lachowski Societatis Jesu in Lithuania Præpositus Provincialis, insignia Laureæ Theologicæ conferret, Serenissimus Rex Annulum suo digito detraxit: quem perillustris ac Admodum Reverendus Dominus Johannes Gembicki in Regno Poloniæ Cancellariæ Majoris tunc Regens, eleganti, & fida favoris Regij interprete oratione porrexit, ut hoc singulari, non tantum munere, sed & Privilegio Reverendus Pater Candidatus inter Doctores transiret.

Eximia

Eximia hæc dignatio Vladislai Regis fuit: quæ uni Sarbievio quidem exhibita, in totum genus litteratorum transiit. Quippe *quando unum quempiam honore afficio, de universis bene promereor. Nullum namq; beneficium cum ratione & judicio datum, illius tantum sit, qui id accipit; sed omnibus in universum, tanquam præmium similium laborum proponitur.* Verumenimvero non potuisset prudentissimus Rex meliori Symbolo amorem suum erga litteras declarare; adeo ut hac parte omnium Imperatorum Regumque, in simili causa, munificentiam vicerit. Licet enim Alexander Magnus Aristoteli centena aliquot talenta donarit: licet Scipio Africanus tam elegans liberalium studiorum omnisq; doctrinæ & admirator & fautor fuerit, ut Polybium Panætiumq;, præcellentes ingenio viros, domi militiæq; secum haberet, & quotidianis muneribus locupletaret: licet Pompeius Magnus, hac quoq; parte se ipso non minor, à Mithridatico bello reversus, Rhodis fasces in auditorium submissos intulerit, Philosophos disserentes audiverit, singulis talentum dederit, & Theophanum Mitylenæum, quem secum semper habebat, in publica militum concione Civitate donarit: licet Augustus Horatium prædiis, villis, servis ditaverit; immo & Vespasianus, Antoninus

Constantius Imp: Or: de Them:

toninus Pius, Alexander Severus, Caracalla, & Diocletianus, quamvis partim avari, partim impii pessimique, in hac tamen parte liberales fuerint: licet denique, ex recentioribus, Carolus Quintus & Sigismundus Imperatores, Doctorum eximii fautores extiterint, quos Nobilibus quoq; præferrent; tamen nullus eorum, hanc Invictissim Vladislai Regis erga litteras dignationem æquavit. Adjudicent enim alii præferentiam loci, quam tamē alii, in litteras & litteratos obliqui, superbe rapiant. Alii Civitate Romana donent, qua tot centena millia sceleratorum fruebantur. Alii etiā, dextera in pecuniæ thesaurum mersa, talenta annumerent, quorum centena etiam indignis projiciebant. At hic paulo ante Moschorum triumphator, Turcarum victor, Tartarorum cōcisor, Suecorum & hostium suorum terror, è pulvere bellico ad Academicum transiens,

Edita doctrinæ Sapientum templa serena,

Vladislaus ingreditur, Serenissimam Sororem Annam Catharinam Constantiam, & tot Senatores Proceresq; secum trahens; ut quod exhibiturus erga litteras beneficium erat, & exemplum æterna memoria dignum, latius spargeretur, & omnis eruditionis reverentiam Reipublicæ universæ incuteret. Quid amplius? Inter Do-

ctores sedet, qui paulo ante fortunæ casibus, & hostibus suis immersus, adversariorum latera fodiebat. Disputationes, argumenta, Sylogismos, & docta Sophismata audit, qui, à bello recens, armorum strepitu, tormentorum fragoribus, apertis præliis, & Stratagematibus, à juventute assueverat. Et tandem non talenta, aut alia his similia, quibus avaritiam irritaret, obtulit: sed annulum (quem nonnulli coronam cordis, quod venarum ad cor ipsum excurrentium capita in digito coronet, nominavere) articulo manus detraxit, ut Sapientiam diademate cingeret. Digitos Regios spoliavit, ut eruditissimi viri condecoraret. Ornatum levæ minuit, ut Doctorum numerus augeretur. Merito ergo Augusto Vladislaus Augustior, & Magnis, Alexandro & Pompeio, major: qui tot gradibus altius, in litteris cohonestandis, ascendit, quot annis posterior venit.

In vanum itaq; nunc interitum mihi litteris illi minati videntur: quas jam vibrari, sicut corpora instante morbo: jam temporum malitia, aut ferocia meliores illas omnes mitioresq; Musas à nobis abire dixerunt. Vivunt, vigent, & vigebunt literæ, quam diu potentissimi & invictissimi Reges, in pretio illas habentes, tam illustri-

ſtribus ſignis venerabuntur; quam diu Principes manu, qua ſceptra tenent, membranas non dedignabuntur; & Majeſtate, qua Regna & Imperia moderantur, eruditionem & eruditos fovebunt: Verbo: quam diu Vladislai erunt. Siquidū,

Sint Mæcenates, deerunt non Flacce Marones.

In exemplum ſe modo poſteris, & Regibus terrarū Orbis, Vladislaus poſuit: nec deerunt, ut ſpero, qui imitentur, qui eruditionē manu teneant, ſi uberes doctrinæ fructus volunt; qui indubie, ad ſummam Regnorum felicitatem, ſub hiſce talibusque patronis, jugitur germinabunt matureſcentq;. Sentit & experitur fortunata tanto Rege Polonia: quo præeunte, ad omnis eruditionis adita, feliciſſime ſequitur; adeo ut plurimis & doctiſſimis modo viris abundet, quibus neſcio an aliquod Europæ Regnum pares habeat.

Jam vero reliqua, quæ ex tanti Regis præſentia, prudentia, & diſpoſitione orta, in Lithuania & in Sarmatia omni porro fuerūt, facile quilibet judicaverit, qui Sapientiſſimorū Regum Imperia cōſideraverit. Prorſus eadē enim fuerunt, & prorſus idem Vladislaus fuit, quod aureo ſeculo Reges, cum Philoſophi imperarent. *Hi* (ut Poſidonius apud Senecam ait) *continebant manus, & infirmiores à potentioribus tuebantur, ſuadebant diſſua-* Epiſt. 90.

 debant-

debantque, & utilia atque inutilia monstrabant. Horum providentia ne quid deesset suis providebat. Fortitudo arcebat pericula, beneficentia augebat ornabatque subjectos, officium erat imperare, non Regnum. Nemo quantum posset adversus eos experiebatur, per quos cœperat posse. Nec erat cuiquam aut animus in injuriam, aut causa; cum bene imperanti bene pareretur. Eadem hoc Sapientissimo Rege Sarmatiæ facies, idem Vladislaus Sarmatiæ suæ Rex: qui quidem, quam diu vixerit (utinam ad Nestoreos annos) aurei seculi felicitas in Sarmatia perseverabit.

CAPVT SECVNDVM.

ARGUMENTUM.

Connubium VLADISLAI IV. & Serenissimæ Reginæ Cæciliæ Renatæ Austriacæ: Hujus coronatio, & Principis Sigismundi Casimiri Nativitas.

SUMMARIUM.

Vladislaus IV. per Ossolinium Principem, Ferdinandi II. consensu privatim impetrato, & obtenta dispensatione à Summo Pontifice, Principem Johannem Casimirum, Respublica Polona vero, Johannem Lipski Culmensem Episcopum, & Comitem Casparum Dönhoffium Palatinum Siradiensem, Viennam mittunt. Horum solennis ingressus Viennam, & Culmensis Episcopi ad Ferdinandum Tertium Oratio, qua Cæciliam Renatam Austriacam Vladislao IV. Poloniarum & Sueciæ Regi in connubium solenniter deposcit: Ejusdem Oratio, qua Cæciliam Renatam Austriacam, jam designatam Vladislai Regis Sponsam, & Poloniarum Reginam, ejusdem Regis nomine salutat. Archidux Claudia Oeniponto Viennam venit: qua excepta, Serenissima Sponsa Cæcilia Renata Austriaca, Johanni Casimiro Principi, Vladislai IV. Personam

repræsentanti, solenniter copulatur. Imperatrix Vidua, ex Styria Viennam venit: qua ab omnibus salutata & valedicta, Serenissima Sponsa, Archiduce Claudia, Principe Casimiro, Georgio Traschowicio Jaurinensi Episcopo, & Reipublicæ Polonæ Legatis, comitantibus, in Poloniam proficiscitur: in cujus primis limitibus à Magnatibus Polonis excepta, maxima solennitate, Cracoviā primo, inde Warsaviam ingreditur. De novo Vladislao Regi solēniter copulata, in Poloniarū Reginā coronatur; & sumptuosissima spectacula, à Vladislao Rege, in hujus solennitatis honorem, instituuntur. Tandem, omnibus rara munificentia Regaliter à Vladislao Rege donatis, Serenissima Archidux Claudia ad Imperatorem, & Oenipontū revertitur. Interim Regina Cæcilia Renata concipit, & Principem Sigismundum Casimirum feliciter enititur; Hic solenniter baptizatur, & votum longæ vitæ Regiæ.

Rex Vladislaus Cæciliā Renatā Austriacā in connubiū respicit.

UNum porro adhuc ad solidam Poloniæ felicitatem deerat, digna tanto, tanti Regis, fastigio Conjunx, quæ in consortem dignitatis assumpta, Augustam deinde Prole Regia stiparet Domum; cujus beneficio, cum jam, quo ad naturalia, vivere Vladislaus desiisset, in multa porro secula superesset, immo etiam, si ita visum Superis, imperaret. Itaque cum is Vladislaus Orbi, & is Vladislao

dislao Orbis esset, ut Regio suo thoro dignissimam, è pluribus dignis, posse legere videretur, non alibi tamen, quam in Augustissima Domo Austriaca, individuam vitæ sociam quærendam censuit. Ad hanc non affectu aut cognatione tantum, sed rationibus variis validisq; tractus. Et primo quidem, propter avitæ Catholicæ Religionis studium, utriq; Domui Cęsareæ & Regali communē. Deinde, quia omni exceptione nobilissima totius Orbis, felix Imperatorum Monarcharumque, ultra Solis Oceanique vias quodammodo imperantium, procreatrix. Denique, ob mutua Romani Imperii & Polonæ Reipublicæ fœdera, amicitiam, vicinitatem: quæ hoc matrimonio firmius stabilirentur. Est enim, simul cum Regibus, Regnorum quoddam connubium, quod una cum matrimonij vinculo coalescit. Et amaverunt hanc mutuam, ab antiquo, vicina sibi Imperia, conjunctionem, crebris Principum Regumque connubiis confirmari. Sic Austriacas, Elisabetham Casimiri III. Elisabetham alteram & Catharinā Sigismundi Augusti, Annam & Constantiam Sigismundi III. summo utriusq; Reipublicæ cū applausu, Poloniæ Reginas legim⁹.

Hos Reges secutus Vladislaus IV. qui ex his, non minori utriusque Imperii cum assensu & voluptate, Serenissimam Cæciliam Renatam Au- *Hanc, per Ossoliniū Principē, à Ferdi-*

stria-

nando II. privatim Impetrat Anno 1636.

ſtriacam, Ferdinandi II. filiam, Ferdinandi III. Romanorum Imperatoris ſororem, propriam conſobrinam ſuam reſpexit. Itaque Anno 1636. Georgio Oſſolinio Principi, ſuo ad Sereniſſimũ Electorale Collegium (tunc Ratiſponæ ſolenniter congregratum) Legato, inter cætera quoque, ut Cæciliam Renatam Auſtriacam, ſibi in thori Regniq; Conſortem, privatim à Patre Ferdinando II. peteret, commiſit. Et tunc quidem Ferdinandus II. non parum ſibi congratulatus quod in fatali ſua debilitate, tamen ante mortem adhuc, Vladislaum Generum ſuum cognoviſſet, prudenter aſſenſit.

Caſimirũ Principẽ, cum Reip: Legatis, ſolenniter Viennã mittit Anno 1637.

Oberat unum autem cognati ſanguinis impedimentum, quo, ob ſolidas rationes, Apoſtolica diſpenſatione remoto, ad ipſa matrimonij vincula, Anno Chriſti 1637. palam proceſſum. Et à Sereniſſimo Rege Vladislao quidem Caſimirus Princeps, à Republica Polona vero Johannes à Lipie Lipski, tunc quidem Culmenſis & Pomeſaniæ Epiſcopus, nunc autem Gneſnenſis Archiepiſcop⁹, Primas Regni, vir eloquentiſſim⁹, & puriſſima latinitate prorſus Lipſius, & Comes Caſparus Dönhoffius, Palatinus Siradienſis, Illuſtriſſimorum Comitum, Magni Erneſti Dönhoffij Palatini Parnavienſis, & Gerhardi Dönhoffij,

Regii

Regii Mariæburgensis Oeconomi, Capitanei Cosserinensis & fortissimi Belli Ducis Germanus Frater; ita jam olim Sigismundo Regi charus, ut ultima, morientis Regis, gratiæ signa, non ore, non lingua, nec labris, sed, quod alibi inauditum, ejusdem Monarchæ manu perciperet, Viennam destinabantur.

Hic ergo Casimirus Princeps, cum duobus illis Poloniæ Regni Legatis, nobilissimo & numerosissimo duorū millium comitatu stipatus, Warsavia Viennam profectus est. Quam deinde, postquam in arce Wolkerstorffiana, diebus aliquot, longinqui itineris nauseam, quiete decoxisset, Anno 1637. 26. Julij, Legatis Regni una aut altera die præcedentibus, Regio splendore ingressus est. Antequam tamen Urbem ingrederetur, Archidux Leopoldus, rheda in occursum properans, officiosissime salutavit. Ac deinde in rhedam suam Principem Casimirum acceptum, in arcem novam deduxit: Reipublicæ vero Polonæ Legatis, Eggenbergianum Palatium commorationi assignatum. Quibus diebus aliquot cum Viennensi Episcopo, Comite Trautmanstorffio, & Domino Priggelmaiero, circa dotalia tractanda occupatis, Serenissimam Archiducem Claudiam interim, quæ Reginam Sponsam, honoris gratia, in Poloniam

Hanc ingrediūtur An. 1637 26. Iulij.

comitaretur, Oeniponto Viennam invitare placuit. Et hæc, licet tunc temporis obsidione Brisaci non parum commoveretur, tamen affectum in Augustissimam Domum Austriacam, & Cæciliam Renatam, potiorem ostendit. Quippe, Serenissimæ Proli valedicens, trecentis suorum assumptis, secundo Anaso Danubioq; descendit.

Cæciliam Renatam in connubiũ Vladislao IV. à Ferdinand: III. solenniter petũt. 31. Iulij.

Interim autem dum Claudia Archidux navigat, et, quo ad dotalia, facile deputati convenissent, Reipublicæ Polonæ Legati, ad aulam Cæsaris, die ultima Julij, se contulerunt. Quorum unus Johannes à Lipie Lipski Culmensis & Pomesaniæ Episcopus, nomine Regis & totius Reipublicæ Polonæ, hac oratione gravissima, Cæciliam Renatam, à Sacratissimo Imperatore Ferdinando III. Vladislao Regi in connubium, Poloniæ vero in Reginam, rara quadam facundia, deposcebat.

Pertinebat, Invictissime Imperator, ad novi Imperij auspicia, & Christiani Orbis vota, atq; auguria, ut Vladislaus Rex, post debellatos hostes, & tranquillatas Provincias, in Imperatricem Domum parta trophæa secum inferret; & victricibus armis in hoc Augusto sacrario suspensis, Regalem Manipulum, candidis tæniis, in opimam publici otij frugem fasciaret. Extimuerat nimirum Orbis, post receptum Cœlo Di-

vum

vum Progenitorem Ferdinandum, novi Imperij auspicia, dum videbâre, Augustissime Cæsar, ex Imperialibus Coronis ferream primum induisse, à vincente ferro Imperium auspicatus; nî cognatus Rex, ferrea auspicia in aurea vertisset, & Septentrionalis Mars, post belli fulmina, auream pacem, & lætum hymenæum Orbi, bellis fesso, prætonare cæpisset, Viennæ Procus, Coloniæ Pacificator. Nova ergo omnia, nova auguria Orbi ferimus, dum, inter bellorum Classica, Epithalamium apud novum Imperatorem, Magni Regis Pronubi præcinimus, à quo depulsis procellis disserenare jam in optatam malaciam incipiat, & ferrea sæcula aurescere. Quid ni hoc jam sperare liceat? Quando Mars ipse Orbi ad pacem pronubit, & Bellonam apud alterum Martem ambit, non arcum, sed Organa tractantem, ad præcinendum Cœlo & Orbi, Cæcilianam harmoniam: Quæ cum per Septentrionem nostrum dudum suave insonuisset, Martij Regis vota, hactenus per Orbem vaga, & multis ambita, in primam Orbis Domum pellexit; Cœlo, & fatis novorum seculorum texturam ordientibus. Sed præter hæc fausta Orbis auguria, Tuum hoc etiam, Maxime Imperator, sempiternum erit decus, quod tui Imperij prima salutatrix fuerit victoria, salutator Victor Rex, nõ vota modo, sed victoriam de se, in Victricem ferens Domum, ut plenum Majestas vestra haberet gloriæ

titulum, initio Imperij & hostes, & Amicos vicisse. Obsecundare etiam Rex Frater volebat, non publicis tantum votis, & augurijs: verum etiam Tuæ Majestatis & Augustæ Domûs genio, quod & illi antea prima Hungaricæ, & Bohemicæ Coronæ auspicia, à victoria, & nuptiis obtigissent; & huic, tanquam supra rerum humanarũ sortem fastigiatæ, ipsæ etiam mortes Imperia, Victorias, Connubia parturire soleant, ut neque modo aliam jacturam, aliam orbitatem sentiat, quam quod Divus Ferdinandus Pater mortalis esse desierit, quando statim Filius pro eo imperare, ac vincere, Filia in Reginam à Magno Rege, & Regno ambiri, ac novi Nepotes ad capessenda Paterna, avitaq; sceptra nasci cœperint: tanquam in hac Domo nihil non immortale sit, præter mortales. Quod ergò Cœlum, quod vota & auguria publica, quod Imperij Majestatis vestræ auspicia, & Imperatricis hujus, ac Nostræ Reginatricis Domûs, æterna fata destinabant: id Nos solenni istâ Legatione exequimur, vota & preces Serenissimi Regis nostri in Fraternum Majestatis vestræ sinum reverenter deponentes, quibus Serenissimam Principem Cæciliam Renatam, Majestatis vestræ Sororem, in Sacrum Connubium deposcit. Conspiravêre diu in hoc Conjugium sanctissima destinata Cœli, perennia Orbis Sarmatici fata, Procerum Consilia, Vota Populorum, Religio, Sanguis, Vicinitas: atque ut omnia

ista

ista conspiravisse, haud ambigendum sit, ad Vota Regis hîc demum sistenda, quæ per Principes Domos magis ambitus, quam ambiens circumtulit; ita Nostri Comitij, atq; adeo Regni Universi Consilia, & Vota huc incubuisse satis documenti est, dum petimus, quod ipsi cum universa Patrum Curia suasimus. Adeò quid Orbi, quid Imperio Majestatis Vestræ portendat nupturiens in Martia Domo Mars, etsi alienorum omnium incuriosi esse vellemus, nostrorum securi sumus, dum res & exempla pro augurijs habemus, nempe Elisabethas, Annas, Constantias, Augusta Reginarum nostrarum nomina, quas Rex, quas nos ipsi, istarum Nuptiarum Auspices, ac fidas paranymphas habuimus, mox in Renata Regina nobis renascituras. Hinc haud mirum, si post Reginas, quas nobis Austria dedit, quatuor Regibus Matres (quarum vel sola Vladislai Regis Mater satis adhæc vota invitamenti haberet) prona in Reginam hinc ambiendam, & Senatûs Consilia, & Ordinum studia, securis omnibus, nec Cœlum fallere posse, nec fatorum industriam aberrare; quorum hoc perenne quoddam arcanum est, in hac Domo alijs Reges, nobis Reginas nasci, utpotè, quibus non alibi, quam in liberis pectoribus, Reges nascantur. Quin nec Reginæ, nisi quod jam diu in Augusta hac Domo faustissimum Reginarum nostrarum Nidum, Cœlum, & Sæcula posuissent, gratæ & mutuæ redhibitioni pro Cymbarcâ

barcâ nostrâ obsecundantibus fatis, tanquam vel pro hac ipsa Imperatoris Austriaci Matre, jure hinc petamus Regum Nostrorum Matres, quas lubens & grata dabat hæc Domus nobis, mox etiamnum datura Novam Novis Sigismundis & Vladislais Matrem, quos Filiæ & Sorores Imperatorũ nobis parere consuêssent; datura, inquam, habituris quo, si Superis placet, tanti pignoris officium pensemus. Verum quæcunq; fuere & Serenissimo Regi, & Nobis ipsis, præsentis Voti & Consilij suscipiendi invitamenta: eadem etiamnum sunt, solenni prece & officio maturandi, privatis fulta Regiæ Domus rationibus, ob casum geminatorũ nuper funerũ, orbitatem, magnâ Orbis jacturâ, formidantis. Proprio præterea genio, optimus & sapientissimus Rex, diu ferebatur in cognatam & Maternam Domum, Cœli Alumnam, Orbis Gemmam, Religionis Altricem, Impietatis Domitricem, gloriæ Nidum, Virtutis Procreatricem, Cæsarum Matrem, Imperij Conservatricem. Proinde ex hac Ille sibi Thori, Sceptriq; Sociam, Nos Reginam deposcimus: & à Majestate Vestra, uti Domûs & Imperij Præside, petimus. Annuit his votis, procul dubio, Cœlum; annuit è Cœlo Divus Ferdinandus Pater, quia hîc Superstes annuerat; annuit ipse Orbis, lætus talibus augurijs se novo Imperio, almæ paci, aureo sæculo, inaugurari. Reliquum est, ut, cum Majestas quoque vestra annuisset, solennioribus

pactis, & sanctissimo fœdere rem velit maturari; cessuram, adspirante supremo Numine, in Magnum Orbis, & Imperij Christiani Emolumentum, Religionis præsidium, ac utriusque Domûs decus & solatium. Tui vero inprimis, Augustissime Cæsar, Imperij lætam faustitatem, ad quam fortunatissimus Rex præit Nuptiali omine, in partem fausti auspicij ipse veniens, sanguine Frater, fœdere Socius, Connubio Affinis, ut accessura magna novo Imperio fulcra, certius omnibus auguriis sit, cum accedit Magnus, Potens, Bellicosus Rex, uno verbo dicam, Vladislaus.

Post triduum deinde, cum Sacratissimi Imperatoris voluntas in consensum prudentissime desiisset, ab eo, ad Cæciliam Renatam, tanquam jam Vladislai Regis Domini sui Sponsam, & suam, & Poloniarum designatam Reginam, conversi, idem qui primo Culmensis & Pomesaniæ Episcopus, Vladislai Regis nomine, hac Oratione Latina (quia non inelegantius eadem lingua, quam vernacula, Cæcilia Renata loquitur) salutavit. *Cæciliam Renatam Vladislai nomine salutant. 3. Aug.*

Venimus salutatum Majestatem Vestram, à Serenissimo & Potentissimo Principe Vladislao IV. Poloniæ & Sueciæ Rege, Domino Nostro Clementissimo. Venimus, inquam; sed non jam tantum à Fratre ad carissimam Sororem: ast à Rege ad Reginam, à Sponso ad desideratam Sponsam. Novum hoc scimus & insolens

ſolens in auribus Angelicis Majeſtatis Veſtræ ſalutationis genus; ſed diu Cœlo, & fatis decretum, votis publicis concupitum, Divo Progenitori, & Auguſtiſſimo Fratri placitum, Supremo Sacrorum Præſidi ratum. Itaque non exaggerabimus magnitudinem Regij affectûs, cum quo amantiſſimæ ſalutationis, atq; comprecationis officium Majeſtati Veſtræ per Nos impertit. Nempe ſuperat officioſa vota ipſum Fratris & Sponſi nomen, præcipui humanæ caritatis nexus: qui Regium quoque pectus eo affectu Majeſtati Veſtræ devinxêre, ut nihil in eo voti, nihil ſtudij reſideat, quod non totum amori Majeſtatis Veſtræ mancipet. Sed quanquam Sereniſſimus Rex eum affectum erga Majeſtatem Veſtram, in fraterno pectore aleret, quem tam propinquus ſanguis excitavit; non is tamen illi ad vota præſentis Conjugij paranymphum egit; ſed inclytum genus, ſublimes dotes, eximiæ virtutes, quæ in amorem Majeſtatis Veſtræ Regem raperent, etſi Frater non eſſet. Quin hoc ipſum, ut liberè more noſtro fateamur, quia Frater erat, vota hæc morabatur; ne aut leges Sacras poſthabuiſſe, aut affectui fraterno, in legenda thori Regnique Sociâ, indulſiſſe videretur. Verum poſtquam Cœlum, & Suprema ejus in terris poteſtas, Religioni Catholicæ, publicæ ſaluti, ac Regiæ Domui proſpiciendum iſto Conjugio cenſuit: ſtatim hîc optimus & ſapientiſſimus Rex ſtitit vota, per Principes Domus haud ingra-

ingratis hoſpitibus oberrantia, ac eadem in ſinum utriusque Imperatoris, Ferdinandi Avunculi, & Fratris depoſuit; iisque demum Sanctiſſimo fœdere maturandis, & Majeſt: Veſt: ad Reginale Solium, ac Diadema deducendæ, nos huc ablegavit. Ferimus inprimis Majeſtati Veſtræ à Rege noſtro, non fraterni modò atque Connubialis affectûs, verum etiam grati, & obligati animi officium, pro eâ voluntate, quâ Majeſtas Veſtra Divino cumprimis, Paternoque & Fraterno placito, tum flagrantibus Regis, & Regni noſtri votis, ac rei Catholicæ, publicæq; obſecundat. Ferimus deinde Ampliſſimi Senatûs noſtri, cujus pars ſumus, ſuffragia, cæterorumq; Ordinum ſtudia, unâ voce Majeſt: Veſt: Regi in Sponſam, Regno in Reginam, ſibi in Dominam depoſcentium. Neq; nobis opus eſt tam concordis in Majeſt: Veſt: conſensûs publici cauſas memorare; aut Auguſtum genus, præcipuum connubiorum decus, adſtruere; quando ſatis dictum foret, Te Neptem, Filiam, Sororem, eſſe Imperatorum. Verumenimverò commune hoc Regi noſtro cum Majeſtate Veſtra decus, ex eadem Auguſtâ Domo, ex quâ Tu Paternum, Maternum ducenti genus, Tibi Ipſi, Imperialis Virgo, Tuisq; Angelicis moribus, Tuis Regiis virtutibus, Tuis Auguſtiſſimis dotibus acceptum ferre debes, Te à Magno Rege, & Regno ambitam, à pleno Comitio lectam, à tota Sarmatia concupitam, votis, ſuffragiis, vocibus

publicis, Reginam inauguratam. Namque videmus in Te, non otioso titulo Renatæ nomen Cœlitùs sortitâ, renatas nobis Elisabethas, Annas, Constantias, viva sanctitatis simulacra, rara fœcunditatis exempla, quæ nobis non Reges modò, sed & Sanctos genuerunt, & per quas modò habemus unde Nostra Regina esses. Ibit ergò Majestas Vestra ad Regem Fratrem, & Sponsum, Unicum humani generis delicium, multis invidiosè ambitum, conscensura thorum, soliumque Regale, Tuis Aviabus, & Materteris feliciter præsessum. Ibit ad Regnum, Gentemque, etsi omnium liberrimam, tamen reverentiùs cæteris Regnis, ac populis, Reges, Reginasq́; suas tractare solitam, & in cujus sinu, ex Tua Avia natus Rex, se tuto obdormiscere posse, erat hîc quondam coram Regibus gloriatus. Secure & Tu, Domina, in liberis & fidis pectoribus nostris depones dignitatem, & fortunas Tuas omnes; & liberè à curiâ, Comitioque nostro Regi lecta, & cæteris omnibus in Orbe præhabita, dignius promptiusque libero apud nos obsequio colêris, quam alibi debito. Quin, fidenter dicam, securiorem apud nos esse Sceptri Regiam prolem, ubi libertas Parens Regum, quam ubi Reges. Nulla certe vidit ætas posthabitum ibi Regum sanguinem, quoad in utroque superesset sexu, quin vel ultra Alpes, & maria, ad Sceptra quæreretur. Non erit, si Superis placet, infelicior eo nomine, amor & deliciæ nostræ Vladislaus Rex, Avis & Progenitoribus suis Vladislais.

Casi-

Casimiris, Sigismundis: neque Cæcilia Regina, Elisabethis, & Annis, quæ, quot filios, tot Reges nobis ediderunt, nisi, qui cum Superis regnare maluerunt. Superest modo, ut quod vovemus, speramusque, has Nuptias ita secundet, fœcundetque summus illarum auspex Deus, ut in longam Magnorum Regum seriem sobolescant, & renatos ex Renata Nostra & posthuma sæcula videant, Vladislaos, & Sigismundos, Patrem heroicâ & bellicâ virtute, Matrem Religioso Superum cultu, nobis, & Orbi referentes.

Interim autem dum hæc apud Imperatorem, & Serenissimam Cæciliam Renatam, æmula Ciceronis eloquentia, Reipublicæ Polonæ Legati expediunt, jam Archidux Claudia, cum, ob continuam pluviam, Ottingii biduo moram traxisset, tandem 6. August. prono Danubio Viennam applicuit. Cujus adventu nuntiato, Imperator Ferdinandus III. Serenissimis, Cæcilia Renata, Archiduce Leopoldo, Principe Johanne Casimiro, & Reipublicæ Polonæ Legatis comitatus, quinquaginta rhedis Danubij ripam occupavit, Archiducem Claudiam, quatuordecim navibus descendentem, excepturus. Ut primum ergo Archiducis navis applicuit, Imperator, relicta terra, in eandem navim descendens, cum Serenissimis aliis, humanissime salutavit. Ipsam deinde Archiducem, cum Sorore Cæcilia Renata, in currum suum

Archidux Claudia Viennam venit 6. August:

accipiens, comitantibus Archiduce, Principe Casimiro, ut & Reipublicæ Polonæ Legatis, in Palatium Imperiale reversus est.

Vladislai IV. & Cæciliæ Renatæ Austriacæ fiduciariæ nuptiæ 9. Aug.

Et jam ad summam rei nihil deerat nisi copulatio ipsa: cum qua, omnibus hucusque feliciter expeditis, cunctari diutius inutile visum. Itaq; quod felix faustumque, 9. August: tempore pomeridiano, comitantibus Ducibus Comitibusque Viennæ presentibus, regali prorsus magnificentia, ad templum Augustinianorum transitum est. Ibi omnibus ad hanc solennitatem jam antea præparatis, Princeps Johannes Casimirus, veste indutus Phrygia, Vladislaum Regem in hoc matrimoniali actu repræsentans, & Serenissima Sponsa, Cæcilia Renata Austrica, designata Poloniarum Suæciæq; Regina, vestem pariter induta Phrygiam, ad altare accedebant. Et pertinebat quidem copulatio de jure ad Viennensem Episcopum, sed, ad instantiam Johannis Lipski, tunc Culmensis & Pomesaniæ Episcopi, pro ea vice, juri suo cessit. Quare Culmensis Episcopus, prævia oratione Latina, eâdem linguâ, Cæciliam Renatam, Latine pariter in hac solennitate semper & elegantissime respondentem, Casimiro Principi, personam Poloniæ Regis repræsentanti, solenniter junxit. Quo facto, omnia in circuitu Viennæ tormenta, ter in lætitiæ & congratulationis signum, detonuere. Inde musica, sua-

ſuaviſſimo vocum inſtrumentorumque lenocinio aures mulcens, ſucceſſit. Qua finita, VIVAT VLADISLAUS REX, diverſis vicibus ingeminatum. Et ita quidem ſolennitate conſummata, eadem regia magnificentia, in arcem regrediebantur. Ibi menſa in aula equitum præparata erat: in cujus capite Imperator Ferdinandus III. à dextris Principem Johannem Caſimirum, tanquam Sponſum, accipiens, ſedit. A latere autem Caſimiri Principis Sereniſſima Sponſa, poſt hanc Johannes Lipski Culmenſis & Pomeſaniæ Epiſcopus. A ſiniſtris autem Imperatoris, Sereniſſima Archidux Claudia, Archidux Leopoldus, & Comes Caſparus Dönhoff Palatinus Siradienſis, conſedere. Bibitæ, poſt paululum, ſanitates, & cantati, ad hanc ſolennitatem compoſiti verſus, Muſicæ harmoniæ ſubjecti.

Dum ita dies hæc ſponſalitia ſolennitate transigitur, altera mox inſequenti, Vidua Imperatrix Ferdinandi II. Cæciliæ Renatæ Poloniarum Reginæ Mater, ex Styria, ob inaſſuetum & noxium valetudini ſuæ aërem, Viennam venit; ita adgubernantibus Superis, ut filiæ Cæciliæ Renatæ, Maximi modo Regis digniſſimæ Sponſæ, ampliſſimi Poloniæ Regni Magnæ Reginæ, antequam Vienna diſcederet, præſentia frueretur, et, ſuprema forte

Vidua Imperatrix Ferdin. II. Viennam venit. 10. Aug.

libans oscula, ultimum, præsens, vale diceret: Cæcilia vero Renata, facie Serenissimæ Parentis beata, nullius porro videndi, nisi unius Serenissimi Sponsi, desiderio teneretur.

Sponsa Poloniam versus discedit 12. August.

Itaque, peracto ab omnibus salutationis pariter & valedictionis officio, Vienna tandem, cum Regina Sponsa, Poloniam versus discessum est, quos Imperator Ferdinandus III. ultra Wolkerstorffium, honoris gratia, deducebat. Dietrichstenius Princeps usq; ad ipsos Poloniæ fines: Georgius Traschowicius autem Jaurinensis Episcopus, ut omnibus ubiq; Reginam Sponsam latine salutantibus, ejus nomine responderet, jussu Cæsareo, Warsaviam usq; comitabatur.

In Poloniæ limitibus, nomine Regis excipitur. 24. August.

Simulac vero, relictis Imperij Romani limitibus, in Polonicos fines concessere, ecce vastissimum, in patenti viridique campo, tentorium apparebat: cui cum appropinquarent, Jacobus Zadzick Cracoviensis Episcopus, & Georgius Ossolinski S. R. Imper: Princeps Sendomiriensis Palatinus, quinquaginta rhedis & curribus, & sex hastatorum Sclopetariorumq; turmis, obviam processerunt. Ita Regina Sponsa, inter duos Episcopos Cracoviensem & Culmensem media, in tentorium deducebatur. Ibi, Regis Vladislai nomine, Sponsa, à Cracoviensi Episcopo, Oratione Latina: à Castella-

ſtellana vero Voinicenſi Matre Palatini Cracovienſis, ſummę gravitatis & prudentię Vidua, Polonicè ſalutabatur. Et Cracovienſi quidem Epiſcopo Jaurinenſis Epiſcopus, Matronæ vero Caſtellanus Siradinenſis, Reginæ Sponſæ nomine, reſpondebant. Princeps Oſſolinius etiam tunc Palatinus Sendomirienſis, Archiducem Claudiam Italice ſalutavit, cui ipſa Claudia Archidux, eadem lingua reſpondit. Inde, quoniam S. Bartholomæi feſtum erat, ab eodem Cracovienſi Epiſcopo Sacrificium Miſſæ ſolenniter inchoatum. Quo finito, Johannes Caſimirus Princeps, rhedam ex toto propemodum deauratam, Reginæ Sponſæ præſentavit. Noviſſime utriusq; nationis Magnates Regie paſti, invicem valedixerunt. Quicquid enim, excepta Archiduce Claudia & Jaurinenſi Epiſcopo, Germanicum erat, Viennam revertebatur: quicquid Polonicum, partim ad propria ſe recipiebat, partim cum Regina Sponſa perſeverabat.

Ut Tertia die Cracoviam attigere, ecce alius honor: Occurrebat iterum Cracovienſis Epiſcopus majori nobilium numero comitatus, & Regina Sponſa privato nomine ſalutata, ad Urbem deducebat. Cui cum propius Sponſa appropinquaret, ſedecim cohortes civium, in miram magnificentiæ ſpeciem exornatæ, obviam gradiebantur.

A Cracovienſibus magna pompa excipitur. 27. Aug.

Quæ,

Quæ, Sereniſſimæ Sponſæ propinquiores, in tres partes, prout in tria diverſa Oppida Urbs Cracovienſis diſtincta eſt, ſe diviſere: quarum Magiſtratus ſinguli, Oratione latina, Reginam Sponſam excipiebant. Mercatores præcipui, Attalicis tegumentis unius coloris omnes ſuperbi, centum quinquaginta numero, in equis, ut plurimum Turcicis & Arabicis, occurrebant: quos totidem famuli, in equis pariter & unius coloris veſtitu, ſequebantur. Prope S. Florianum Academicus Magiſtratus, Reginam Sponſam, Oratione Latina, ſalutabat. Inde Civitatem ipſam Regina Sponſa ingrediebatur. Ibi duobus Arcubus triumphalibus, Turcicæ, Moſcoviticæ, Tartaricæ, aliæq; Victoriæ Regis, repræſentabantur. Hos arcus triumphales cũ Cęcilia Renata tranſiret, miro quodã artificio, Aquila alba Coronam Genio tradidit: qui ad Sponſam deſcendens, eandem ei, cum Sceptro, in rheda obtulit, & mox, uno quaſi momento, omnium oculis ſeſe ſubduxit. Prope Metropolitanam Eccleſiam, Clerus in Pontificalibus occurebat; cujus Præpoſitus, Reginam Sponſam oratione Latina ſalutans, ad chorum introduxit. Tum Epiſcopus SS. Ambroſij & Auguſtini hymnum ſolenniter inchoavit: quo ſuaviſſima muſica abſoluto, cum Sancti Stanislai reliquias Sponſa oſcularetur, ter

omnia

omnia in circuitu Urbis tormenta detonuere. A templo ad Regiam itum est: cujus primos gradus Sponsa attingente, à Premisliensi Episcopo, & Lithuaniæ Thesaurario, Regis Sponsi nomine, salutabatur. Quibus, sicut alias semper, Sponsæ nomine, Jaurinensis Episcopus, pari facundia, respondebat. Et jam crepusculum vespertinum erat, quo, in confinio lucis & tenebrarum, ad cænam, regia magnificentia præparatam, Serenissimæ hospites se conferebant: sed major curiositas flammarum fusilium, & ignium festivorum plerosque, quam refectionis cupido invaserat. Duas columnas Cracovienses extruxerant, super quas insignia & nomina quædam, è nitrato pulvere, miro artificio fabricata erant. Quibus incensis, nihil ilico nisi flammæ & ignes; ita artificiose facti, ut integræ horæ spatio, inter hæc martialia tela, incorrupta tamen insignia & nomina perseverarent: quæ deinde, quasi momento temporis, in flammam & fumum evanuere. Novissime Castellum ingeniosissima manu erigebatur, ex quo ignes fusiles, in concurrentiū acierum speciem, hinc & illinc emicabant. Interim tibiæ & tympana, alternantibus, è viginti mortariis, Bellonæ tonitruis, resonabant.

Hisce similibusq; spectaculis, in quartam

Pintschoviæ à Marchione Gonzaga splendide tractatur 8. Sept.

usq; diem Cracoviæ recreati, coactis iterum in arma civibus, ulterius processere. Ubi Pintschoviam ventum, Marchio Gonzagæ, Miskovius nomine, ex Mantuæ Marchionibus ortus, adeoq; postquam illa familia Nivernicæ Domui sese miscuit, & Serenissimorũ Ducũ, Juliæ, Cliviæ, Montium, cognatus, ejus loci Dominus, ducentis Nobilibus Comitatus, in foro obviam equitavit; quem duo vexilla peditum, Burgrabio Duce, sequebantur. Peracto ibi à Marchione salutationis officio, Reginam Sponsam, cum omni comitatu, qui duorum millium & quingentorum erat, in Palatium suum introduxit. Qua cataractas portarum subeunte, tormenta in vicino monte disposita, in lætitiæ Symbolum, ter flammas vomuere. Ut est autem Marchio ille in omnes humanitatis eximiæ, ita Reginam Sponsam, cum ingenti illo comitatu, & prandio, & cœna, Regium in morem præparatis, refecit. Post cœnam, choreis magna pars noctis impensa est.

Viasdoviæ à Principibus Carolo & Anna Cõstantia excipitur 10. Sept.

Tandem, cum in loco, Ilscha dicto, Vladislaus Rex, paucis comitatus, hora circiter media noctis, Reginam Sponsam, 6. Sept. primum salutasset, medio à Warsavia milliari, Uiasdoviam (ingens Palatium est, recreationi Poloniæ Regum serviens) 10. Sept: pervenere. Ibi Princeps Carolus

lus Ferdinandus, cum Sorore Principe Anna Constantia, Reginam Sponsam, & Archiducem Claudiam, excipiebat. Cum vero prandio accumbere jam jam sese accingerent, Vladislaus Rex supervenit. Qui, Sponsam & Archiducem Claudiam, salutans, manuque ducens, inter illas medius consedit, sed mox, peracto prandio, Warsaviam sese recepit.

Solennis ejus ingressus VVarsaviam, 12 Sept:

Interim omnia ad solennem ingressum præparabantur. Quibus, maximo cum sumptu, in effectum tandem deductis, 12. Septemb: absoluto prandio, Varmiensis Episcopus, & Ossolinius Princeps Sandomiriensis Palatinus, ad hoc à Vladislao Rege deputati, Reginam Sponsam, ad ingressum & Regiam invitavere. Qua humanissime acquiescente, Princeps Carolus Ferdinandus in rhedam suam Reginam Sponsam, cum Archiduce Claudia, accepit. Quibus honoratiore loco collocatis, ipse cum Sorore Anna Constantia, eidem, è regione insedit. Erant autem duo tentoria, Regali prorsus magnificentia, in aperto campo erecta, circa quæ tria hastatorum & Heidonum millia, tum tredecim vexilla civium, denique quingenti nobiles, in equis Turcicis & Attalicis vestibus omnes, in unam aciem conglobati stabant. In priori autem tentorio, Vladislaus Rex, cum

Principe Johanne Casimiro, & quibusdam Episcopis, Reginam Sponsam præstolabatur. Cui ad Regem ingredienti, Præmisliensis Episcopus, idem, ut opinor, qui & nunc Magnus Cancellarius Regni Petrus Gembicki, Sac. R. Majestatis nomine, felicem adventum, Oratione Latina, congratulabatur. Cui, Reginæ Sponsæ nomine, Jaurinensis Episcopus, ut alias semper, respondebat. Quibus finitis, Rex, Ducibus, Palatinis, & Senatoribus variis comitatus, ad tentorium vicinius Urbi, Reginam Sponsam manu duxit. Ibi, dum Serenissima Sponsa, à Magnatibus variis, & Illustrioribus Virginibus terræ, salutatur, rheda, pro Regina Sponsa noviter facta, ad os tentorij, nutu Regio, advehebatur. Hæc pretiosissima erat, adeo etiam, ut quicquid ferrum esse consueverat, argentum esset: introrsum veste Phrygia, extrorsũ holoserico rubro tecta. Quæ octo equis generosissimis Turcicis, coloribus in miram pulchritudinem variegatis, trahebatur. Ad hanc cum Regina Sponsa à Rege Sponso duceretur, jam acies in cohortes turmasque soluta, solennem ingressum auspicabatur. Præcedebant rhedæ vacuæ circiter triginta, quas quinque Heidonum vexilla sequebantur. Post hæc Archiepiscopus in rheda vehebatur, cujus verticem, in rheda

rheda pariter, Lubelski Capitaneus Warſavienſis claudebat. Inde vexillum unum Heidonum ibat, cujus veſtigia à viginti alatis equitibus premebantur. Vehebatur in rheda, poſt hos, Matthias Lubinski Plocenſis Epiſcopus, quem quatuordecim vexilla peditum ſequebantur: hæc autem, ab inſequentibus Regis Heidonibus, ſexiga diſtinguebat. Heidones autem, qui ſequebantur, Regii, trecenti ſexaginta numero, ſub uno vexillo omnes, galeis ferreisq; thoracibus ſeverioris militiæ mores referebant. Prætoriani equites quingenti porro ſequebantur, quos viginti quatuor tibicines præcedebant. Inde Dn. Goſtomski turma equitum, et, poſt hanc, Martini Kazanovii Polonici Generalis, haſtati, magnifice induti, & alati omnes, equitabant; quorum terga centum quinquaginta, tum Poloni, tum Germani Nobiles, in generoſiſſimis equis Turcicis premebant. Omnia autem hæc equitum peditumque vexilla, circiter quatuor millium militum, novis unius coloris veſtibus, ad hoc à Vladislao Rege donatis, ſingula diſtinguebantur. Quin imo & plerisq; Nobilibus, & Officialibus ſuis, regia prorſus munificentia, Vladislaus Rex, holoſericas & Attalicas veſtes dederat. Adeò ut hi militares ordines, mira voluptate, intuentium oculos recrearent. Itaque, ut ad

 pro-

propositum revertamur, post hosce centum quinquaginta Nobiles, Duces, Principes, Palatini, Legati externorũ Principũ, ut & Ragotzii Transylvaniæ Ducis, & Maraschalci sequebantur. Tandem ipse Valdislaus Rex, albo Caballo generosissimo, in eundẽ modũ, quo octo equi illi generosissimi, qui Reginæ Sponsę rhedam pretiosissimam trahebant, coloribus variegato, inter Principem Johannem Casimirum jam Cæsariæ Majestatis Legatum, & Sigismundum Marchionem Brandenburgicum, Brandenburgici Electoris consanguineum & Legatum, medius vehebatur. Vestis illius adeò adamantibus erat referta, ut tota adamantina quodammodo videretur: cui lenocinium ornatus equi, adamantibus pariter auroque refulgens, conferebat. Eos autẽm generositatis radios corporis sui Majestate spargebat, ut melius pingere veteres Martem non potuisse viderentur. Immediate post Regem, Regina Sponsa, illâ pretiosissimâ rhedâ, octo equis vehebatur: cui à sinistris iterum Claudia Archidux, è regione Serenissimi Principes, Carolus Ferdinandus & Anna Constantia. Erant autem, prope Warsaviense suburbium, quadraginta tormenta & mortaria bellica, in ordinem rite disposita; quæ, postquam Regina Sponsa rhedâ suâ transierat, in congratulationis & lætitiæ signum,

signum, detonuere. Inde quinquaginta sexigis Reginæ Sponsæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum vehebatur: cujus tergum & agmen ultimum, Civium Warsaviensium tredecim vexilla claudebant.

In Cracoviensi suburbio Arcus duo triumphales erecti erant, in quibus, præter picturas artificiosissimas, S. Cæcilia desuper, organum pulsans, structa erat; infra quā Musici absolutissimi abditi, Cæciliā Renatā Sponsā transeunte, suavissimā vocum instrumentorumque harmonia, æmulā Cœlo suavitate, mulcebant aures. Portam ipsam Warsaviensem Reginā Sponsā subeunte, hisce, in Arcu triumphali, versibus salutabatur. *Arcus triumphales & Carmina.*

Affusam Regina tibi circumspice turbam,
quāque venis gaude vix reperire viam.
Plebis amor tantas tibi convocat Urbe catervas,
quo tibi clausa magis semita, aperta foret.

Inde.

Has aperit Regina tibi Warsavia portas.
Lata patent Dominæ mœnia, corda magis.

Ab alia parte, hi versus, legebantur.

Docta Themis, jucunda Charis, formosa Dione,
Juno, Minerva, Dice, Flora, Diana, Ceres,
Quæritis unde Lechonostro sint Orbe renatæ?
Suscitat innumeras, una Renata, Deas.

Inde.

Inde.

Annon perpetuos sceptro dabit illa Nepotes,
quæ, quâ luce fuit nata, Renata fuit?

Propius arcem Regiam subvectis, in Arcubus triumphalibus, alia disticha se offerebant: & ab una quidem parte.

Arboreas, hospes, portas ne despice: Lechus
intus habet muros, lignea tecta foris.

Inde.

Festinis ne necte moras Regina quadrigis,
si populi spectes gaudia, sero venis.

Ab altera parte.

Augustus cum tu Rex Vladislae voceris,
September nobis Cæcilianus erit.

Inde.

Robur, opes, animos, Aquilo conjunxit & Auster,
quisquis in alterutrum corripis arma cave.

Sed & ad ipsam Regiam, à latere dextero, sequentia legebantur.

Cæciliæ Renatæ,
Luci Austriæ,
Imperatoriæ Domus Sideri,
felici Sospitatrici,
Reginæ,
Conjugi fortunatissimæ
S. P. Q. Varsav:
P. P.

A sini-

A ſiniſtro latere autem

VLADISLAO IV.
Moſcovitico, Turcico, Scythico,
pio, felici, victori.
Terrori Orientis,
Occidentis ſpei,
Conjugi fortunatiſſimo,
S.P.Q.Varſav.
P.P.

Noviſſime pro ſanitate Sereniſſimorum Conjugum, Senatus Populusque Varſavienſis, in alio Arcu Triumphali, deſuper Stantibus Divorum Poloniæ, Auſtriæ, Sueciæq; ſtatuis, ab uno latere, ita vovebat.

Divi Divæque,
Poloniæ & Auſtriæ,
Indagetes:
CÆCILIAM RENATAM AUSTRIAM,
Poloniæ Sueciæq́ Reginam,
diu Regi,
diu Regno,
diu Urbi huic,
incolumem
Velitis, impetretis.
ita vovemus
S. P. Q. Varſav.

Ab altero latere, in eodem Arcu,

Divi Divæque
Poloniæ & Sueciæ,
Præsides & tutelares,
VLADISLAO IV. faventes,
Et secundi bello,
Et pace adsitis.
Diu Cœlum virtutem ejus terris
Commodet, diu ipsum exspectet:
Dum Orientem laurea,
Occidentem Olivâ præcingat.
Ita velitis, oretis,
ad votum
S. P. Q. Varsav:

Regis & Reginæ solennis & nova copulatio

Inter hos Musarum plausus, & Varsaviæ vota, ad templum S. Johannis ventum est: quod cum Serenissimi, cum Magnatibus terræ, subiissent, clausis, ob ingruentis multitudinem vulgi, ostiis, à Posnaniensi Episcopo, qui cum Clero extra chorum obviam illis processerat, Regina Sponsa, Oratione Latina, salutabatur: cui cum, more solito, Jaurinensis Episcopus responderet, jam Gnesnensis Archiepiscopus, Primas Regni, Johannes Wezyck, Pontificialibus suis indutus, ad ea, quæ porro ad matrimonii vinculum necessaria videbantur, se accingebat: et, præviâ Oratione

tione Latinâ, Vladislaum IV. Poloniæ Sueciæque Regem, Cæciliæ Renatæ Austriacæ, solenniter de novo conjunxit. Inde, *Te Deum Laudamus*, Musica exquisitissima, inchoatum: quo absoluto, duo millia Sclopetariorum, ad hoc destinatorum, in congratulationis & lætitiæ signum, explosionibus applausere. Ita felicissime peractâ hâc solennitate, à templo in Regiam, eâdem pompâ Serenissimi ducebantur; ubi soli tantum, eâ vesperâ, cœnam sumpsêre.

Altera die, ad Cæciliæ Renatæ coronationem processum est. Et tunc quidem tota via, à Regiæ gradibus, ad templum S. Johannis usq;, mille pedes longa, decem lata, asseribus sternebatur: qui rubro deinde panno, pretioso satis, vestiebantur. Ubi ergo Vladislaus Rex, è Regia sua descendit, Palatini & Senatores Regni, vestibus pretiosissimis omnes induti, terni & terni in ordine, hâc viâ Regem præcedebant. Inde Rex, inter Johannem Casimirum Principem, Cæsariæ Majestatis Legatum, & Legatum Daniæ Regis, medius, inæstimabilis pretii veste indutus, sequebatur. Immediatè post Regem Cæcilia Renata, à Principe Carolo Ferdinando, Hispaniarum Regis personam repræsentante, & tunc Culmensi Episcopo Johanne Lipski, ducebatur. Archidu-

Cæcilia Renata Austriaca, in Poloniæ Reginã, Coronatur. 13. Sept.

cem Claudiam,Ragotzy Tranſylvaniæ DucisLegatus; Principem vero Annam Conſtantiam, Comes Caſparus Dönhoffius,Palatinus Siradienſis, ducebat. Noviſſime, longo ordine, Sereniſſimarum, Reginæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Conſtantiæ, gynecæum ſequebatur. Quæ paſſim magnificentia veſtium fuerit, non facilè dictu eſt.Hoc autem à viris fide digniſſimis, qui præſentes fuerunt, accepi, ad aliquot auri milliones acceſſiſſe. Tota aula Regia, tum & Sereniſſimorum Principum, Johannis Caſimiri,Caroli Ferdinandi, & Annæ Conſtantiæ, aulici, à Pedibus quoque, Tibicines, & centum numero Regii ſtipatores, in novis iterum omnes veſtibus, auro argentoque prætextis, comparuere. Ut in Eccleſiam ventum eſt, Vladislaus Rex, in Sacriſtiam ſe contulit, et, mutatis ibi veſtibus, Sceptrum manu premens, & corona redimitus tempora, in locum ſuum reverſus, Regaliter ſub Majeſtate conſedit. Regina vero, ad ſummum altare ſe contulit; ubi ſcamnum, pro ea, holoſerico rubro tectum erat, cum pulvinari. Ad hoc cum acceſſiſſet, Gneſnenſis Archiepiſcopus, Orationes & Hymnos, in hoc actu recitari ſolitos, ordiebatur. Quibus abſolutis, Regina, more conſueto, aliquamdiu ſupina jacuit. Noviſſimè ſublevata,

levata, & ad Sacristiam ducta, mutatis ibi vestibus, majori magnificentia ad altare rediit: cui, solitis cum Cæremoniis, Gnesnensis Archiepiscopus, reginali Sceptro manum implevit, & Polonici Regni diademate caput cinxit. Dum ita Cæcilia Renata Austriaca, in Poloniæ Reginam coronata, se ad locum, sibi preparatū sub Majestate, conferret, SS. Ambrosii & Augustini Hymnus solenni Musicâ inchoabatur. Quo absoluto, Serenissimi, Rex & Regina, coronati, eodem ordine, & eâdem, per asseres rubro panno tectos, viâ, in Regiam perrexere. Cum aliquot vero passibus à templo processissent, duo aulici, ad hoc à Rege deputati, aurea argenteaq; numismata, usque in ipsam Regiam, in confertum vulgus sparserunt.

Ad Regiam autem cum pervenissent, Musici tribus Regiæ portis abditi, gratissimo modulamine animos recreabant. Simulac vero Regiæ suæ Majestates, relictis asseribus, gradus ascendêre, ruber ille, mille trecentarum facile ulnarum, pannus, ab anhelante vulgo in partes lacerabatur. Miraculo simile visum, quod, cum eodem quoque tempore aurea argenteaque numismata largiûs spargerentur, ex invida compressione nemo mortuus, imo ne læsus, quidem fuerit. Cæterum ubi suæ Majestates, deposito diademate, Sceptro, Or-

natuque Regali, ad mensam se contulere, Vladislaus Rex in capite ejusdem consedit; cujus dexteram Johannes Casimirus Princeps, ut Cæsariæ Majestatis Legatus, Legatus Daniæ Regis, Sigismundus Marchio Brandenburgicus, & Ragotzij Transylvaniæ Principis Legatus: sinistram Poloniæ Sueciæque Regina, Cæcilia Renata Austriaca, Claudia Archidux, Princeps Anna Constantia, & Princeps Carolus Ferdinandus, occupavere. In alterius mensæ demissioris capite, quinque Episcopi consedere. Quibus ad dexteram, Principes, Palatini, Castellani, Capitanei sive Gubernatores, & Secretarii Regii Sanctiores; à sinistris, Principes fœminæ, & Serenissimarum, Reginæ, Archiducis Claudiæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum erat. Post hæc choreæ in multam noctem.

Rex, Serenissimi Principes, Senatores, Officiales, & Civitates Polonicæ, Reginam muneribus honorant.

Inde, primâ post coronationem die, Vladislaus Rex, Reginæ suæ, centum viginti millia coronatorum donavit: secunda idem Rex, cum Serenissimis Principibus, Johanne Casimiro, Carolo Ferdinando, Anna Constantia, & Principum externorum Legatis, Reginæ munera obtulit. Quâ & eâdem die, Princeps Anna Constantia, Balletum, ut vocant, per duodecim è gynecæo suo virgines, veste partim Phrygia, partim Attalica candida indutas, exhibuit: quod, præter doctum ad chorea-

Balletum Principis Annæ Cõstantiæ. 15. Sept

choreales numeros alterno pede gressum, miro quodam artificio, subita mutatio loci in Paradisum, arboribus rivisque jucundum, unde duodecim illæ Virgines egrediebantur, & inopinata, post choreas, in priorem statũ translatio, cõmendabat. Tertiâ, Episcopi, Palatini, Castellani, & Senatores alii, septuaginta aurea, & argentea vasa, Reginæ obtulerunt, tantæ magnitudinis aliqua, ut robustissimi viri portando fatigarentur. Quartâ, præcipuæ totius Sarmatiæ Civitates & Officiales, oblationibus suis, Reginam honoraverunt. Ingens & sumptuosissimum ea die spectaculum, accitis Gedano & aliis Urbibus ad hoc artificibus variis, Vladislaus Rex instituerat: quod tamen, infortunio aliquo, ad propositum Regis non desiit. Castellum, duodecim columnis fultum, erigi jusserat, in cujus quatuor angulis, quatuor ætates anni, Ver, Æstas, Authumnus, & Hyems, è nitrato pulvere factæ, conspiciebantur. Desuper Mars, equitibus comitatus, eminebat: qui à quatuor elementis, è nitrato pulvere similiter factis, ab omni latere cingebatur. Inerant Castello ipsi, ignes fusiles varii, & ex ipsis fenestris mortaria, & alia inventa Mavortia, prospiciebant. Ad hanc artificiosissimam machinam, cum, crepusculo vespertino, procederetur, ejus artis Magistri, rhomphæâ bis

Sumptuosissimum spectaculum casu corrumpitur. 17. Sept.

acutâ,

acutâ, & nitrato pulvere farta, fusilium flammarum in morem, aliquanto tempore prælusere. Inde ad Castellum ipsum processum: cujus summitatem, duo præcipui ejus rei artifices, ad directionem operis, ascendebant. Quibus ignem applicantibus, nescio quo casu, scintilla decidit, & ad pulverem incendiarium, in ima Castelli parte collocatum, penetravit; adeoque, quod à summo debebat, ab imo incendium cæpit; & spatium horæ corrupit, quod in mediam usque noctem oblectare debuerat. Artificum, qui in summitate Castelli stabant, alter incolumis & sanus evasit, alter adustus, Perilli instar, invento proprio torquebatur. Quatuor tamen adhuc Ætates Anni, & Elementa quatuor, artificium spectatoribus aliqualiter ostendebant. Quintâ, à coronatione, die, tres præcipuæ Regalis Borussiæ Civitates, Gedanum, Elbinga, Thorunnium, Serenissimæ Reginæ munera obtulerunt. Quâ eâdem die, à Serenissimis, Vistula navigata: applaudentibus interim tormentis bellicis, & flammis fusilibus in aërem missis.

Spectacula varia sequẽtibus diebus.

Sequentes deinde aliquot dies, choreis Sarmaticarũ Virginum, hastifragiis Germanorũ Nobiliũ, Ursorum, Taurorum, Molossorumque invicem commissionibus, & spectaculis variis, à Rege, in hujus solennitatis gratiam, exhibitis, consumpti fue-

fuerunt. Nullis ad hæc ſumptibus & pecuniis parcebatur: nec aliquid ab ullo, quod ad magnificentiam plauſumque conduceret, Vladislao Regi inſinuatum, quod non regaliter in effectum deduceret.

Tragicomœdia de S. Cæcilia, in theatro miri artificij, exhibetur. 23. Sept.

Inter omnia autem ſpectacula, ultimis diebus ſolennitatis, à Rege exhibita, hoc potiſſimum admirationem meruit. Structum à mille viris & amplius, in aula Regia, verſatile Theatrum erat, eo artificio, ut in formas quaſcunque, momento temporis, variaretur. Inprimis, velatâ diei luce, accenſisque candelis, tota aula in noctis ſpeciem variabatur. Tum, verſo Theatro, jucundiſſimi Paradiſi ſpecies comparuit: cujus rivi & arbores, mirificè oblectantes, cum in ſtuporem oculos & animos intuentium raperent, ſubito Paradiſus in Civitatem pulcherrimam, fontibus, foris, & plateis diſtinctam, vertebatur; quæ mox, ſucceſſivè, in fornices, ſcopulos, & ſaxa; inde in fluvios, mare liberum, ſinus & freta, & noviſſime in Infernum deſiit. Hujus aſpectu in horrorem omnibus alteratis, iterum momento temporis, è tenebris, & è nocte dies, nubes & Cœlum, Cœleſtis gloria, campique Eliſii viſebantur. Quibus inopinatò rurſus oculis ſubductis, lætiſſimum ver apparuit, germinante terra, & pullulantibus roſis. Succeſſit

Æstas, imbres secum, fulgura, tonitrua, & aridas serenitates, repræsentans. Authumnus inde & Vindemia figurabatur: quæ in canam Hyemem, frigora, glaciem, nivem, gradines, ventos, & tempestates, mox desinebat. His omnibus demum in profundas valles, altos Montes, & opaca nemora, successivè transformatis, sua theatro facies rediit: et, sublatis velis, homines subito luci redditi; ita variarum rerum speciebus in stuporem acti, quasi illusionibus falsi fuissent. Hoc autem omnes, etiam illi, qui plerasque Europæ Regiones peragrârant, fatebantur, nullibi aut industria, aut artificio, simile se spectavisse. Inter hæc, in eodem Theatro, Tragicomædia, S. Cæciliæ vitam martyriumque repræsentans, à S. R. Majestatis Musicis, Italicè exhibebatur, eo vestium splendore & magnificentia, eâ personarum agentium agilitate, quæ transfigurationibus illis intermediis corresponderet.

Regia Vladislai in Austriacos munificentia

Hisce similibusque spectaculis quatuordecim diebus consumptis, ad propria quilibet anhelabat. Itaque Vladislaus Rex, ut cum gaudio, qui Poloniarum Reginam Cæciliam Renatam, Viennâ comitati fuerant, in Austriam reverterentur, omnes, pro qualitate cujusque, Regiâ munificentiâ prosecutus est; ita quoque singulis largitus, ut ne vilissimus quidem Agazo transiretur. Et quam copio-

copiosè donârit, ex hoc eluceat, quod fabro ferrario Viennensi civi, curiositatis gratia Varsaviam comitato, sciens volensque, sexaginta Taleros annumerari jusserit. Ne esset nimirum, qui ditior non rediret, & singularis Regiæ munificentiæ fama, jam olim Orbi nota, per Urbes & Regna iterum proficisceretur; nec minus universus Mundus munificentiam ejus, quâ passim liberalissimus Regum audiebat, quam virtutes bellicas & trophæa loqueretur.

Sed & Serenissima Archidux Claudia, quo esset crebrior memoria sui, Aulicos Regios, & Serenissimarum, Reginæ, & Principis Annæ Constantiæ, gynecæum, muneribus liberalissime prosequuta est. Cui deinde Viennam iterum & Oenipontum versus proficiscenti, Vladislaus Rex, cum tota Domo Regia, sex Varsaviâ milliaribus, ad Stanislaum Radzieiowski, Palatinum Lenciciensem, honoris gratia comitem sese junxit. Ibi, cœnâ absolutâ, Primus choreas Rex inchoavit: quæ in multam deinde noctem, maximâ omnium cum recreatione, trahebantur. Tandem, sequentis diei mane, cœptum Serenissima Claudia Archidux prosequebatur iter; quam Serenissimi, Rex, Regina, Principes, Johannes Casimirus, Anna Constantia, & Carolus Ferdinandus,

Archiducis Claudiæ liberalitas & in Austriam reditus. 26. Sept.

ad medium circiter adhuc milliare, ulterius deducebant. Tum, mixtis invicem complexibus, valedicentes, in diversa viarum avulsi, Vladislaus Rex, Serenissimis, Reginâ, Anna Constantia, & Carolo Ferdinando, Principibus, Comitatus, Varsaviam rediit: Claudia autem Archidux, Austriam versus, iter promovit. Quam Johannes Casimirus Princeps, quinque milliaribus ultra, Ravam usq;, Comes autem Casparus Dönhoffius, Palatinus Siradiensis, cum Illustrissima conjuge sua & filia, adusque Romani Imperii fines, jussu Regio, prosequebantur. Quæ deinde, postquam Eberstorffii cum Sacratissimo Imperatore Ferdinando III. de solennibus Varsaviæ omnibus, contulisset, incolumis, cum toto comitatu suo, Oenipontum reversa est.

Principis Sigismundi Casimiri nativitas An. 1640 1. April.

Interim Sarmatia paulatim, supremam matrimonii felicitatem anhelans, Divinam clementiam precibus quotidianis sollicitabat, ut, cum Regem Conjuge, Reginâ Poloniam benedixisset, illum prole, hanc novis Principibus beare dignaretur. Audivere tandem Superi vota, & populi adorantis affectum liberaliter adimplêrunt Quippe Regina Cæcilia Renata, Anno, post Christum natum, 1640. 1. Aprilis, crepusculo matutino, hora quarta & octo minutis, (ut Lucas Grzymalla, utri-

utriusq; juris, historiarum, & Mathematices peritissimus, sedulo observavit) prolem masculam feliciter enixa est. Quantis, ô, tum Polonia gaudiis exultabat! Congratulabantur Serenissimis Genitoribus Primates, & natum modo Principem, inclyti jam Sueciæ Regni hæredem, in maximi Poloniæ Regni lactandi spem, suum velut olim futurum Regem, tacitâ animorum concordia venerabantur. Itaque Serenissimi Parentes, cum Polonia tota, largitori bonorum omnium, grates offerunt, reboatque, inter festivos ignes, in sparsis per Regnum Ecclesiis, immixtum chelis & Cymbalis, *Te Deum Laudamus*.

Decima quinta deinde Aprilis, hora duodecima, è Regia, ad baptismum, Christiano more, processum est. Præcedebant magno numero Nuntii Terrestres, aliique nobiles, qui frequentissimi, ob Comitia 19. April. inchoanda, ex omnibus Sarmatiæ locis convenerant. Hos Senatores varii & Marscalci sequebantur. Inde Princeps Carolus Ferdinandus, inter duos Ecclesiasticos Senatores medius, Infantem Principem portabat. Post hunc, Princeps Anna Constantia, inter duos sæculares Senatores media, ducebatur. Novissime Reginæ & ejusdem Principis Annæ Constantiæ gynecæum ibat. Ad portam templi S. Johannis, Serenissimi *Baptizatur 15. April.*

cum pervenissent, Johannes Lipski, idem qui nuper Culmensis & Pomesaniæ Episcopus, nunc Archiepiscopus Gnesnensis Primas Regni, cum Clero occurrens, ad fontem baptismalem, cujus circumferentiæ veste holoserica auro intertexta, tum & lapidibus pretiosissimis fulgebant, introduxit. Ad quem cum pervenissent, Serenissimis & Illustrissimis, circum circa, in gyrum stantibus, Gnesnensis Archiepiscopus Serenissimum Principem, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, Sigismundum Casimirum baptizavit.

Patrini, Imperator Ferdinand: III. & Imperatrix.

Patrini erant, Imperator Ferdinandus III. & Imperatrix: quorum personas Serenissimi Principes, Carolus Ferdinandus, & Anna Constantia, repræsentabant: Post baptismum & exquisitissimam Musicam, Princeps Anna Constantia, Infantem Principem Sigismundum Casimirum, in ulnas suas accipiens, prope eodem ordine, in Regiam reportavit. Inde in arce, decollatis ferculis, propinationes faustæ, tubarum clangor, suavissima Musica, & choreæ: in Urbe vero, Sclopetorũ explosiones, ignes fusiles, et, è quadraginta sex grandiorib⁹ machinis, terna tonitrua.

Votũ Valetudinis, & longæ vitæ Regiæ.

Plures solennitates Vladislai Regis, qui eo tempore gravius Podagrâ laborabat, morbus inhibuit. Qui utinam fortissimum hunc Regem, cujus vitam, tot stupendis victoriis, triumphisque, glorio-

gloriosissimam, ad benedictionem usq; nati Principis, & liberis, per Dei gratiam, liberrimæ nationis suffragiis, olim in Regno sibi successuræ Prolis, pro modulo meo deduxi, ad exterminationem, ruinam, & eversionem Monarchiæ Turcicæ, quam à fortitudine ejus facile nobis persuademus, nunquam rediturus, deserat. Utinam, dico, vigorem generosissimi animi ejus, vigor corporis & valetudo (quæ, per Dei gratiam, excellentissimi Medici Andreæ Cnöffelij cura, in melius quotidie proficit) sequatur, ut Serenissimus Infans Princeps Sigismundus Casimirus, nullius alterius nisi fortitudine Patris, & crebris, de Ottomannica Domo, victoriis, ad paria & solium ejus erudiatur: Nos autem gloriosissimum Regem, in Thraciam, Constantinopolim, Asiam, & Hierosolymam, in Ægyptum, & Babylonem, victoriis præeuntem, calamo sequamur. Ita vovemus: & claudo ejusdem, cujus hoc opus cæpi, Senecæ verbis. *Dij illum Deæq; omnes terris diu commodent. Acta hic D. Augusti & annos vincat, ac quam diu mortalis erit, nihil ex Domo sua, mortale sentiat.* De Consol: ad Polyb:

FINIS.